

PROFESYONEL KADIN RAGBİ OYUNCULARINDA

KİMLİK İNŞASI

Yüksek Lisans Tezi

Kevser ÖZKAN

Eskişehir 2022

PROFESYONEL KADIN RAGBİ OYUNCULARINDA KİMLİK İNŞASI

Kevser ÖZKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Serdar KOCAEKŞİ

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Şubat, 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kevser ÖZKAN'ın "Profesyonel Kadın Ragbi Oyuncularında Kimlik İnşası" başlıklı tezi 07.02.2022 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı- Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Doç. Dr. Serdar KOCAEKŞİ Eskişehir Teknik Üniversitesi	.....
Üye	Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPİNAR Anadolu Üniversitesi	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Arıkan EKTİRİCİ Anadolu Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Gülşen AKALIN ÇİFTÇİ
Enstitü Müdürü

ÖZET

PROFESYONEL KADIN RAGBİ OYUNCULARINDA KİMLİK İNŞASI

Kevser ÖZKAN

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şubat 2022

Danışman: Doç. Dr. Serdar KOCAEKŞİ

Bu araştırmanın temel amacı profesyonel kadın ragbi oyuncularının sporcu (kadınlık) kimliklerini oluşturma sürecini nasıl anlamlandırdıklarını inceleyip yorumlayabilmektir. Araştırmanın alt amaçlarına yönelik olarak da ragbi sporu yapan milli takım oyuncularının, alandaki deneyimleri aracılığıyla kimliklerini nasıl inşa ettikleri ve (kadınlık) kimliği inşa sürecinde maruz kaldıkları cinsiyetçi pratikleri beden ve iktidar ilişkisi bağlamında analiz edilmiştir. Nitel bir çalışma olarak araştırmada fenomenolojik desen kullanılmıştır. Çalışma, 25-33 yaş aralığındaki 9 milli takım kadın ragbi oyuncusu ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Görüşmeler sonrasında elde edilen analiz sonucunda 4 temaya ulaşılmıştır : “Ragbi Oynamaya İmkan Tanıyan Bedenler, Ragbi’nin Cinsiyetli Halleri, Yapılar ve Var Olma Mücadelesi ve Daha Görünür Bir Ragbi”. Yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler ragbi sporunun, toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir alan olduğunu göstermiştir. Ragbi, bir mücadele alanı olarak alana dahil olabilmenin sosyal ve fiziksel sermayeye bağlı olduğu gibi ekonomik sermayenin de dolaşımında olmadığı bir alandır. Ayrıca bu alanda disipline edici iktidar pratiklerinin uygulamaları da dikkat çekmektedir. Sonuç olarak ragbi, bir yandan kadınların geleneksel kadınlık normlarını yeniden inşa etmesi nedeniyle baskıcı, diğer yandan beden üzerindeki denetim araçlarına karşı mücadeleleri yönünden güçlendirici bir pratik olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Spor Sosyolojisi, Toplumsal Cinsiyet, Bedensel Sermaye,
Disiplinci İktidar, Ragbi

ABSTRACT

IDENTITY CONSTRUCTION OF PROFESSIONAL WOMAN RUGBY PLAYERS

Kevser ÖZKAN

Department of Physical Education and Sports

Anadolu University, Institute Of Health Sciences, February 22

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Serdar KOCAEKŞİ

The main purpose of this study is being able to investigate and comment about how woman rugby players understand the process of creating their athlete (femininity) identity. For sub purposes of this research, how national team players who are playing rugby built their identity through their experiences in this field and the sexist practices that they are exposed to in the process of building up womanhood identity were analyzed in the context of physic and power relation. As a qualitative work, a phenomenological figure was used in this research. This study was conducted nine woman national rugby players who aged between 25 and 33 years old. The data of the study was gathered by personal interviews which are half-structured. The data were analyzed by content investigation method. As a result of the interviews, four main theme were gathered: “Bodies Allowed to Play Rugby”, “Gendered State of Rugby” , “Structures and Struggling for Existence” and “More Visible Rugby”. The data that we got as a result of the analysis show that rugby sport is a social gendered field. Rugby, as a struggling field, is a field that being a part of it depends on social and physical funds but not economic circulation. Also, the applications of the power practices which are disciplinary draw the attention. In conclusion, on the one hand, rugby showed us that it is oppressive because women have to rebuild their traditional femininity standards, on the other hand , in terms of struggle against the control tolls on the body, it is a strengthening practice.

Keywords: Sport Sociology, Gender, Body Capital, Disciplinary Power, Rugby

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışma boyunca desteğini her daim üzerimde hissettiğim, akademik bilgi ve becerileri ile bana hep örnek olan, her zaman motive eden çok değerli danışmanım Doç. Dr. Serdar KOCAEKŞİ' ye çok teşekkür ederim. Sizden öğrendiklerimi bundan sonraki eğitim ve meslek hayatım boyunca sürdüreceğim.

Sosyoloji bölümündeki lisans eğitim sürecimden bu yana yolumu aydınlatan, akademik görüş ve yardımları ile destek olan Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPİNAR' a ve Doç. Dr. Temmuz GÖNÇ ŞAVRAN' a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans tez yazım aşamasında yollarımızın kesiştiği ve çalışmada yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Arıkan EKTİRİCİ' ye katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Çok kıymetli ailem hayatım boyunca gösterdiğiniz sonsuz destek için teşekkür ederim. Siz olmadan bu yolda karşılaştığım engellerin üstesinden gelmem kolay olmazdı. İyi ki varsınız.

Son olarak, çalışma kapsamında görüştüğüm ve görüşmeler sırasında sorduğum sorulara tüm samimiyeti ile karşılık veren kadın ragbi oyuncularına çok teşekkür ederim.

07.02.2022

ETİK VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin şahsıma ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik, ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan ‘bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini’ beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Kevser ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
2. ALANYAZIN	6
2.1. BEDEN SOSYOLOJİSİ VE TARİHSEL SEYRİ.....	6
2.1.1. Beden Sosyolojisi	6
2.1.1.1. Görünmez beden ve geleneksel (klasik) dönemde beden anlayışı	8
2.1.1.2. Antropoloji ve fenomenolojide beden anlayışı	11
2.1.1.3. Görünürlüğü artan beden ve çağdaş yakın dönemde beden anlayışı	13
3. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	39
3.1. Toplumsal Cinsiyet ve Spor.....	41
3.2. Sporda Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarının Tarihsel Seyri	44
3.2.1. Kategorik yaklaşım	45
3.2.2. Liberal feminist yaklaşım	46
3.2.3. Radikal feminist yaklaşım	47
3.2.4. Marksist feminist yaklaşım.....	49
3.2.5. Sosyalist feminist yaklaşım	50
3.2.6. Eleştirel kültürel feminist yaklaşım	50
3.2.7. Post-yapısalcı feminist yaklaşım	51
3.3. Sporcu (Kadın) Bedenler	53
4. RAGBİ SPORUNUN TARİHSEL SEYRİ	56

5. YÖNTEM	57
5.1. Araştırmanın Deseni	57
5.2. Araştırmanın Katılımcıları	58
5.3. Veri Toplama Araçları	59
5.4. Verilerin Toplanması	60
5.5. Verilerin Analizi	61
5.6. İnanırcılık ve Güvenirlik	61
5.7. Özdeşimsellik	62
6. BULGULAR VE YORUM	63
6.1. Ragbi Oynamaya İmkan Tanıyan Bedenler: “... ağlayacaksın oynamayalım”	63
6.2. Ragbi'nin Cinsiyetli Halleri : “ .. bırak sen bu sporu erkekler oynasın...”	71
6.3. Yapılar ve Var Olma Mücadelesi : “artık bizden çıksın sporcular sporculuğunu yapsın”	78
6. 4. Daha Görünür Bir Ragbi : “ütopya çoğu şey ama...”	86
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	89
7.1. Sonuç	89
7.2. Öneriler	92
8. KAYNAKÇA	94

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLULAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Katılımcıların demografik ve sosyo-ekonomik bilgileri.....	58
Tablo 1.2. Yarı yapılandırılmış görüşme tarihleri ve süreleri.....	60
Tablo 1.3. Veri analizi sonucunda ulaşılan kodlar ve temalar.....	61

1. GİRİŞ

Ragbi, oyuncuların hızlı, tempolu ve agresifçe fiziksel temasın üst düzeyde olduğu ve vücutta koruyucu malzemelerinin olmaksızın oynandığı bir spor dalıdır (Sarah vd., 2008). Ragbi fiziksel sakatlık riskinin yüksek olması, fiziksel olarak güç, dayanıklılık ve hız gerektirmesinden dolayı erkeklik ile bağdaştırılan bir spor dalı olarak görülmekte; (Barkel vd., 2016; Gardner, 2015; Joncheray ve Tlili, 2013; Kanemasu ve Molnar, 2017; Reykene vd., 2018) erkeklik kimliği ile de güçlü bir şekilde ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle geleneksel olarak erkeklikle bağdaştırılan bu spor dalıyla uğraşan kadın sporcular, arzu ettikleri herhangi bir kimlik versiyonunu inşa etmekte özgür değildirler (Barkel vd., 2016; Dicarolo, 2015; Gardner, 2015; Joncheray ve Tlili, 2013; Kanemasu ve Molnar, 2017; Reykene vd., 2018). Tarihsel süreçte de kadınların "spor(cu) kimlikleri", oyunun erkek versiyonuyla bağlantılı olarak genellikle erkeklerin sıkı gözetimi ve tahakkümü altında gelişmiştir (Pielichaty, 2018).

Spor ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi tartışmadan önce toplumsal cinsiyet ve cinsiyet arasındaki ayırım netleştirilmelidir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantıya yönelik tartışmalar feminist teorilerin başlığı altında çok uzak olmayan bir geçmişte tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar kadın ve erkeklerin biyolojik yapılarına göre farklılaştıkları savına odaklanırken 1950'li yıllardan itibaren cinsiyetin biyolojik olandan toplumsal bağlamına odaklanılması sağlanmıştır (Köse, 2012). Genel olarak cinsiyet kavramı kişinin erkek veya kadın arasındaki farklılığının biyolojik özelliklerini belirtmek amacıyla kullanılır (Humm, 2002). Toplumsal cinsiyet, (gender) kavramı ise kadına ve erkeğe toplumsal olarak toplumun yüklediği rol ve sorumluluklara işaret eder. Toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ve erkeksi olarak karakterize ederken toplumun bizi nasıl gördüğü ve buna bağlı olarak nasıl davranmamızı karşılayan bir ifadedir (Dökmen, 2010). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklılaşarak belli bir zaman içinde belirli bir toplumda cinsler için uygun görülen davranışların tümünü kapsayan toplumsal ve kültürel bir tanımdır (Berktaş, 2013). Butler'a (2012) göre ise toplumsal cinsiyet, cinsiyetleri tesis eden bir üretim mekanizmasıdır ve eyleme dayalı bir biçimde üretilmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet söylemi aracılığıyla oluşturulan biyolojik bedenlerin dışavurumudur.

Toplumsal cinsiyet (feminizm) çalışmalarının, spor bilimlerinde uzun süredir yürütülenlerine göre kadın bedenine yönelik cinsiyetçi beklentilerin ve sporun erkek bedeniyle bağdaştırılmasının etkili olduğu ve bunun da sporcu bedeniyle kadın bedeni arasında bir gerilime yol açtığı ifade edilmiştir (Öztürk, 2017). Young'a (1979) göre erkeğin gücü ve kadının zayıflığına dair ifadeler ve bu ifadeler normalleştirilmektedir. Erkeklik ve kadınlık imajlarının bedenselleşmesi ve kadın bedenini hassas yaralanabilir bir varlık olarak yaşamayı tercih etmesi, dayanıklılık, kuvvet gerektiren fiziksel etkinlikleri yapmaktan mahrum bırakılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Akt. Koca ve Bulgu, 2005). Spor alanı yüksek düzey performans, üstün fiziksel özellikler, yetenek, başarı, hırs ve rekorlarla karakterize edilmektedir Bu da spor alanında hem sayıca hem de kültürel olarak erkeklerin egemen olduğu bir anlayışı göstermektedir. Bu nedenle kadınlar özellikle profesyonel açıdan spordan büyük ölçüde mahrum kalmaktadır (Koca, 2016). Böylelikle sporda kadın bedeni ötekileştirilmiş ve zaman içerisinde mevcut kuralları esnetmeden hafif, zarif, küçük ve ince olarak simgelenen eril bakışın beğenisine sunulan ve belirli kalıplar içine yerleştirilmiş tüketilen bedenler haline dönüştürülmüştür (Topaloğlu, 2010).

Spor alanını yaşayan da yaşatan da bedendir. Bu nedenle beden olgusu tarihsel süreçte, sporcu bedenin inşasına, onun bedenselleşmesine ve toplumsal olarak cinsiyetlendirilmesine hizmet etmiştir (Koca, 2016). Nitekim tarihsel süreçte bedenin sosyolojik olarak ön plana çıkması 1980'li yıllarda mümkün olmuştur. Bedenin sosyolojik olarak teoriye bu denli geç dahil olmasını Turner (1992) sosyolojinin modern bir bilim dalı olarak aklı ön plana çıkarmasından dolayı bedeni yadsıdığını ifade etmektedir. Ayrıca sosyolojinin toplumsal problemleri çözebilmek amacıyla politika, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda yoğunlaşılması ve bu gelişmeler karşısında bedeni, aklın karşısında pasif bir nesneye indirgenmesinden dolayı da bedenin sosyal yönünü ötekilemiştir (Shilling, 2003). Ancak toplumsal olarak yaşanan gelişmeler ile birlikte modernite sonrası dönemde beden olgusu teorideki tartışmalarda önemli bir yer edinmiştir. Shilling'e (2003) göre bedenin birçok alanda görünür olması bu defa bedenin nasıl ele alınabileceğine yönelik entelektüel bir kriz yaratmıştır. Dolayısıyla ona göre bu krize cevap bulmak amacıyla beden sosyolojisi gelişim göstermiştir. Bu gelişmenin sağlanmasında önemli bir diğer etken ise Michel Foucault'un beden ve iktidar ilişkilerini analiz etmesi olarak ifade edilmektedir (Akay, 2009).

Bedenin sosyal olarak inşa edildiği yönündeki kuramsal çerçevenin meydana gelmesinde önemli katkı sağlayan Michel Foucault “Kişinin kendi bedeni karşısındaki konumu, başka bedenlerin ve toplumun karşısındaki konumu nedir?” sorusuna yönelmiştir. Günümüze kadar oluşan beden ile ilgili söylemleri iktidar-bilme-zevk ilişkilerinin merkezinde ele alınmıştır. Bu söylemleri cinsellik, delilik ve cezalandırma yöntemleri bağlamında analiz eden Foucault gücün mikro-fiziğini ve bedenin siyasal ele geçirilişini tarihsel olarak resmetmiştir (Işık, 1998).

Foucault’ya (2005b) göre toplumsal bedenler her gün farklı bir şekli alan bütünü önemli bir parçasıdır. Tarihsel süreçte beden, birçok iktidar ve politika tarafından kuşatılmıştır. Günümüzde insanlar, topluma kendilerini bedensel olarak sunarken bu sayede kimliklerini inşa etmektedirler. Kadın, erkek, genç, yaşlı bedenleri kişilerin kimlikleri ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, bireylerin günlük yaşamdaki her türlü davranış şekli Foucault’nun lensleri ile çözümlenebilmektedir.

Bedenin sosyal yönüne vurgu yapan bir diğer teorist Pierre Bourdieu’dur. Bourdieu (2019) bedeni, toplumsal bir ürün olarak görür. Ona göre beden aynı zamanda habitus ile ilişkilidir. Bourdieu (1997) bedenin habitus ile şekillendiğini ifade eder. Bu bağlamda bireylerin bedenleri ve bedenlerini kullanım biçimleri, bireylerin habitusları aracılığı ile şekillenen sınıfsal konumları ve sermayeleridir. Örneğin beğeniden hareketle burjuvazi ile proleterya arasındaki yaşam tarzındaki farklılık incelenebilir. İşçi sınıfı üyeleri seçimlerinde diğer sınıf üyelerinden “araçsal beden” anlayışı ile farklılaşırlar. Bedenin yaşam tarzına bağlı olarak şekillendirilmesi anlamında bir işçi kas güçlendirme amacıyla bir spor dalıyla uğraşırken orta sınıf üyeleri uzun ömür için jimnastikle, üst sınıfa mensup sınıflar ise golf gibi prestijli sporlarla ilgilenirler.

Bourdieu’ya göre bedenin kendisini eril tahakküm pratiklerinin maddileşmiş yüzeyi sarar. Bu bağlamda, ona göre gözden ve güçten düşürülmüş dişil beden, tahakkümcü düşünce ve uygulamaların bir ürünüdür (Köse, 2016). Bu nedenle profesyonel kadın ragbi oyuncuları için bedenin denetlenmesi ve tahakküm altında tutulmasına yönelik uygulamaları, eril tahakkümün önemli işaretleri olarak değerlendirilir.

Bu çalışmada bedene ve beden eylemlerine ilişkin çalışmalar post yapısalcı feminist kuramın ışığında değerlendirilmiştir. Post yapısalcı feminizm bir eylemeyi birbiri ile

çatışan anlamlarıyla analiz etmek amacıyla kavramsal araçlar sunmaktadır. Bu kavramsal araçlar amacıyla iktidarın gündelik yaşam içinde bedenler üzerinden kendini nasıl inşa ettiğini ve bununla çatışan icraların nasıl gerçekleştiğini anlamaya odaklanır (Hacısoftaoğlu ve Bulgu, 2012).

Sonuç olarak, ragbi sahalarında kadınlar açısından neler yaşandığını, mücadelelerini, duygularını, iletişimlerini ve alanda konumlananların arkasındaki birçok şeyi ragbi oyuncularının sesinden ortaya koymak amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada kadın (sporcu) bedeni üzerindeki eril tahakküm pratikleri ve cinsiyetçi uygulamalara karşı alandaki oyuncuların kimlik inşa süreci, post yapısalcı feminizm, Foucault'un kavramsal araçları ve Bourdieu'nun alan, sermaye kavramları referans alınarak gerçekleştirilmiştir.

1.1. Sorun

Bu çalışmanın problemi kültürel olarak erkeklikle ilişkilendirilen bir spor dalı olarak ragbi sporuyla uğraşan kadın ragbi milli takım oyuncularının alandaki deneyimleri aracılığıyla kimliklerini nasıl inşa ettiklerini ve (kadınlık) kimliği inşa sürecinde maruz kaldıkları cinsiyetçi pratikleri beden ve iktidar ilişkisi bağlamında irdelemektir.

Araştırmanın, ana problemine ilişkin olarak altı farklı alt problemi bulunmaktadır.

- Ragbi oynayan profesyonel kadın sporcuların kimlik inşa süreci nasıl gerçekleşmektedir?
- Profesyonel kadın ragbi oyuncularının spor alanında edindikleri deneyimleri kadınlık kimliği inşasında onlara ne tür avantajlar/dezavantajlar sağlamaktadır?
- Profesyonel düzeyde ragbi oynayan kadınların bedenlerine yönelik düşünceleri nelerdir?
- Ragbi oynayan kadın sporcuların kaslılık ve disiplin boyutlarıyla bedenleri hakkında ne düşünüyorlar?
- Profesyonel ragbi sporu yapan kadın sporcular sahip oldukları bedensel sermayelerini hangi alanlarda hangi sermaye alanına dönüştürmektedir?
- Ragbi kadınlar için bir baskı alanına dönüşmekte midir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı profesyonel kadın ragbi oyuncularının sporcu (kadınlık) kimliklerini oluşturma sürecini nasıl anlamlandırdıklarını inceleyip yorumlayabilmektir. Bu kapsamda araştırmanın, temel amacına bağlı olarak iki farklı alt amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kültürel olarak erkeklikle ilişkilendirilen bir spor dalı olarak ragbi sporu yapan kadın ragbi milli takım oyuncularının alandaki deneyimlerini açığa çıkarmaktır. Bu bağlamda birinci amaç ile ilişkili olarak ikinci alt amaç, profesyonel kadın ragbi oyuncularının spor alanındaki deneyimleri aracılığıyla kimliklerini nasıl inşa ettiklerini ve (kadınlık) kimliği inşa sürecinde maruz kaldıkları cinsiyetçi pratikleri beden ve iktidar ilişkisi bağlamında incelemektir.

Bu çalışmanın amacı yukarıda belirtilen alt amaçlar ile profesyonel kadın ragbi oyuncularının yaşamlarında bu spor dalının nasıl bir yeri olduğunu ve bu kadınların bedenlerine ilişkin görüşlerinin ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Bedensel pratikleri aracılığıyla kimliklerinin oluşum süreçlerini onların gözünden anlamlandırabilmek, bu spor alanında (sahada) buldukları zaman içerisinde neleri deneyimlediklerini paylaşımlarını sağlamak onların alandaki deneyimleri aracılığıyla bizlere kimliklerini nasıl inşa ettikleri hakkında bilgi sunacaktır. Bu inşa sürecinde karşılaştıkları avantaj ve dezavantaj olarak gördükleri tüm deneyimleri aracılığıyla onların nasıl bir sporcu (kadınlık) kimliği oluşturduğu hakkında bizleri bu çalışmada aydınlatacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Ragbi sporu tarihsel olarak erkeklerin sayıca fazla olduğu bir spor alanıdır. Bu alanda kadınların bedensel pratikleri aracılığıyla var olma mücadelesi devam etmektedir. Bu süreçte kadın ragbi oyuncularının, her daim bedenlerine yönelik yaptıkları çalışmalar noktasında bu araştırma, kadınların ragbiye ve dolayısıyla bedenlerine nasıl bir anlam verdiklerini ve bedenleri üzerinden kadınlık kimliklerini nasıl anlamlandırıp inşa ettiklerini gösterecektir. Araştırma, değişen toplumsal yapı ve tüketim kültürü içinde bedenlerin tüketilen nesnelere konumuna gelmelerine bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca sosyolojik bakış açısıyla spor alanında kadın bedeninin çalışılması, beden sosyolojisi literatürüne katkı sağlayacaktır.

Spor sosyolojisi alanında dünya üzerinde ragbinin sosyolojik analizini içeren çalışmalar bir hayli mevcuttur. Ancak bu analizlerin merkezinde yıllardır erkekler yer almaktadır. Yurt dışında bir süredir kadın ve kız çocuklarının ragbiye katılımlarının

artması sporda feminist çalışmalar yürüten spor sosyologlarına bir çalışma alanı yaratmıştır. Ancak Türkiye’de halen bu alanda kadın ragbi oyuncularını içine alan sosyolojik bir çalışma üretilmemiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın diğer bir amacı Türkiye bağlamında çalışmanın ulusal ve uluslararası ragbi ve toplumsal cinsiyet literatürüne katkı sağlamaktır.

Kadın ragbi takımının oyuncularının alandaki güç ilişkilerini nasıl anlamlandırdıklarını onların lensleri ile analiz eden bu çalışmada yapı ve oyuncular arasındaki ilişki ragbi spor bağlamında incelenecektir. Bu çalışma kadınların sadece cinsiyetlerinden ötürü yaşadıkları spordaki erkek egemen uygulamaları farklı perspektifler ile görünür kılacağı için de önemlidir.

Dünya’da kadın ragbi oyuncu sayısı ve kadın ragbi organizasyonları Avustralya, İngiltere, Kanada, ABD, Yeni Zelanda ve diğer birçok Batı ve Asya ülkelerinde son yirmi yıldır artış göstermiştir (History of Rugby in the Olympics, 2014; TRF, 2020). Ancak Türkiye’deki kadınların ragbiye katılım oranları yurt dışına göre bir hayli düşüktür. Ragbi, Türkiye’de daha yeni görünür olmaya başlayan spor dallarından bir tanesidir. Bu alanda profesyonel kadın sporcu sayısını arttırmak, var olan eşitsiz uygulamaları azaltmak, federasyon ve kulüplerden maddi manevi destek sağlanmasında katkı sağlayabilir. Böylelikle bu spor dalında uluslararası düzeyde başarı kazanılmasına, kız çocuklarının ve kadınların ragbiye katılımlarının artmasına ve onların spor aracılığıyla güçlendirilmesi için geliştirilecek politikalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ALANYAZIN

2.1. BEDEN SOSYOLOJİSİ VE TARİHSEL SEYRİ

2.1.1. Beden Sosyolojisi

Toplumsal alanda, toplumsallığın varlık koşulu olan “özne ihtiyacı” beden üzerinden şekillenmektedir. Bundan dolayı bedenlerin bir kimlik edinebilme ve bu kimliğe uygun şekillenebilme sorunu toplumsal yapı içerisinde belirlemektedir. Sosyolojinin alt alanlarında tıp sosyolojisi, sanat sosyolojisi, sağlık sosyolojisi gibi bedene farklı şekillerde değinilmesi sebebiyle her alt alanın kendine ait söylem ve politikalarının farklı oluşu, bedenlerin kategorik farklılıklarla oluştuğu algısına neden olmaktadır. Fakat burada beden üzerinden oluşturulan kimlikler söz konusudur. Tüm

bunlarla birlikte oluşan özne-beden ikiliği ve toplumsal oluşumların maruz kaldığı paradigma değişimleri, pozitivist-organizmacı görüşlerle birlikte, bu ikilinin arasında derinleşen bir farklılaşma meydana getirmiştir. Beden, sosyolojinin alt alanlarında ayrı ayrı çalışma konusu olmuş ve parçalara bölünmüştür. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde beden sadece biyolojik bir yapı olmaktan ziyade sosyal ve kültürel olarak da incelenme ve tartışılma alanına kavuşmuştur (İmren, 2019, s. 17).

1980'lerden sonra tartışılmaya başlanan "Beden Sosyolojisi" sosyolojinin bir alt başlığı olarak çok uzak olmayan bir geçmişe sahiptir. Bedenin uzun bir geçmişe sahip olmayışı onun saklı kalmış tarihinden ileri gelmektedir. Çünkü bu tarih boyunca ikili zıtlıklar çerçevesinde incelenen beden, ruhun karşısına konularak görmezden gelinmiş ve ötekileştirilmiştir. Klasik yunan felsefesinde bedene dair ruhtan yana tavır koyan bir anlayış hakimdir. Beden ve ruh ayırımına dayanan bu anlayış bedeni sadece ruhun taşıyıcısı olarak görmüştür. O dönemde asıl olan konu, düşüncenin varlıktan önce gelmesi ve bedenın ikili bir yaklaşım içinde ele alınarak felsefi bir platformda çalışılmasıdır (Timurturkan, 2009, s. 1).

Ruhun hâkimiyeti Ortaçağ'da da devam etmiştir. "*Hıristiyan kilisesi, geleneksel olarak bedeni ruh saflığına ve denetimine yönelik bir tehdit olarak, şeytanın arazisi olarak tanımladı; ruh ile beden arasındaki ilişkiyi bir düşmanlık ilişkisi olarak kavramlastırdı*". Beden her şekilde günahın aracı görülmüştür. Dolayısıyla beden üzerinde her türlü dini otorite mesru kılınmıştır (Fiske, 2012, s. 114).

Aydınlanma dönemine gelindiğinde ruh kavramının yerine geçen akıl, üstün bir şekilde konumlandırılır. Aydınlanma döneminin ana görüşü olan "akıl" kartezyen anlayış içerisinde beden ile karşıt bir şekilde işlenir. (Nazlı, 2009, s. 61). Isık'a (1998, s. 99 – 100) göre aydınlanmanın temelinde bulunan kartezyencilik önemli bir düşünce olarak ele alınır. Bu nedenle ki bu düşünce karşıtlıklar bağlamında felsefi, toplumsal ve bilimsel sorulara yeni çözümler üretmeyi amaçlayan akılsal, felsefi bir eğilim olarak ifade edilmektedir. Ona göre aydınlanmayı temellendiren Newton fizikinin basit fizik teorisi değildir. Newton'nun keşfettiği yer çekimi yasası, farklı bir doğa görüşünün doğa önünde bulunan bütün engelleri yok ederek oluşmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı doğa bu süreçle birlikte kontrol altında tutulabilir ve ölçülebilir hale geldi. Böylece doğanın üzerinde hakimiyet sağlanabildi. Dolayısıyla bireyi bir iktidar öznesi haline getiren bedeni ise bir iktidar nesnesi haline dönüştüren bu doğa anlayışıdır. Beden

ve doga arasında benzerlik kurulması, aklın doga karsısındaki üstünlüğünü beden üzerinde de sürdürmesini beraberinde getirmesine sebep olmuştur. Aydınlanma döneminden gelen kartezyen anlayışın etkisiyle klasik sosyoloji dönemi bedenin biyolojik özelliklerini ön planda tutmuştur. Dolayısıyla klasik sosyoloji de bedene dolaylı olarak var olan ama görünmeyen bir nitelik atfetmiştir (Nazlı, 2009, s. 61).

2.1.1.1. Görünmez beden ve geleneksel (klasik) dönemde beden anlayışı

Bu dönem sosyologları aydınlanma döneminden alınan Kartezyen beden ve akıl ikiliğini, doğa ile kültürün birer zıtlığa sahip olduğu düşüncesi ile savunulmuştur. Klasik sosyoloji düşüncesi, sosyolojinin bağımsız bir disiplin olabilmesi için bu alanı biyoloji ve psikolojiden ayırt etmeye büyük çaba harcamıştır. Bu nedenle de bedeni kendi başına toplumsal bir inceleme konusu olarak işlememişlerdir (Bozok, 2020, s. 224).

Klasik dönemin beden tanısı, topluma yönelik tabakalaşma, rasyonalite, bürokrasi gibi kavramlarla ilişkilendirilerek yapılmıştır. Bu kavramlar, beden sosyolojisine biyolojik ve antropolojik yaklaşımlardan farklı bir boyut kazandırmıştır (Kara, 2011, s. 25 – 26). Bu dönemde bedene bir araştırmanın nesnesi olarak bakılmıştır. Bu dönemin sosyologlarından Karl Marx, Max Weber, Emile Durkheim’ın beden konusunda görüşleri bulunmaktadır. Bu da beden sosyolojisinin bir disiplin olarak olmasa bile teorik olarak bir geçmişinin olduğunu göstermektedir (Shilling, 2003, s. 23).

Bu dönemim öne çıkan önemli teorisyenlerinden Karl Marx kendi paylaşım ağları ve sosyal mekanlarında beden kapitalist toplumlarda yeniden üretilir. Böylelikle ona göre işçi bedenler hem nesne hem de araç haline dönüşmüşlerdir (Kara, 2011, s. 25 – 26). Marx’ın teorisinde, klasik modern dönemde fabrikalaşma ile birlikte emeğini satan işçilerin bedenlerine bir süre sonra yabancılaştığını ifade eder. Fabrikalarda uzun saatler çalışan, işbölümü ve fiziki koşullar nedeni ile işçi bedenleri sömürülen, ürettikleri metadan farkı kalmayan pasif ve tüketilen bedenlere dönüşür. Ona göre sistem, işçinin tek bir işteki becerisini, üretici kabiliyetlerini ve içgüdüleri aleyhine zorlayarak işçiyi birçok organlarından mahrum bırakır. (Marx, 2011, s. 349).

Max Weber bedenin, çile kavramı üzerinden zevklerden arınmış, daha çok çalışma isteği ile Tanrı rızasına dayalı olarak şekillendiğini ifade eder. Ona göre bedenlerin lüks tüketimi ve fazla sosyalleşmesi toplum içinde uygun bulunmaz. Bürokrasi, bağımlı beden ve duygu üreten kurumlar olmakla; toplumsal ve bireysel bedenleri kontrol altında

tutmaya çalışır. Böylelikle rasyonaliteyi ifade eden bürokratik bedenler bu durumdan hem beslenir hem de varlığını devam ettirir (Kara, 2011, s. 26 – 27). Max Weber “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu” adlı eserinde, bu durumu geniş bir perspektifte inceler. Ona göre protestanlık ruhu bireye, akılcı ve çalışkan bir ahlak anlayışı biçmiştir. Bu anlayışa göre birey, bedenini tanrıyı memnun etme, onun rızasını alma, boş zamanların kullanımında zevklere takılmama, zamanı akıllı bir şekilde kullanma ve yoğun çalışma temposunda kullanır. Protestanlık inancı kadereci bir anlayışa dayanmasıyla bireyin bedenini dini çileciliğe hizmet eden bir tahakküm altına alır (Weber, 2013) ve bu dini çileciliği Weber medeni kurumsallaşmanın gelişmesinde önemli bir unsur olarak görmektedir (Turner, 2008, s. 61). Bu gelişimde Weber bedenden yaralanma fikrine odaklanır. Yani bedenden feragat etmek yerine dünyadaki refah ve düzen için beden bireyin üstünde bulunan dünyevi bir yapının hizmetindedir. Bundan dolayı ekonomik yapılardaki gibi siyasi yapılarda da hastane, fabrika, okul, ordu olsun disiplin anlayışı bedenleri kontrol altında tuttuğu manastırvari çileci bir düzenin sekülerleşmesiyle gerçekleşir (Çil, 2017, s. 459).

Durkheim’in sosyolojisinde toplumsal, doğal olanın karşısında konumlandırılır ve doğanın içinde konumlanan beden toplumsal için önemli bir kaynaktır. Bu derecede Durkheim’in ‘Homo Duplex’in insanın doğasına ilişkin ifadesinde sosyal aktörlerin karakterlerinin nasıl şekillendiği üzerinde durur. Ona göre beden isteklerin dürtülerin hakim olduğu egoistik ve toplumsal duygu ile kategoriler esasında gelişmektedir. Egoistik beden, dürtü, duyu ve duygusal izlenimler ile bedenin bireysel yönünü ifade ederken; bedenin toplumsal yönü sosyal kategoriler ve duygular esasında gelişmektedir. Bu da bedenin toplumsallaşma sürecinde bireyselden toplumsala doğru değiştiğini/evrildiğini göstermektedir. Durkheim’e göre toplumsala dönüşen bedenler sembolizmin önemli bir unsurudur. Beden üzerine damgalanmış imajlar ile bedensel statülerinin belirlenmişliği bedenlerin toplumsal alanda yerini almasını sağlar (Nazlı, 2009; Timurturkan, 2009). Emile Durkheim, “The Elementary Forms Of Religious Life” adlı eserinde ruh- beden dualizmini detaylı bir şekilde ele alır. Ona göre insan doğasında inançlar, mitler, efsaneler ve ruhlar kutsallık ile atfedilir. Beden ise dünyevi bir şey olarak profandır (Durkheim, 2001, s. 36). Durkheim’a göre toplum, beden üzerinde denetim kurabilen bir ahlaki güçtür ve bedenin bu denetime ihtiyaç duymasının nedeni, bedendeki tutkuların onu bencil bir varlık haline getirmesi düşüncesidir. Ona göre toplum, neşe ya da coşkunlukla bir din, dolayısıyla bir kutsallık ortaya çıkarabilmektedir ve ruh bu

kutsallığın bir parçasıdır. Kutsallığın ifadelerinden biri olarak ruh, deneyimler aracılığı ile maddi dünyayla bağ kurulmasını sağlayan bedene kutsal bir bağ ile bağlanmıştır. Fakat ruh bedene kutsal bir bağ ile bağlı olsa bile hiçbir zaman onunla aynı dünyaya ait olamamıştır. Ruh kendi kutsal dünyasına ulaşabilmek için durmadan çabalamaktadır ve öylece ki ruh kutsal, beden profandır. Zira Durkheim, “*Beden eriyip, hiçbir şeye dönüştüğü zaman, ruh hayatta kalır ve yeni koşullarda, az çok geniş bir zaman için kaderinin seyri devam eder*” şeklinde ruh ve beden ayrılığını belirtmektedir (Akt. İmret, 2019, s. 22 – 23).

Klasik dönemin hakim paradigmasında ve teorisyenlerin (Marx, Weber ve Durkheim) bedene görünmez nitelik atfetmesi ve onu canlı/biyolojik özellikleri ile ön plana almasından dolayı (Nazlı, 2009, s. 61) birtakım eleştirileri meydana getirmiştir. Bu dönemde Bryan Turner Klasik sosyolojinin beden üzerinde açık bir sosyoloji oluşturmada yetersizliğini ve döneme yönelik eleştirilerini dört maddede ele almıştır. İlk olarak Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber gibi sosyologların genellikle insanların endüstriyel, kapitalist toplumlar arasındaki benzerlikler ve bunların çelişkileri üzerine odaklandıklarını ve bunun da 18. Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa’da meydana gelen endüstriyel, ideolojik ve politik devrimleri anlamlandırma çabasına girdiklerini belirtir. Genel olarak bu dönemde klasik sosyologlar ücretli emek, kentleşme, makineleşme, demokrasi ve vatandaşlığın yükselişi, dinin azalan gücü ve sekülerleşme konuları ile ilgileniyorlardı. İkinci olarak sosyologlar toplumsal çaptaki bu büyük değişiklikler ile toplumdaki düzen, kontrol ve sosyal değişim için gerekli koşullara odaklanma eğiliminde olmuşlardır. Biyolojik temellerden ziyade toplumsal karşılıklı ilişkilere dayalı teorilerin inşasına yönelik bir bağlılık anlayışı vardı. Bu nedenle de beden genellikle ciddi sosyolojik analiz gerektirmeyen doğal bir fenomen olarak kavramsallaştırılmaktan öteye geçememiştir. Bir diğer sebep bireyin toplumsal alan ile etkileşimi akıl ile özdeşleştirilirken bedenin yalnızca aklı taşıyan pasif bir nesne durumuna indirgenildiğini ifade eder. Son olarak bedenin sosyolojik sınıflandırma içerisinde bedene antropolojik görünüşüne ilgi göstermemiş; toplumsal tabakalaşma ile olan imgelerin alıcısı ya da düzenleyici olarak beden değil akıl hizmet etmiştir (Shilling, 2003, s. 22 – 23). Bedenin klasik sosyologlar tarafından çalışma nesnesi haline gelmemesinin bir diğer sebebini Shilling (2003, s. 24) klasik kuramcıların erkek olmasına ve bundan dolayı da ötekileştirilen bedenin bulunmayışı ile ilişkilendirmektedir. Bedene atfedilen tüm bu

anlayışın/hakim paradigmanın aksine bedenın sosyal yönü fenomenoloji ve antropoloji gibi farklı sosyal bilim disiplinlerinde sosyal bir olgu olarak incelenmiştir.

2.1.1.2. Antropoloji ve fenomenolojide beden anlayışı

Klasik sosyoloji kuramlarında, ötekileştirilen ve görünmez olarak nitelendirilen bedenın antropoloji ve fenomenoloji gibi sosyal bilim disiplinlerinde daha ön planda olduğu ifade edilmektedir (Nazlı, 2009, s. 62). Örneğin; antropoloji alanında beden teorisine önemli katkı sağlayan Marcel Mauss'a (2005, s.474 – 475) göre fiziksel beden, toplum ve kültür aracılığıyla oluşmaktadır. Mauss, bedenın kültür ve toplum ile olan karşılıklı ilişkisini bütüncül bir şekilde kuramsallaştırmıştır ve bu yönüyle kendisinden sonra gelişen beden teorilerine yön vermiş ilk kişi olarak ifade edilmiştir (Noland, 2009, s. 32 – 33). Mauss'a (2005, s. 476 – 488) göre kültürler aracılığıyla toplumlar, insanların bedenlerini kullanmasına dair bizlere bilgi verir. Bu bilgiler her toplumun kendine özgü beden teknikleri ile geliştirilir. Bireylere bir tür kimlik oluşturmaya yönelik bu beden teknikleri, yaş, cinsiyet, eğitim ve farklı hareket teknikleri gibi farklı değişkenlere göre şekil almaktadır. Hatta aynı kültür içerisinde bulunan gruplar arasında da bu kimlik edinmeye yönelik değişkenler farklılık göstermektedir. Genel olarak ona göre beden, insanın ilk ve en doğal aleti olarak ifade edilmektedir (Işık, 1998, s. 125).

Antropolojide olduğu kadar insanın doğası ve toplum ile olan etkileşimi konusunda yapılan felsefi çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar bedenın nesne olarak konumlandırılmasına yönelik düşünce tarzına karşı eleştiri getirmiş ve bu eleştiriler ile insan bedenın daha görünür olmasına yol açmıştır (Nazlı, 2009, s. 62). Bu alanda, fenomenolojik yaklaşımıyla Merleau-Ponty bedene Kartezyen tanımının dışına taşan anlamlar ifade ettiğini belirtir (Işık, 1998, s. 121). Klasik sosyoloji kuramcılarının aksine Merleau –Ponty beden ve akıl ikiliğine karşı bedeni özne ile birlikte var olan bir kategoride ele almıştır. Çünkü ona göre beden olmadan duyular ve algılar işlevini yerine getiremez (Nazlı, 2009, s. 62). Dolayısıyla Merleau – Ponty'ye göre beden özne şeklinde konumlandırılmıştır. Dünyayı anlamlandıran özne, beden ile birbirini tamamlamaktadır. Bireyin dünyayı algılayabilmesi bedene yani özneye bahşedilen duyular aracılığıyla gerçekleşir. Beden ona göre algının analizinin merkezinde yer almaktadır (Direk, 2003, s. 15).

Kartezyen düşünce çatısı altında sürekli ötekileştirilen ve yok sayılan beden anlayışının eleştirilere maruz kalmasıyla devamında antropoloji ve felsefe alanında bedenın sosyal yönü ile ilgili gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelere bağılı olarak sosyolojideki beden çalışmalarının seyri insanlık tarihi kadar eski olsa da 1980'lerde farklı disiplinlerin başlığı altında çalışılması bedeni daha görünür kılmıştır. Böylelikle sosyoloji içinde beden, en çok diyet, güzellik, sağıık, estetik cerrahi, magazin, spor, vücut geliştirme, cinsellik, eğitim vs. gibi alanlarda çalışılmaya başlanmış ve görünürlüğünü arttırmıştır (Timurturkan, 2009, s. 22).

1980'li yıllara gelindiğinde modernleşmenin sonuçlarının küresel olarak daha görünür olduğunu ve bedenın çağdaş benliğin kurucu unsuru olarak hiç olmadığı kadar toplumda yer ettiği ifade edilmektedir. Giddens'a (2014, s. 137) göre beden sadece sahip olduğumuz bir fiziksel varlıktan ibaret değildir. Beden modernleşme süreci ile artık gündelik hayatın etkileşimleri içinde pratik bir şekilde bireysel kimlik oluşturmanın bir aracı olarak görülmektedir. Shilling'e (2003, s. 23) göre ise modernite sonrası dönemde bedenın bir kimlik projesi olarak inceleme nesnesi haline dönüşmüştür. Tüm bu dönüşümler ile birlikte toplumsal bir inceleme nesnesi olarak sosyoloji alanyazında bedenın ortaya çıkışına neden olan faktörler bulunmaktadır. Bunlar tüketim kültürünün ortaya çıkışı ve tüketim kültürü vasıtasıyla vücut şekli ve fiziksel kontrolün insanların öz-kimlik duygusunu daha da merkeze taşımıştır (Featherstone, 1982, s. 18). Ayrıca ikinci dalga feminizm hareketlerinin yükselişi ve kadınların toplumsal cinsiyet ayrımına yönelik hak arayışlarının artması (Shilling, 2003, s. 28), yaşlı nüfusunun artışı, tıp teknolojisindeki ilerlemelerle bedende yapılabilen değişiklikler, spor ve bedenın güzelliği ile ilgili yapılan çalışmalar da bu faktörlerdendir (Turner, 2008, s. 33).

Modernite ve sonrası dönemde toplumda yukarıda da belirtilen büyük çaplı toplumsal gelişmelerle birlikte, sosyolojik bakışlar bedenın sosyal yönünü daha da ön plana çıkarmışlardır. Yirminci yüzyılda toplumsal ilişkilerin bedensel doğasını anlamada önemli bir katkı sağılayan Nobert Elias bedenın uygarlaşması ve rasyonelleşmesi sürecine odaklanırken batı toplumlarının uygarlaşma sürecini incelemiştir. Bedeni tamamlanmamış bir biyolojik süreç ve devam eden toplumsal süreç şeklinde görür ve toplumun kişilerarası etkileşimin bedenleri şekillendirdiğine vurgu yapar. Ona göre bedenlerin uygarlaşması toplumların uygarlaşması gibi başı sonu olmayan bir süreçtir (Nazlı, 2009, s. 62). Bu yönüyle Elias, bedenın tarihselliğine yönelik düşünce kapısı

aralamakla; bedeninin duruşunun jest, mimik, hareketlerin ve duyguların modern biçimleri üzerine yazmıştır (Bozok, 2020, s. 225). Ona göre uygarlaşma yeme içmeden uyumaya değin geniş bir perspektif içerisinde alışkanlıkların farklılaşma süreci şeklinde incelemiştir (Işık, 1998, s. 130).

Uygarlaşmanın bedensel davranışlar üzerinde yarattığı etkiyi Elias, onaltıncı yüzyılda Erasmus'un erkek çocukların eğitimi için kaleme aldığı "Çocukta Gelenklerin Nazikleşmesi Üzerine" eserinden referans ile bedeninin değişimine odaklanmıştır. Erasmus'un bu eserinde beden belirlenmiş sofrada adabı ile toplumsal kurallara ve ritüellere uyan modern bir bedendir. Zamanla bu normlara dönüşen bu ritüeller gerek saray gerek şövalye toplumu dahil olmak üzere Ortaçağ'a kıyasla daha güçlüdür. Sofrada yapılması uygun görülmemiş örneğin, burun karıştırmamak, ağız ile ses çıkarmamak, kaşınmamak, elini her şeye uzatmamak gibi denetleyen bedensel davranışlar bulunmaktadır. Bedene dair düzenlemelerden oluşan bu birtakım davranışlar her ne kadar sağlık ve hijyene dayandırılarak yapılsa da zamanla bilimsel bir destek ile de utanma duygusu oluşturulmaktadır (Elias, 2002, s. 199 – 201). Utanma, sıkılma, tikslenme gibi hareketler sofradaki bedensel hareketlerden sosyal alanda yapılan hareketleri de kapsayan geniş alanı içine alır. Bu yüzden bu dürtüsel olarak ifade edilen davranışların toplumdışı alanlarda yapılması gerekmektedir. Böylelikle beden, uygarlığın denetimsel bir alanına haline gelmiş; arzulanan ve hayal edilen nesnelere haline dönüştürülmüştür (Elias, 2002, s. 193 – 307).

Elias Modernleşme süreci ile birlikte bedeni, merkezi bir konuma yerleştiren ve bu süreçte bedeninin önemini ön plana çıkaran önemli bir kuramcıdır. Bu süreçten sonra modern ve sonrası dönemde bedeninin nasıl denetimsel, arzulanan, tüketilen ve disipline edilen bedenler haline dönüştürüldüğünü çağdaş yakın dönem teorisyenlerinin lensleri ile incelenmesi çalışmayı daha da aydınlatacaktır.

2.1.1.3. Görünürlüğü artan beden ve çağdaş yakın dönemde beden anlayışı

Elias'ı takiben Turner, Frank, Shilling, Goffman, Bourdieu, Foucault gibi sosyal kuramcılar genel olarak aynı tarihlerde ve 1980 sonrası yıllarda fikir üretmişlerdir. Bedene merkezi bir statü atfetmişlerdir. Ayrıca ötekileştirilen bedeni sosyal ve kültürel etkenler ile tartışarak biyolojik olandan sosyal olana doğru taşımışlardır.

Bedeni, tarihsel ve kültürel süreçler içinde değerlendiren ve sosyolojik analizin önemli alanlarından gören Brayn S. Turner, “Beden Sosyolojisi” ni bağımsız bir disiplin olarak ele almış; beden sosyolojisine önemli kuramsal katkılarda bulunmuş bir düşünürdür. Turner, yapısalcı, eleştirel, feminist teorilerin bakış açılarından faydalanarak bedeni güç, tıbbi bilgi ve baskı gibi çeşitli alanların başlıkları altında incelemiştir (Shilling, 2003, s. 78). Beden sosyolojisini çeşitli başlıklar altında incelemesine rağmen beden sosyolojisini tanımlamanın zorluğunu ve bu alandaki teori yoksunluğunu belirten Turner bu alandaki genel bir beden kuramının sistematik taslağını oluşturmak için bazı önerilerde bulunmaktadır. Beden kuramının genel taslağının şu özelliklerde olduğunu ifade eder:

- Bedenin sistematik belirsizliğini, fiziksellik, duyarlılık ve nesnellik olarak keşfetmenin bir yöntemini sağlayacak olan beden kazanma (embodiment) kuramı hakkında gelişmiş bir anlayışı ortaya çıkarmak,
- Somutlanmış yani beden kazanmış bir aktörün beden imajının sosyal alanda nasıl işlediğine dair karşılaştırmalı bir görüş ortaya koymak ve beden imajı ile sosyal pozisyonlar arasındaki ilişkinin ir analizini yapmak,
- Zaman içinde bedenlerin karşılıklılığını değerlendirmesi ve beden kazanmanın toplumsal doğasına yönelik kavrayış,
- Bedenin tarihsel anlamı ve kültürel oluşumu yani beden teorisi ve bir uygarlaşma teorisi

(Turner, 1995, s. 211 – 212).

Turner yukarıda ana hatları belirtilen beden kuramının genel taslağında beden kazanma (embodiment) kavramının tarihsel bir yaratı olduğunu düşünmektedir. Bu yaratıların gizil olarak çağdaş beden ve modern tüketim yaklaşımlarının aracılığıyla görünür olduğunu belirtmektedir (Timurturkan, 2009, s. 31). Ayrıca ona göre günlük hayat, bedenin üretimi ve yeniden üretiminden oluşmaktadır. Günlük yaşamın analizi için de beden analizinin gerekli olduğunu ifade eder. Turner bedeni, doğa ile kültürün kesişim merkezi olarak ele almakla; bedenin hem fiziki hem de sosyal yönünün ortaya çıkarılmasına işaret eder (Nazlı, 2009, s. 63). Çünkü Turner’a (2008, s. 83) göre bedenin yiyecek, giyecek, barınma gibi var olan biyolojik ihtiyaçları, toplumlara ve onların kültürel yapılarına göre oluşturulmaktadır. Böylelikle beden, doğal düzen ve kültürel

düzen arasında bağlantı sağlayan bir işlev görmektedir. Bu nedenle ona göre beden hem kültürün hem de doğanın bir gerçekliği olarak değerlendirilmelidir.

Turner'ın bu konudaki önemli katkılarından biri de iç ve dış beden ayrımıdır. Bu ayrım ile beden ile ilgili tartışmaların ünlü problemlerinden biri olan iç beden ve dış beden ayrımını yaparak beden sosyolojisine özgün bir katkıda bulunmuştur. Bu ayrım da iç beden, sosyal ve bireysel alışkanlıkların etkisi altında gelişirken dış beden kamusal alanda sosyal temsillerin cisimleşmiş hali olarak ifade edilmektedir. Turner'ın beden ayrımında iç beden, tıp, biyoloji, sağlık gibi alanların başlıkları altında; dış beden ise toplumsal alanda belirli ekonomik, politik ve kültürel bağlamında incelenmelidir (Timurturkan, 2009, s. 32). Bu ayrım Işık 'a (1998) göre tek bir bedene ve yapılacak analizleri kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Şöyle ki iç bedene yönelik değerlendirmeler beden düzenlenmesi ve kontrolüne yönelik disiplin, cezalandırma ve eğitim gibi yapıların incelenmesine imkan tanırken; dış bedene yönelik yapılan araştırmalarda tüketim, ekonomik, sınıfsal farklılıklar, siyasi süreçler, toplumsal ve kimlik oluşturma gibi alanlarda faydalı analizleri mümkün kılmaktadır. Bu nedenle Turner bedene dair iç ve dış uygulamalar sayesinde beden sosyolojisinin politik alandaki varlığına dikkat çeker (Akt. Nazlı, 2009, s. 63). Bedenin politik mücadelelerin tam merkezinde konumlandığını belirten Turner (1996, s. 67) vatandaşlık politikaları bağlamında yaşlılık, gençlik, çocukluk gibi özellikleri de beden üzerinden tanımlamaktadır. Dolayısıyla Turner'a (1996, s. 67) göre beden, ataerkillik, gerontoloji, gerontokrasi gibi politik faktörlerin meşrulaştırıldığı bir olgu olarak da ifade edilmektedir.

Turner gibi beden sosyolojisi başlığı altında inceleyen teorisyenlerden bir diğeri de A.W. Franktır. Beden sosyolojisi çalışmalarında beden ile sosyal etkileşimin arasındaki ilişkiye odaklanan Frank beden varlığını bedensel bir fenomen olarak ele alır. Ona göre odak noktası toplumdaki bireylerin bu fenomeni, kendi bedenleri aracılığı ile nasıl inşa ettikleridir. Ayrıca ona göre beden, bireylere toplumsal eylemi gerçekleştirme imkanı sağlayan ve aynı zamanda eylemleri sınırlandıran bedensel bir fenomendir. Şöyle ki beden, kurum ve söylemlere bağlı olarak ortaya çıkmayan diğer bedenler ile girilen etkileşim sonucunda oluşan bir olgudur (Shilling, 2003, s. 82 – 83).

Frank bedene ilişkin kontrol, arzu, ötekilerle ve kendisiyle ilişkili olma olarak bağlamına göre değişen dört farklı tipoloji geliştirmiştir (Frank, 1991, s. 51 – 52). Bedenle bağlantılı bu dört farklı tipoloji dört bedensel tipi de ortaya çıkarır. Bu bedensel tipler,

disiplin edilmiş beden, yansıyan beden, baskılanan beden ve iletişimsel bedendir. Sınıflandırılan bu beden türlerini ideal tip olarak ele alan Frank aynı zamanda bu ideal tiplerin evrensel olmadığını da belirtir. Ona göre ideal tiplerden disiplin edilen bedenler, askerlik ve dini kurumlar da görülen devlet müdahalesi ve politik kurumları aracılığıyla kendini göstermektedir. Yansıyan beden ise tüketim kurumları aracılığıyla bedenselleşir ve kişinin gelişimi bu ideal tipte görünürdür (Shilling, 2003, s. 85). Üçüncü ideal tip olan baskılanan beden disipline edilmiş bedenden farklı olarak daha az görünür bir düzenlemeye tabi tutulmaktadır (Hacısofuoğlu, 2002, s. 6). İletişimsel beden diğer bedenlerle iletişime geçerek ve etkileşime girerek bireysel bedenün kültür ile ilişki içerisine girmesini sağlayan bir köprü görevi görmektedir (Shilling, 2003, s. 85).

Frank için beden, söylemler, fiziki mekanlar, bedensellik olarak üç alanın içinde bulunmaktadır (Frank, 1991, s. 48 – 49). Bedenün nasıl kullanılacağına ilişkin kültürel bir olguya işaret eden Frank beden tekniklerini hem maddesel hem de toplumsal bedeni bir paydada birleştirmektedir (Shilling, 2003, s. 83). Bunlardan ilki olan söylem analizinde söylemin bedene, bedenün kullanımına yönelik yapılan tekniklerin sınırlarını ve olasılıklarına değinmiştir. Ayrıca ona göre aktörün söylemler aracılığıyla bedenün deneyimleyebilmesi için referans aldığı bilişsel haritalardır Nazlı, 2009, s .63). İkinci olarak bedensel eylemler ile bedenlerin hareket halinde olduğu ve diğer bireylerle etkileşim kurduğu, söylemlerin oluşturduğu fiziksel mekanlardır. Frank analizindeki üçüncü alan olarak ise bedenün fizyolojik olarak konumlandığı bedenselliği ifade etmektedir. Ona göre bedenler de fizyolojik olarak zaman ve mekan içerisinde var olurlar. Böylelikle bedensel ve söylemlerin oluşabilmesine olanak sağlarlar (Frank, 1991, s. 49).

Sembolik etkileşim kuramcılarından Erving Goffman da sosyal hayattaki bedenün görünürlüğüne dikkat çeken teorisyenlerden bir diğeridir. Ona göre günlük hayatta bireylerin kendilerini nasıl ifade ettiklerini ve bu esnada oluşan etkileşim üzerinde durmaktadır. Goffman günlük hayatta benliğin sunumunda farklı rolleri benimsediğimizi ve bu rollerin, benliğin sunumunda en önemli aracın beden olduğunu belirtir. Bedenler, kişinin toplumsal statüsü, kişiliği vb. konularda bilgi veren bireyün temsil aracıdır. Kişi benliğini, bedensel performansı aracılığıyla ifade ederken beden ve benlik oluşumunda sosyal etkileşimin üzerinde de durmaktadır (Goffman, 2020, s. 82 – 83). Sosyal etkileşim toplum içinde bireyler için önemli bir yere sahiptir ve Turner da kavramsal açıklaması ile bireyün belli toplumsal normlara, gerekliliklere, değerlere bağlı olarak kendi bedenini

düzenlediğini ve farklı değişkenlere göre şekillendirdiğini ifade eder. Ona göre dövme, sünnet, moda, yara izi, perhiz, moda, egzersiz vb. gibi vücut üzerinde etkili olan değişkenler aracılığıyla bir kimlik sarmalanarak oluşturulmaktadır (Schick, 2011, s. 59). Bu durum beden/benlik şeklinde ifade edilen olguların düzenlenmesi, bedenlerin yaşam alanı aracı olma ve bireyi temsil etme görevini edindiklerini göstermektedir (Chaney, 1999, s. 128).

Goffman'a göre beden teorisinde üç temel özellik bulunmaktadır. Goffman bedeni, bireylerin genellikle sosyal etkileşim halindeyken bilinçli olarak kontrol etme ve izleme becerisine sahip performans olarak nitelendirmektedir. Yani burada beden inan hareketlerini ve görüşlerini yönetmesini gerektiren hem de sağlayan bir araç olarak görmektedir. İkincisi beden toplumsal kurumlar tarafından üretilmez. Aksine bedene atfedilen anlamlar kişinin doğrudan kontrol altında etkileşimsel düzeyde meydana gelmektedir. Goffman'ın bedene yönelik ön plana çıkan üçüncü özelliği ise beden, insanların bireysel kimliği ve sosyal kimlikleri arasında aracılık etmede önemli bir görev görmektedir (Shilling, 2003, s. 72 – 73). Ayrıca ona göre beden performansın ve davranışın önemli bir faktörüdür. Performans ise öznenin diğer özneler ile etkileşimi esnasında olan tüm faaliyetler olarak ifade edilmektedir. Performans farklı sahnelerde bireylerin gerçekleştirmiş olduğu kalıplaşmış iletişim kanalları aracılığıyla gerçekleşmektedir (Goffman, 2020, s. 33). Bu durumda beden sosyal etkileşimin ve rollerin devamlılığı için önemli bir performans görevi görmektedir (Goffman, 2020, s. 82 – 84).

Yakın dönem kuramcıları içerisinde beden sosyolojisine önemli katkılar sağlayan diğer bir teorist Chris Shiling beden sosyolojisi çalışmalarına kimlik bağlamında değinmiştir. Kimlik, bireyi toplumsal ve siyasal düzende temsil etmektedir ve tıpkı benlik gibi bedenin sosyalleşmesiyle oluşmaktadır. Kimlik, bireyin bedensel deneyimi ve sosyal yapı içinde diğer kişilerle etkileşimine bağlı olarak oluşturulmaktadır (Dale, 2001, s.154). Bedenin sahibi bireydir ancak modernliğin bedeni çevrelemesi ile beden bir proje olarak kullanılmaktadır. Böylelikle beden, her gün kimlik projeleri ile manipüle edilmekte çevre güçleri ile de biçimlendirilmektedir (Bauman, 2018, s. 161). Beden, Shilling'e (2003, s. 4 – 5) göre kimliğin bir parçası olarak bu dönemde bireylerin inşa ettikleri bir proje halini almıştır. Buradaki bedensel proje ile ifade edilmek istenen modernite sonrası toplumsal dönüşümler ile birlikte siyasi ve rasyonel özgürlüklerin arttığı kaotik bir ortamda bireyin

de kişiselliği artmıştır. Birey, kendini diğer bireylerden ayırt edeceği bedenini sergiyelen yegane kimlik aracına dönüştürmüştür (Giddens, 2014, s. 274). Bu durum Shilling'e (2003, s. 4 – 5) göre neoliberal ve tüketim kültürünün de etkisiyle sağlıklı olma, dengeli beslenme, egzersiz yapma, iyi görünme pratikleri aracılığıyla aracılığıyla bedenleri bir kimlik aracına dönüştürmüştür.

Nazlı'ya (2009, s. 64) göre bireylerin birbirleri ile olan etkileşimi zaman içerisinde toplumsal hayattaki sosyal, ekonomik ve kültürel değişiklikler ile beden, toplumsal hayattaki görünürlüğünü de arttırmıştır. Toplumsal olarak küçük ve büyük çaplı değişiklikler ile boş zaman kavramının öneminin artması, bireylerin yaşam tarzlarının farklılaşmasına ve bunların da sosyal hayata etkileri ile bedenin kullanımına yönelik değişik alanların ön plana çıkmasına hizmet etmiştir. Toplumsal içerikli değişiklikler ile bireysel kimlikleri destekleyen faktörlerin önemi artmıştır. Bedenlerin ise bu süreçte farklı toplumsal kurumlar aracılığıyla tüketim nesnesi halinde ön plana çıktığı ifade edilmektedir. Tüketim nesnesine dönüşen bedenlerin üzerinden gerçekleştirilen tıbbi operasyonlar ile kendilerini belirli kadınlık (dişilik), erkeklik (erillik) kavramları doğrultusunda yeniden yapılandırmanın da doğrudan yolunu bulma imkanına sahip bireylerin sayısı giderek artmaktadır (Shilling, 2003, s. 4 – 5). Çünkü Baudrillard'a (2020, s. 163) göre beden modernite sonrası dönemde sağlık, perhiz, tedavi, reklam, moda, gençlik, zariflik, erillik ve dişilik saplantısı halinde bedeni sarıp sarmalayan söylemler ile çevrelenmiştir. Tüm bu söylemler aracılığı ile sosyal ortamlarda oluşan bedenin sosyal inşası da önemli bir çalışma konusu haline dönüşmektedir.

Bedenin sosyal olarak inşa edildiği yönündeki kuramsal çerçevenin meydana gelmesinde önemli katkı sağlayan önemli bir teorisyen Michel Foucault "Kişinin kendi bedeni karşısındaki konumu, başka bedenlerin ve toplumun karşısındaki konumu nedir?" sorusuna yönelmiştir. Günümüze kadar oluşan beden ile ilgili söylemleri iktidar-bilme-zevk ilişkilerinin merkezinde ele alınmıştır. Bu söylemleri cinsellik, delilik ve cezalandırma yöntemleri bağlamında analiz eden Foucault gücün mikro-fiziğini ve bedenin siyasal ele geçirilişini tarihsel olarak resmeder (Işık, 1998, s. 107).

Foucault'ya (2005b, s. 39 – 42) göre toplumsal bedenler her gün farklı bir şekli alan bütünü önemli bir parçasıdır. Tarihsel süreçte beden, birçok iktidar ve politika tarafından kuşatılmıştır. Günümüzde insanlar, topluma kendilerini bedensel olarak sunarken bu sayede kimliklerini inşa etmektedirler. Kadın, erkek, genç, yaşlı bedenleri

kişilerin kimlikleri ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, bireylerin günlük yaşamdaki her türlü davranış şekli Foucault'un lensleri ile çözümlenebilmektedir.

Bedenin tarihine bakıldığında beden, siyasal bir alan içerisine dahil olmuş durumdadır. İktidar ilişkilerinin, beden üzerinden müdahalelerde bulunduğu ve bu müdahalelerin beden üzerinden doğrudan gerçekleştiği görülmektedir. Şöyle ki onu damgalamakta, disipline etmekte, ona acı çektirmekte, onu işe koşturmada, törene zorlamakta olan bir iktidar, bedeni her taraftan kuşatmış durumdadır (Foucault, 2000, s. 63).

Foucault'nun beden ve iktidar arasındaki ilişkiye dair çözümlemesi tarihsel süreçte sadece modernliğe özgü disiplinci bir toplum yapısından ibaret değildir. Ona göre modern öncesi toplumlarda beden ve iktidar ilişkisinin panoptik bakışın ve disiplin toplumunun ışığında nasıl şekil aldığı belirtilmek gerekmektedir. Çünkü Foucault eserlerinde ve söyleşilerinde modernlik öncesi döneme ve ortaçağın siyasal toplumsal yapısına yönelik önemli çözümlemelerde bulunmuştur. Bu döneme yönelik asıl çözümleme pastoral iktidar temelinde gerçekleşmiştir. Pastoral iktidar şekli bedenin, siyasal düzen içerisinde konumlandırılan eksenin eski Yunandan biyopolitik toplum yapısına uzanan tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümünü anlamak açısından önemli bir noktadır (Arpacı, 2011, s. 5).

Foucault'ya (2005a, s. 28 – 29) göre pastoral iktidar dönemi ve Hristiyan deneyimi yeni bir bireyselleştirici iktidar şeklinin gelişmesini simgeler. Bu iktidar tekniğinin ürettiği belli bir beden anlayışını da temsil eder. Ona göre bu dönemin iktidar mekanizmaları bireyleri sürekli ve kalıcı bir biçimde siyasal alanın içinde tutarak yönetmeyi hedeflemektedir. Bu iktidar biçimi, Hristiyanlıkla birlikte giderek yaygınlaşmaktadır. Bu dönemdeki bireyselleştirici iktidar köklerinin İbranilerdeki tanrı ve tanrının çoban olarak atadığı kral anlayışına uzanmaktadır. Şöyle ki herkesin uyuduğu zamanda bile onlardan gözlerini ayırmayan ve sürüsü için en iyisini hedefleyen bir çoban anlayışı, sürüsünün iyiliği ve selameti için onlara kılavuzluk eder. Onların başında duran ve onları her daim gözetleyen çoban, sürüsünün iyiliği için kendisini sürüye adamıştır. Foucault'ya (2005a, s. 65 – 66) göre pastoral iktidar şekli, insanları doğumlarından ölümlerine kadar her ayrıntılarıyla bilme, yönetme ve bunu onların belirli bir biçimde davranmasına (dua etmesine zorlamak gibi) yönelik yapılan bir dua biçimi şeklinde gerçekleştirilen farklı bir stratejidir. Ayrıca pastoral iktidar teknikleri, Hristiyanlıkla ve

onun kurumlarıyla birlikte bireyin kendi hakikatinin bilincine (kendilik fikri) ulaşmasını hedefleyen söylemsel ifadeler kullanmaktadır. Bireyselleştirici düzenekleri uygulamaya yönelik olarak toplumsal bedeni çevreleyen pastoral teknikler “hapishane toplumundan ” önce vicdani her bireyin hapishanesi haline getiren stratejileri uygulamaktaydı (Foucault, 2005a, s. 212). Burada asıl olan konu, insanların vicdani olarak temel dürtülerine inebilmektir ve onların davranışlarını bu dürtüler aracılığı ile kontrol altına alabilmektir. İnsanların dürtülerinin kontrolü ile onların davranışlarının oto kontrolünü sağlamak da kilise aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Bu dönemde kontrolü elinde bulunduran din kurumu tahakküm işlevini insanların dürtüleri ile kontrol altına almaktaydı (Arpacı, 2011, s. 7). Bu iktidar şeklinde Hristiyanlığın öğretileri, onun uygulayıcısı olan papazın rehberliğinde gerçekleşmektedir. Bu dönemde bireyin başlıca sorumluluğu kişisel olarak günahlardan sakınmaktır. Burada arınma sorumluluğunu papaz üstlenmiştir ve her birey kişisel olarak ruhunu günah sayılan şeylerden arındırmak zorundadır. Papazın iktidarını oluşturan şey insanların günahlarından kurtulmaları için kaçınılmaz bir şekilde karşılaşılabilecek zorunlulukların, papaza dinsel gücün bahşettiği bir meşruiyetle kendi elinde bulundurmasıdır (Foucault, 2005a, s. 228 – 229). Pastoral iktidar döneminde gücü elinde bulunduran önemli toplumsal kurumlardan bir diğeri de ailedir. Kilisenin dini öğretisi ve buyruklar aracılığıyla aile kurumu üzerine yoğunlaşması temelde cinselliği kontrol altına alma amacı taşımaktaydı. Evlilik üzerinden cinselliğe yönelik yapılan pratikler ile o dönemin pastoral iktidar anlayışı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Pastoral teknikler ve beden arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için öncelikle cinselliğin Hristiyanlıkla nasıl bir hal aldığı anlamak önemlidir. Foucault’ya (2020, s. 125) göre cinsellik kaçınılması gereken ve bireyi baştan çıkaracağı, günaha sokacağı bir şey olarak görülmüştür. Dolayısıyla Hristiyanlık, cinsellikleri aracılığıyla bireyleri tahakküm altına almayı kendine amaç edinmiştir. Bu tahakküm bireylerin zevkleri, cinselliği, aile örgütlenmeleri ve üreme yükümlülüğü altında olan toplumu yönetebilmek için gerekli sistemin oluşturulmasına dayalıydı. Zevkin sınırlandırılarak evliliğin ve tek eşliliğin ve bunlara yönelik söylemler ile cinsellik ahlaki ortaçağ süresince etkisini güçlendirmiş ve sürdürmüştür. Bu dönemde evlilik kurumunu kuşatan kilise, evlilik ile cinselliği kontrol altına almayı amaçlamıştır. Hristiyan öğretisi açısından zinanın engellenmesi, bedenin ahlaki bir düzlemde denetlenmesine ve bu denetimin tepede devletin tabanda erkeğin üstlendiği bir mekanizma ile işlevsel bir şekilde yürütülür. Bu dönemin pastoral iktidar anlayışında rahibin görevini, karısını yönetmek ve denetlemekle

erkek devralmıştır. Kadının zayıf ve günahkar bir varlık olduğu anlayışıyla zorunlu olarak kadın evliliğe tabi olurken kocanın kadın bedeni üzerinde sınırsız hakkı bulunmaktadır (Arpacı, 2011, s. 15 – 16).

Pastoral iktidar anlayışının hakim olduğu ortaçağda bedenin tahakkümü zamanla modern toplum yapısına geçişle farklılığa uğramıştır. Ortaçağda vicdan, değer ve bunları kontrol altına almaya yönelik söylemler ile ruhların kontrolüne dayanan yönetim tekniklerinden başka bir alana doğru evrilmiştir. Bundan sonraki süreçte bedenler ızdırap çektirmekten, kontrol altına alınmaya çalışılan vicdanlardan, ruhlardan daha fazlasını talep etmektedir. Artık bireylerin uysallaşmış, yasa, buyruk ve emirlere kendi rızasına dayalı bir şekilde kabullenişler hedeflenmektedir. Bunları sağlarken de bireylere yönelik uygulanan tahakküm pratikleri ve bunlara bağlı olarak geliştirilen cezalandırma yöntemleri değişikliğe uğramıştır (Arpacı, 2011).

Foucault'ya (2000, s. 43) göre ceza yöntemi pastoral iktidar dönemindeki gibi vahşice, baskıcı, işkenceci, azap çektiren iktidardan ziyade daha akılcı, eğitsel bir iktidara sahiptir. Bedene acı çektirmek ve işkence etmek yerini hapishanelere, sürgüne, küreğe, kapatılma gibi fiziksel cezalara bırakmıştır. Bu fiziki cezalar beden aracılığıyla uygulanırken; beden burada hem araç hem de aracı olarak konumlandırılmıştır. Bireyi özgürlüklerinden yoksun bırakmaya çalışan anlayışa göre beden çalıştırılarak, kapatılarak, kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Bedene dokunma, daha az dokunma hatta ona uygun cezalar daha planlı, programlı ve belirli kurallara bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Süreç içerisinde cezanın niteliği ve uygulanış şekli değişse de ceza, her zaman iktidarın bir tekniği olarak kullanılmıştır. Modern toplum yapısında varlığını hissettiren iktidar biçimi ise disiplinli bir şekilde gerçekleşmiştir. Disiplinli bir şekilde gerçekleştirilen azap çektirme, işkenceye maruz bırakma gibi pratiklerin bedeni hapseden mahkumlara nasıl dönüştürüldüğünü ve bedensel cezaların nasıl form değiştirildiğini Foucault "Hapishanenin Doğuşu" adlı eserinde detaylı bir şekilde ele almıştır.

Bu çalışmada Foucault beden üzerinden uygulanan şiddetli cezalardan farklı bir cezalandırma yöntemi üzerine odaklanılmasının nedenlerini ve sonuçlarını inceler. Ona göre azap çektirmenin ortadan kalkması ve cezaları seyirlik hale getiren uygulamaların farklı bir forma bürünmesi bedenin tutuklanması ve gözetim altına alınmasına dönüşmüştür. Beden artık suç işlediği için ortadan kaldırılması gereken bir nesne değil

suç işlediği ve işleyebileceği potansiyeline sahip olduğu düşünülen ve bu yüzden de gözetim altında tutulması gereken suçlu bir varlıktır (Foucault, 2000, s. 43). Hapishaneler'in doğuşuyla cezalandırma artık ıslah edici yöntemler benimsenerek beden üzerinden uygulamaya devam edilmiştir. Ancak burada kişinin gündelik yaşamı, faaliyetleri ve ruhu hedef haline gelmiştir. Cezalandırma her suç manevi ya da fiziki olarak tedavi edilebilir anlayışına dayanmaktadır. Artık baskı altında tutma ve azap çektirme yöntemi farklı bir yöne doğru evrilmiştir. Kullanılan araçlar doğrudan aletler olmayıp baskı biçimleri uygulanan ve tekrarlanan uygulama şemaları haline dönüşmüştür. Saatler ve zaman kullanımı, tek başına düşüncelere dalmalar, ortak çalışma, kurallara yönelik faaliyetler, işe özen gösterme, saygı duyma, zorunlu hareketler artık ön plana çıkmıştır. Foucault'ya (2000, s. 200 – 201) göre ıslah tekniğiyle oluşturulan ve hedeflenen, toplumsal sözleşmenin genel ilgi alanının dahil edilmiş olan hukuk, öznesinden çok itaat eden özne, alışkanlıklar, kurallar, emirler etrafında ve üzerinde otoriteye uyan ve iktidara boyun eğen bir öznedir. Bu toplumsal sözleşme ile normal-anormal olarak toplumsal beden tarifi yapılmaktaydı. Bu uygulama ile de tımarhaneler yeni toplumsal beden uygulaması üzerinden hapsetme rejimini meşru kılmak ve bunu yürütmek amacıyla hekimlerle bir çeşit anlaşma olarak algılanmaktaydı (Tekelioğlu, 1999, s. 46). Ancak bu durum Foucault'ya göre sadece hekimlerle değil iktidarın, hükümetin elinde olduğu ve bunların polis ordu gibi tikel kurumlar aracılığıyla da yürütüldüğünü düşünmek ona göre yaygın bir inançtır. Devlet ve millet adına kararlar alan tüm bu kurumlar, alınan bu kararları herkese duyurmak, uygulatmak ve onlara uymayanları cezalandırmak için çeşitli politikalar ürettiği bilinir. Ancak bu politikalar, iktidarın siyasi iktidar ile bağlantısı yokmuş gibi ama yakından bağlantılı olan kurumlar aracılığıyla uygulanır (Foucault ve Chomsky, 2012, s. 43 – 44). İktidar mekanizması düşünüldüğünde iktidarın, bireylerin tohumuna kadar ulaştığı bedenlerine eriştiği, durum ve davranışlarına, söylemlerine, öğrenimlerine yani kısaca gündelik yaşamlarına sindiği kılcal var olma biçimi düşünülmektedir (Foucault, 2005b, s. 23). Bu kılcal damarlara ulaşım toplumun mikro yapılarına kadar ulaştığını ve bunu yaparken toplumda sadece hekimlerin değil aksine onlarla birlikte mahkumun bedenine ulaşmayı sağlamada teknisyenler ordusunu da beraberinde getirecektir. Bunlar gözetmenler, hekimler, papazlar, psikiyatrlar ve eğitmenlerdir (Foucault, 2000, s. 43 – 44).

18. yüzyılda gelişen iktidar teknikleri siyasal ve ekonomik problem olarak nüfusu da kapsayacak şekilde ele almıştır. Zenginlik nüfusu, işgücü nüfusu ya da çalışma

kapasitesi kendi öz artısıyla kullanabildiği kaynaklar arasında dengede olan nüfus üzerinden birçok değişken ile bağlantı kurulmuştur. Bunlar yaşam süreleri, beslenme, sağlık durumu, doğum, ölüm, konut, hastalıkların sıklığı, doğurganlık vb. birçok değişkenlerdir. Aynı zamanda bu değişkenler ile nüfus çalışmaları da karşıt bir ilişki içindedir. Çünkü artık devletlerin nüfuslarının dağılımları doğal artışa göre değil sanayilerine, üretim ve farklı kurumlara göre değişkenlik göstermesinin farkındadırlar (Foucault, 2020, s. 25). Buna bağlı olarak da gelişen yeni toplumsal beden tarifine göre yoksullar ve işsizler artık hapsedilmiyor veya toplumdan dışlanmıyordu. Bundan sonraki süreçte gelişen sanayi ile birlikte insan gücüne ve yedek bir işçi ordusu nüfusuna ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Böylece toplumdan dışlanan bu kesimler tıbbi bir eğitici düzenin müdahalesiyle emek piyasasını, ücretleri vs. düzenlemek için ihtiyaç duyulan nüfusun oluşturulmasını sağlamıştır (Akt. Arpacı, 2011, s. 46). Bu bağlamdan yola çıkarak 18. yüzyıldan itibaren bedeni itaatkar kılmaya yönelik ilgi daha da arttığı ve yaşamın artık iktidarın nesnesinin haline dönüştüğü ifade edilebilir.

Tarihsel süreç içerisinde beden ve iktidar ilişkisi şekil değiştirmiş cezalandırıcı bir iktidardan disiplinci, ıslah edici bir iktidara geçiş yaşanmıştır. İktidarın yönetme ve amacındaki değişiklikler devam ederek 18. Yüzyılın ikinci yarısında da kendini başka bir iktidar şekline bırakmıştır. Foucault'ya (2001, s. 248) göre bu yeni iktidar şekli, disiplinci iktidar anlayışını da kapsar. Ancak onu kısmen değiştirip dönüştürerek ve onun içine yerleşerek yeni bir iktidar tekniği meydana getirmiştir. Foucault'a göre bu yeni iktidar tekniği uygulama alanını disiplinci iktidar şeklini ortadan kaldırmayarak kurulmuştur. Ortaya çıkan bu iktidar teknolojisi anlayışı, insanların yaşamlarına yeni bir canlı varlık olan insanla ilgilenmektedir. Canlı varlık olarak ilgilenilen özne disipline edici, adli, idari, eğitimsel yöntemler ile iktidar tarafından bedenler üzerinde kontrol kurmasına olanak sağladı. Sosyal refah için gerekli olan beden bu düzenlemelere tabi kılındı ve bundan sonraki süreçte ölüm riskleri önlenmeye, doğum oranlarına yönelik çalışmaların ve nüfusa yönelik çalışmalar merkezde yer almaya başladı. Bu noktadan itibaren "*Biyopolitika*" doğdu ve ilk defa biyolojik varoluş politik varoluşa yansıdı (Foucault, 2020, s.102). Bu noktadan yola çıkarak doğum ölüm oranlarına, evlilik yaşına, evlenme oranlarına, doğurganlık ve kısırlığa, gebeliği önleyici ve arttırıcı tekniklere biyopolitika başlığı altında değinmek gerekmektedir (Foucault, 2001, s. 248).

Foucault'nun ifadesi ile biyopolitika tek tek bireyin bedeni üzerinden değil nüfusların bedeni üzerinden etkili olmaktadır. Aynı zamanda bu politikayı uygulayan biyoiktidar ise modern dönem ile birlikte değişime uğramıştır. Tek iktidardan çoklu iktidara geçiş sağlanmış ve iktidar artık daha da görünmez hal almıştır. Eskiden iktidarın kim tarafından nasıl yürütüldüğü belliyken modern toplumda artık iktidarı yöneten farklı kurumlar, kuruluşlar oluşmuştur (Timurturkan, 2009, s. 62).

Modern toplum yapısında tıp alanı, biyopolitik mantığının en önemli dayanaklarından bir tanesi haline dönüşmüştür. Bu alanda bedene yönelik müdahaleler bedeni nasıl çevreleyen bir yapı haline geldiğini işaret etmektedir. Tıbbın toplumsal bedeni kuşatması sonucunda tıp bilimi kaçınılmaz olarak siyasal yönelimlerin bir parçası haline gelmiştir. Tıbbın kazandığı bu güç siyasal teknolojilerle tıp teknolojisiyle bir uzlaşma sağladığını göstermektedir. Michel Foucault (2002, s.51-52) bu siyasal bağlamı şu sözlerle ifade eder: *“Doktorun birinci görevi siyasadır. Hastalıklara yönelik mücadele kötü hükümetlere karşı savaşa başlar. İlk olarak insan özgürse eksiksiz ve kesin bir şekilde iyileşmiş olacaktır. İnsanı tek inceleme alanı yapan ve her gün zenginde ve yoksulda, yurttışta ve sarayda kökeninde baskı ve esaretin yattığı insan sefaletlerini seyreden doktordan başka kim insan türüne, zalimleri ortaya çıkaracaktır.”* Tıbbı siyasal olarak önemli bir rol atfeden bu anlayışla birlikte tıp insanın yaşam-ölüm çizgisini sadece bilimsel olarak değil siyasi olarak yöneten bir yapının içine dahil olur.

Foucault tıp ile bağlantılı olan biyopolitikanın diğer bir kurum olan ekonomi alanında da liberalizmle eş zamanlı bir iktidar eklememesinin içinde konumlandırırmaktadır. Ona göre siyasal bir şekilde bedenın çevrelenmesi onun ekonomik kullanımı ile yakından bağlantılıdır. Bedenin, iktidar ve ekonomi ilişkileri tarafından çevrelenmesinin nedeni yüksek ihtimalle üretim gücü olmasından dolayı gerçekleşmektedir. Aynı zamanda bu durum onun bir tabiiyet ilişkisine tabi tutulması anlamına gelmektedir. Ona göre beden hem üretken beden hem de tabi kılınmış beden olduğunda faydalı bir güç halini alabilmektedir (Foucault, 2000, s. 63) Bu anlamda biyoiktidarın oluşmasını kapitalizmin gelişmesinin önemli bir unsuru olarak belirtmek gerekir. Bu nedenle kapitalizm bedenlerin kontrollü şekilde üretim aygıtına dahil edilmesine ve nüfus olaylarının ekonomik süreçlere yönelik düzenlenmesine işlerlik kazandırması açısından önemlidir (Adorno, 2009, s. 237-238).

Bedenin bir tahakküm aracı olarak tarihi uzun yıllara dayansa da modern dönemde bedenin farklı toplumsal kurum ve iktidar sahipleri tarafından kuşatılması Foucault'ya göre bir gözetleme üzerine kurulmuştur. Bu tekniğin gelişmesiyle insan davranışları ve insan bedeni her yönüyle kontrol edilmeye çalışılmakta, hizaya sokulmakta ve bu dönem bedensel olarak bir eğitim alma dönemine dönüşmektedir. İktidarın emir ve buyruklarına uyan, uysal bedenler yaratılarak, bedene hakim olma çabası içine girilmiştir.

Modern toplum yapısını çevreleyen gözetim tekniklerinden en genel olanı Panopticon ve Foucault'nun geliştirdiği iktidar, beden, mekan denkleminde önemlidir. Panopticon planının yapısı Jeremy Bentham tarafından geliştirilmiştir. Bu plan Foucault'ya (2000, s. 295 – 296) göre tamamen bireyselleştirilmiş hücreye benzer alanlar içerisine yerleştirilen özneler (işçi, mahkum, okul çocuğu, deli, mahkum) birbirlerini göremeseler de merkezdeki gözcü tarafından tüm özneler gözetlenebilmektedir.

Modern kitle kültürü bu gözetleme görünürlük ekseninde örgütlenmiştir. Bu teknoloji ile birlikte gözetime tabi artık sadece hapishane, askeri kamptaki, okul veya hastanedeki bireyler değildir. Tüm bireyler üzerinde bir gözetim ve denetim takibi mümkündür. Deleuze (2009, s. 332) bu sistemin artık denetim toplumlarına geçişin işareti olduğunu belirtir. Deleuze'e göre denetim toplumları kapatılma mekanlarından geçmeyecektir. Panoptik sistemin birçok alanda uygulanabilmesi dolayısıyla bu vasıtayla modern iktidar sayısız mikro alanda uygulanabilir bir tekniğe sahip olmuştur. Bu durumdan sonra hem tekil bedenler hem de toplumsal beden, iktidar sahipleri tarafından mikro alanlarda bile karanlık bir alanın kalmayacağı şekilde uygulanmıştır. Bu bağlamda panopticon bir yönetim biçimidir (Foucault , 2015, s. 135) .

Bu dönem içerisinde Bauman, Foucault ile benzer düşüncelere sahiptir. Ona göre gözetim bireyleri pasif özneler haline getirmiş ve iktidarın nesnesi haline dönüştürmüştür. İnsanların her saniye gözetlendiği düşüncesi, onların davranış örüntülerini değiştirip kısıtlanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bu durum bireylerin davranışlarını tek bir kalıba sokmaktadır. Bauman'ın (2003, s.61 - 62) deyişiyle özneler topluluğu tek biçimli nesnelere topluluğu halini almıştır ve bireylere farklılık davranış eğiliminden ziyade tek biçimli bedensel ritim dayatılmaktadır.

Sonuç olarak modern toplumun karakteristik özelliklerinden biri olan panoptizm, cezalandırma, ödüllendirme, kişisel ve daimi bir gözetim, ıslah biçimi ve denetim

biçiminde öznelerin bazı kurallara göre dönüştürülmesi ve şekillendirilmesi başlığı altında bireylere uygulanan bir iktidar türüdür. Panotizmin üçlü yanı –gözetleme denetim ve ıslah- modern topluma nüfuz eden iktidar tekniklerinin karakteristik boyutlarından. Bu açıdan panoptizm bir cezalandırma metodundan ziyade, topluma zarar verecek haksızlığı engellemeye ve düzeltmeye dair bir etkidir. Zira Foucault, panoptizmde iktidarın, "yapılmış olan şey düzeyinde değil, yapılabilecek olan şey düzeyinde" uygulandığını ifade etmektedir (Foucault, 2015, s. 237).

Modern dönem sonrasında Foucault'nun (2005b, s. 13 – 17 belki de dönemin en önemli dayanaklarından birinin iktidarın artık zorlu yolları seçmekten ziyade bireylerin varlığına nüfuz ederek kendini onda gerçekleştirmesi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu dönemin iktidar aracın olarak tanımlayan en iyi kavram "gönüllülük" tür. Bu gönüllülükle günümüzde beden ilk olarak ve öncelikle bir duyum alıcısına dönüşmüştür. Beden, deneyimleri emmekte ve hazmetmektedir. Buna bağlı olarak uyarılma kapasitesi kendisini bir haz aracı kılmaktadır. Bu kapasiteye uygunluk (fitness) denmektedir. Bu bağlamda depresyona girmenin anlamı çıkıp keyfine bakma ve eğlenme isteksizliği olarak ifade edilmiştir. Bedeni fit tutmak demek onu almaya ve uyarılmaya hazır tutmak anlamına gelmektedir. Uygun bir beden duyarlılığı yüksek ve tavında bir haz aracını anlatmaktadır. Bu haz ister cinsel olsun ister midesel olsun isterse de sadece fiziksel egzersizden ve uygunluğun teşhirinden elde edilen haz olsun, her türlü hazzı kapsamaktadır (Bauman, 2018, s. 162 – 163). Bu gönüllülük ve haz arayışı Foucault'ya (2005b, s. 13 – 17) göre günümüzde bireylerin bütün eylemleri kendileri için ve kendilerini daha iyi hissetmek için yaptığı bir şeydir. Bugün insanlar her ne kadar bedenlerine dayatılan politikaların farkında olsalar bile onun yaşamlarındaki varlığını yok etmeleri mümkün görünmemektedir. Çünkü insanların kimliklerini oluşturan toplumsallaşma süreci, bütün değerlerini beden üzerinden gerçekleştirmektedir.

Foucault'ya (2005b, s. 39) göre beden hakim olma ve beden bilinci sadece iktidarların bedeni çevrelemesiyle elde edilebilmiştir. Modern toplum yapısı sonrası toplumda bedeni çevreleyen birden fazla araç ve iktidar şekli bulunmaktadır. Bunlar: jimnastik, idmanlar, kas geliştirme, çıplaklık ve güzel bedenin yüceltilmesi olarak ifade edilmektedir. Nitekim Foucault bedeni, iktidarı anlamının bir alanı olarak görürken bunu sporcu bedenler üzerinden yürütülen pek çok çalışmanın teorik olarak altyapısını oluşturduğunu ve bu çalışmaların başlığı altında bedenin söylem güç ilişkileri bağlamında

herhangi bir cinsiyeti olan bir varlık olma anlamını kazandığını ifade eder. Bu konuda cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kategorilerini sorgulayan Butler (2010) cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin performatif olduğunu söyler. Toplumsal cinsiyeti üreten bedensel jest ve mimiklerin çoğunlukla performatif olduğunu belirtir. Ayrıca toplumsal cinsiyetli beden gerçekliğini oluşturan performatif eylemlerden farklı bir ontolojik statüsü olmadığını ifade etmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet bizim olduğumuz ya da sahip olduğumuz bir şey değildir. Yerine getirdiğimiz ve yaptığımız bir şeydir. Bundan dolayı da bir performans alanı olarak spor bir cinsiyetlendirme pratiği olarak görülmektedir (Phister, 2010, s. 235).

Spor ortamında sporcu bedenlerin yaratılmasına hizmet eden bazı pratikler bulunmaktadır. Bu pratikler sporcu bedene yapılan müdahaleler ve bedeni kültürel veya sosyal olarak inşasından koparıp fizikselliğin sınırlarına hapseden, çarpıtılmış bir parçalanmış algı oluşuma sebep olmaktadır. Bu da alandaki sporcuların bedenlerinin nesneleştirilmesine hizmet etmektedir (Koca, 2016, s. 26). Karaçam ve Öztürk' e (2016, s. 226) göre olimpiyatların tarihsel sürecinde kadın sporcular için görünmez bir standart haline gelen cinsiyet testleri, kadınların kadınlıklarının test edildiği ayrımcı bir kontrol yöntemidir. Bu yöntem ile spor otoriteleri kadın ve erkek arasındaki biyolojik belirlenimciliğin altını çizerek bu belirlenimciliğin erkeğe ve kadına doğal olarak atfettiği cinsiyet özellikleri kavramından nemalanmaktadır. Kurumların cinsiyet testi politikaları kültürel ve toplumsal anlamlarından soyutladıkları kadın sporcuların bedenlerini tıbbın öncülüğünde yüzde yüz kadın olduğunu doğrulama yöntemi olarak ifade edilmektedir. Benzer şekilde Lindner'ın (2012, s. 466) 2012 olimpiyat oyunlarında ilk defa yarışan kadın boksörler ile ilgili yürüttüğü çalışmasında kadın boksörlerin bu spor dalı için zayıf, güçsüz ve korunmaya muhtaç gibi söylemler ile ötekileştirildiklerini ve cinsiyetlendirilmiş boks alanında var olabilmek, kariyerlerini planlayabilmek için bir takım stratejileri kullanmaları gerektiğini ortaya koymuştur.

Markula ve Pringle (2006, s. 432 – 433) spor uygulamalarının, vücudu etkili bir şekilde disipline ettiğini ve egzersiz ile beden eğitimi pratiklerinin toplumsal hayatta bir disipline aracı olarak nasıl işlediklerini Foucault'nun lensleri ile incelemişlerdir. Spor ve egzersiz ortamlarında cinsiyetlendirilmiş kimliklere ve bedenlere değinen yazarlar kadınların/kadın sporcuların ideal beden algısı ile baş etme pratiklerini de incelemişlerdir. Fallon ve Jome'un (2007, s. 315) kadın ragbi oyuncularını ile yaptıkları çalışmada kadın

sporcuların, beden algısı ile ilgili bir karmaşa yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Kadın ragbiciler, ideal kadın bedeninin ince ve minyon olması gerektiğini düşünürken ragbi sporunda başarılı olabilmek için bedeninin iri yarı, güçlü ve atletik olmasının gerekliliğine inanmaktadırlar. Markula benzer şekilde yaptığı çalışmasında bu çelişkileri kabul ederken kadınların spor aracılığı ile güçlendiklerini ancak sporcu kadınların genellikle ideal beden gerekliliklerine uyarak kendilerini daha iyi hissettiklerini ifade etmiştir (Akt. Cleary, 2000, s. 27).

Cinsiyetlendirilmiş spor alanlarındaki bu çelişkiler ile kadınların kendi pozisyonlarını tartışarak kadınların sportif etkinliklerinde onların kendilerini bedenleri üzerinden nasıl anlamlandırdıklarını ve alanda nasıl konumlandıklarını anlamak mümkün olabilir. Günümüz tüketim toplumunda bedene yüklenen anlamlar, dayatılan formlar iktidarın meşruluğunu sağlamlaştırma çabasıyla yakından ilişkilidir ve tek biçimli özneler yaratılmaya çalışılırken özellikle Foucault'nun Panoptizm toplumunda belirttiği gibi kişilerin tek tek öznellikleri yok olmaktadır. Bedenler tek bir şekilde biçimlendirilmekte, biçimlenmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bundan sonraki bölümünde, merkeze yerleştirilen beden olgusunu, bu alanda literatüre önemli derecede katkı sağlayan Pierre Bourdieu'nun kavramsal araçları (oyun, alan, bedensel sermaye, eril tahakküm) ile analiz etmek çalışmaya katkı sağlayacaktır.

Pierre Bourdieu (eylem) kuramını Karl Marx, Emile Durkheim, Max Weber ve Foucault gibi sosyologların yaklaşımlarından esinlenerek oluşturmuştur. Bourdieu, kendi kuramını diğer yaklaşımların güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirerek bu yaklaşımların güçlü yönlerini kendi yaklaşımında bir araya getirmiştir. Örneğin farklı bir bakış açısıyla Marx'ın toplumsal sınıf, sermaye, güç ilişkileri, gibi kavramlarına değinmiştir. Marx'ın ekonomik sermaye tekilliğine ilaveten farklı sermaye türlerinin varlığını ifade etmiş; güç ilişkilerini bu farklı sermaye türleri ile anlatmıştır. Toplumsal sınıfın salt ekonomik sermayeye bağlı olarak şekillenmediğini ifade etmiştir. Durkheim'in nesnel yaklaşımını kendi kavramına eklerken nesnelciliğin içine öznelci bir yaklaşımı da dahil etmiştir. Weber'in karizma kavramını kullanarak kendisinin Sembolik sermaye kavramını oluşturmuştur. Ayrıca Weber'in toplumsal sınıf kavramından da faydalanmıştır. Son olarak ise Foucault'nun yeniden üretim ve güç (iktidar) ilişkilerini analiz ederken toplumsal dinamikleri Foucault'nun post yapısalcı yaklaşımındaki benzer şekilde söylemler ile ifade etmiştir. Kendi kavramsal araçlarıyla (habitus ve doxa) yapının

belirlenimciliğini ifade etmiştir (Arlı, 2016, s. 145 – 158). Bu bağlamda Pierre Bourdieu oluşturmuş olduğu kavramsal araçlar ile literatüre birçok katkı sağlamıştır. Yapmış olduğu önemli üç temel kavram (toplumsal alan, habitus, sermaye) bağlamında çalışmada doxa ve *illusio* gibi kavramlar da açıklanacaktır.

Bourdieu ve Wacquant'a (2003, s. 82) göre alan, eyleyicilerin aktif olarak orada bulunmasıyla var olan bir oyun mekanıdır. Alanda eyleyicilerin etkili olması ve eylemde bulunması için oyunu oynama yeteneğini (eğilimini) içeren bir yatkınlıklar bütününe sahip olması gerekmektedir. Burada, alandaki oyuncular eyleyicilerdir. Oyuncuların alana giriş yapması mücadeleye başlamak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla mücadeleye başlamak eyleyicinin oyunun kurallarına inanması ve bu kuralları kabul etmesi anlamına gelir. Bourdieu sorgulanmadan kabul edilen bu kurallar ile oyuncuların eğlenceleri değil, daha ziyade ciddi bir sporcunun oyun anlayışı ile örnek verir. Bu anlayışa göre ortada bireylerin ciddi stratejiler geliştirmesini gerektiren bir durum vardır. Yeri geldiğinde kendini oyuna kaptırmak ve ödül kazanmak için başkalarıyla ve kendi sınırlarımızla mücadele halinde olmak gerekir (Calhoun, 2016, s. 78). Bourdieu mücadele içindeki oyunun oynanmaya değer olmasını *illusio* olarak adlandırır. *Illusio* eyleyicileri, alanda oyuna yönlendiren ve alanda çıkarım ne sorusunu sorduran mekanizmadır. Yani onun değerli hale gelmesindeki amaçları, sermayeyi belirleyen ve oyuna olan inancı arttıran; dolayısıyla oyunu işlevsel ve çalışılabilir duruma getirendir (Kaya, 2016, s. 402). Bourdieu oyun alanında eyleyiciler /oyuncular tarafından sorgulanmadan kabul edilen düşünceleri, değerleri ve ön kabulleri olduğunu da ifade eder ve bunları doxa ile açıklar (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 82). Doxa alandaki iktidar ilişkilerinin görünmez hali almasında ve mevcut durumun devamının sağlanmasında etkili olur. Mücadele halindeki farklı gruplar alanda neden bulduklarını ve neyin kıymetli olduğunu ve olmadığını, sermayenin türünü, hacmini ve kalitesini bilirler (Kaya, 2016, s. 402). Bourdieu bu durumu “ *iyi bir rugby, futbol yahut basketbol oyuncusu, bir bütün olarak alanın sürekli farkındadır ve takım arkadaşlarının hamlelerini önceden sezer; ne zaman pas atılacağını, ne zaman mola verilmesi gerektiğini bilir. İyi bir basketbol oyuncusu sadece atış yapabilen biri değil, ne zaman atış yapılması gerektiğini de bilen biridir.* ” şeklinde açıklar.

(Calhoun, 2016, s. 78).

Toplumsal eyleyiciler olarak bizler kendi hayatlarımız içerisinde birçok oyuna katılırız. Oyunlara katılmak salt olarak bilinçli bir şekilde gerçekleşmez. O, üzerinde düşünmeden gerçekleştirdiğimiz bir eylemdir. Eyleyiciler olarak bizler zaten bir anlamda sürekli oyun içerisinde yer almaktayız (Calhoun, 2016, s. 103). Oyunun neden var olduğunu ve oyunun amacını, oyun duygusuna sahip olduğumuzdan sorgulamayız (Bourdieu, 2021, s. 243). Çünkü sosyal hayat sürekli bir akış halinde gerçekleşir. Bourdieu'ya göre oyun yalnızca kurallara göre oynamayı kastetmez. Oyun içerisinde oyunun nasıl oynanması gerektiği görüşüne de sahip olunmalıdır. Bu anlayış toplumsaldır. Çünkü oyuncunun rakibin (ve bazı durumlarda takım arkadaşlarının) oyunu dikkatle takip etmesini ve uygun zamanda tepki vermesini gerekli kılar. Dolayısıyla tüm oyunlar eyleyicilerin karşılıklı mücadelelerde buldukları alanlarda, toplumsal eyleyicilere sosyal düzen içerisindeki eşitsizlikleri oluşturur ve devam ettirir (Calhoun, 2016, s. 78).

Bourdieu sosyolojisinde alan siyaset, eğitim, ekonomi, sanat, spor vb. gibi sosyal uzamlar ile ifade edilmektedir. Bu alanların içinde bulunan bireyler birbirleriyle yarışarak üstünlük kurma mücadelesi içerisindeyler (Layder, 2006, s. 334). Dolayısıyla her alan bir çatışma ve rekabet mekânıdır. Bu yüzden oyunda her zaman kazananlar ve kaybedenler vardır (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 26). Aynı zamanda alan eyleyicilerin, tarihsel bağıntı ile farklı derecedeki kuvvetleri deneyimledikleri mekanlarda her bir alanın ortaya çıkmasında ve devamında kendine göre mantığı, kuralları, düzeni, ritüelleri, değerleri ve eylemleri meydana getirmektedir. Yani her bir alan kendi bağlamsal çerçevesine göre yapılandırılmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 87). Ayrıca her bir alanın (örn. felsefe alanı, edebiyat alanı, spor alanı) kendi ezenleri ve ezilenleri, koruma ya da yıkma mücadeleleri, yeniden üretim mekanizmaları bulunmaktadır (s. 91 - 92).

Alanda koruma, altüst etme ve izleme stratejileri birbirini izler. Bourdieu'nun alan kuramı esasa olarak toplumsal dünyanın aşamalı bir farklılaşma sürecinin mekânı olduğu anlayışına sahiptir. Bu mekanlarda tüm alanı belirleyen genel yasalar hakimdir. Bourdieu'nun deyimiyle bu güç alanıdır. Bu güç alanı içerisinde eyleyiciler alana daha önceden dahil olan aktörlerin mevcut halini korumaya ve değiştirmeye çalıştıkları mücadele arenasıdır. Ancak alana yeni dahil olan eyleyiciler bu noktada izleme stratejilerini kullanırlar. Çünkü bu eyleyiciler hakim bir konum elde edebilmek için

fırsatları da değerlendirme çabası içindedirler. Altüst etme stratejisi ise alanın meşruiyetini esaslı bir şekilde sorgulayan marjinal bir grubun elindedir Dolayısıyla her alan kendi ilişkilerini savunan ve savunduğu ilkeleri geliştirmek amacıyla dış güçlerin desteğine ihtiyaç duymaları sebebiyle farklı stratejiler geliştirmeye çalışan eyleyiciler arasında sürekli olarak devam eden bir çatışma alanıdır (Kaya. 2016, s. 400 – 401).

Alanlar içerisinde alana güç sahibi olanların baskılarını ve hükümlerini barındırdığı kadar gücü barındıranların yerine talip olan yenilerin direnişine de yer vermektedir. Bu iki grup arasında ilişkiyel bir bağ vardır. Bu bağ ile alandaki karşılıklı mücadele alanının devamlılığının sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Mücadele alanında bulunan bazı ikilikler (birey/yapı, özne/nesne) Bourdieu için önemli bir yere sahiptir. Çünkü o, bu ikilikleri de içine alan geniş kapsamlı olan “habitus” kavramı ile açıklamıştır.

En genel anlamda habitus bir konumun içkin ve bağlantısal özelliklerini bütünleştirici bir hayat tarzında insanlar, mekanlar ve pratiklerle ilgili bütünleşik bir tercih serisini ifade eden birleştirici bir kökendir (Tatlıcan ve Çeğin, 2016, s. 322). Bourdieu’ ya göre habitus kavramı birey toplum ikiliği üzerine bir irdeleme olarak okunabilir. Bourdieu bir sosyal bilimci olarak geliştirmiş olduğu ve sentezlerinde birey, toplum ve eylem yapıları iki karşıt ikilikleri aşmayı amaçlamıştır. Ayrıca pratik kuramın bu karşıt ikiliği aştığını da düşünür (Swartz, 2011, s. 138).

Bourdieu habitusun toplumsal yapı tarafından şekillendirildiğini ve toplumsal yapı tarafından şekillendirilen habitusun da aynı zamanda toplumsal yapıyı dönüştürme görevi gördüğünü ifade eder (Bourdieu, 1997, s. 122). Bu bağlamda bir sosyal bilimci olarak geliştirmiş olduğu sentezlerinde birey /toplum ve eylem/yapı gibi karşıt ikilikleri aşmayı amaçlamıştır. (Swartz, 2011, s. 138). Ona göre yapı ve eyleyici ikiliğinde, eyleyici aktif bir özne olduğundan yapı tarafından tek taraflı olarak şekillendirilmez. Bourdieu’nun alanın taleplerine göre tutarlı ve sistematik tepkiler veren dış yapıların içselleştirilmesi olarak ifade ettiği habitus aynı zamanda eyleyicilerin farklı durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir başa çıkma stratejisidir. Bu nedenle habitus bireysel değildir. Ayrıca davranışları da tek başına belirleyen bir özellikte de değildir. Aksine eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır (Bourdieu, 2003 s. 27).

Habitus geçmişi şimdi ve geleceği içine alan tarihsel bağıntılar bütünü olarak tarihin bir ürünüdür. Tarihin ürünü olması ise habitusun daimi bir şekilde yeni deneyimlere karşı karşıya gelen ve onlardan etkilenen bir yatkınlıklar sistemi şeklinde ifade edilmektedir (s.125). Habitus bedeninin en derinine yerleşir ve yeniden hareket geçirilmeyi bekleyen güçlü bir tortulaşmış durumdur (Bourdieu, 2003, s. 29 – 30).

Bourdieu habitus kavramını pratik eylemler bağlamında oldukça genişleterek bütüncül bir eylem kuramı sunmuştur. Habitus kavramını geliştirme sürecinde ilk olarak düzenli eylemlerin kaynağı şeklinde kavramsallaştırılsa da sonraki süreç içerisinde aktörlerin bedenlerinde cisimleştirildiğini söyler. Söylem olarak eyleyicilerde bulunan habitus aynı zamanda alanın fiziksel duruşlarında, tarzlarında, hal ve tavırlarında, yürümelerinde de kendini göstermektedir Örneğin, Bourdieu, Fransız köylülerin beden hareketleri ile fiziksel davranışlarına yönelik tavırları arasında bir bağ kurar ve habitusun fiziksel, bilişsel boyutlarının birbirinden ayrı ama birbiriyle de bağlantılı olduğunu düşünür (Swartz, 2011, s. 154). Eyleyicilerin beden ve hareketleri toplumsal anlam ve değerler ile ilişkili olarak habitusun değişmez bir yönü olarak düşünülmelidir (Işık, 1998, s. 142). Demez'in (2009, s. 17) de belirttiği gibi bireyin bedeni toplumsal kültürel mirasının ve sınıfının görünür kılındığı yerdir.

Işık (1998, s. 138) Bourdieu'da bedeninin toplumsal sınıflama açısından üç noktada önemli bir konuma oturduğunu aktarır. İlk olarak bedeninin yani bireyin toplumsal hayattaki konumuyla ilişkilidir. Diğerinin habitusun cisimleşmesiyle alakalı olduğunu ve sonuncusunun ise beğeni çerçevesinde oluştuğunu belirtir. Bourdieu' ya göre sosyal konumlar, insanların günlük yaşamlarını belli bir bağlam içerisine yerleştiren ve bedenlerinin gelişimine katkıda bulunan sınıf temelli maddi koşulları ifade eder. Bu konumlar bireylerin sahip olduğu sermaye hacminden oluşur. Habitus da bedeninin gelişimine katkıda bulunan sınıf temelli maddi koşulları ifade eder. Bu konumlar bireylerin sahip olduğu sermaye hacminden oluşur ve habitus da bedeninin gelişimine katkıda bulunan sınıf temelli bilişsel motive edici yapılardır. Sonuncu olarak zevk /beğeni ise aslında gönüllü kısıtlamalara ve tercihlere gerçekte maddi kısıtlamalara dayanan yaşam tarzlarına uygun olarak bireylerin yaşadığı süreçleri ifade eder (Shilling, 2003, s. 112 – 113).

Bourdieu'ya (1997, s. 173 – 178) göre zevk ve beğeniler sınıfsaldır ve her sınıfın kendi amacı içinde beğeni anlayışı içinde belirlenir. Beğenideki farklılıklar da bedeninin

güzellik, sağlık ve dayanıklılığı hakkındaki izlenimlerini belirler. Bu durum sınıflara göre değişkenlik gösterir. Sonuçta toplumsal varoluş koşullarına göre üretilen beğeni Bourdieu da bütünleştirici bir sınıflandırma kriteri şeklinde karşımıza çıkar. Toplumsal gerçekliğin nesnel yapısıyla bireysel deneyimin özneliği arasındaki köprüyü oluşturan habitus kuramının merkezi kavramını oluşturan beğeni ve eyleyiciler açısından da anlamlı evreleri açıklayan üretim ilkelerinin de görünür halidir. Örnek olarak beğeniden hareketle burjuvazi ile proleterya arasındaki yaşam tarzındaki farklılık incelenebilir. İşçi sınıfı üyeleri seçimlerinde diğer sınıf üyelerinden “araçsal beden” anlayışı ile farklılaşırlar. Bedenin yaşam tarzına bağlı olarak şekillendirilmesi anlamında bir işçi kas güçlendirme amacıyla bir spor dalıyla uğraşırken orta sınıf üyeleri uzun ömür için jimnastikle, üst sınıfa mensup sınıflar ise golf gibi prestijli sporlarla ilgilenirler.

Habitusun bedenlerde cisimleşmesi tabakalı bir toplumsal düzende bir ortak sınıf habitusu da oluşturmaktadır. Bu durum sınıfsal ve bireysel algılar ile seçimler ve davranışlar arasındaki ara süreçlerde sınıfsal habitusu (aynı sınıfa ait habitusların yapısal eğilimlerini) meydana getirir (Bourdieu, 2015, s. 372). Bir anlamda habitus aktörlerin birbirinden farklı birçok duruma uyum göstermelerine ve birçok strateji geliştirmelerine olanak sağlar. Bu stratejiler ve düşünce tarzları, meydana geldiği toplumsal çevrenin (tabakanın) kısıtlamalarına göre şekillenir (Meder ve Çağın, 2011, s. 248). Örneğin işçi sınıfından kökenli biri kendi ediminde bu çevrenin etkisini yaşayacaktır (örneğin evliliğe karşı tutumuna göre). O toplumsal algısını sistemleştirmenin, mantıksal sınıflarına bölmenin bir kuralı, kendi sistemi içinde toplumsal kategorilere ayırmanın içselleştirilmişin dışı vurumudur (Bourdieu, 2015, s. 168).

Bourdieu'nun alan ve habitus meteforları ile eyleyicilerin toplumsal alanda kısmen özerk olan bir çatışma ve rekabet içinde oldukları ifade eder. Bu rekabet alanında alan ve habitus ile iç içe olan bir diğer kavram; eyleyicilerin kuşandıkları sermayeleridir. Sermayenin yoğunlukları ve yapısı eyleyicilerin alandaki konumlarını ve konumlar arasındaki güç ve itaat ilişkilerini belirler. Dolayısıyla sermaye toplumsal alanda eyleyicilerin konumlarına karar veren maddi ve sembolik biçimlerin birikimi olarak ifade edilebilir. İlgilenilen toplumsal evrende aktif olan özelliklerin bu dağıtımını ile bu özelliklere sahip olan eyleyicilerin değişen oranlarda kar, kuvvet ve iktidar sahibi olduklarını da ekler. Burada Bourdieu dört çeşit güç ve sermaye türünden söz eder. Ekonomik, toplumsal, kültürel (beden) sermayesi ve daha sonra bunlara sembolik

sermayeyi eklemiştir (Göker, 2016, s. 280 – 281). Bu farklı türden sermayelerin birbirleriyle ilişkili bir şekilde eyleycisine doğrudan ya da dolaylı olarak kar sağladığını belirterek toplumsal tabakalaşma analizinde ekonomik sermayenin yanında kültürel, sosyal ve simgesel sermayeyi de eklemiştir (Bourdieu, 2016b, s. 11). Ancak buradaki sermaye kavramı çoğu Marksist yaklaşımdan farklıdır. Bourdieu bhusussa ekonomik malların her zaman eylemin esas güdüleyicileri ya da genel sistemin temeli olduğunu düşünmez. Aksine sermayeyi her biri değişik eylem alanlarıyla bağlantılı farklı biçimler alabilen bir şey olarak görür (Calhoun, 2010, s. 106 - 107).

Genel tanımıyla ekonomik sermaye, bir bireyin iktisadi ve mülki kaynaklarının tümüne tekabül eden bir sermaye türüdür. Marksist teoriden farklı olarak üretim araçları karşısındaki konumundan öte bireyin tüm maddi kaynakları ile temsil edilen ekonomik sermaye diğer tüm sermaye biçimlerinde olduğu gibi birbiriyle ilişkilidir. Bu yüzden hiçbir sermaye türü ekonomik alandan kopuk değildir (Göker, 2016, s. 281) Örneğin, eyleyiciler ekonomi alanında daha fazla para kazanmanın yollarını ararken kültür alanında akademik başarılar kazanmaya çalışabilir. Sermaye bu yolla bir diğerine aktarılabilir ve dönüştürülebilir Dolayısıyla sermaye kavramının ekonomik alanından yola çıkarak maddesel alanın yanı sıra kültür ve sembolik sermayeler ile yakından ilişkisi olan sosyal yapıyı anlamayı daha anlaşılır kılacaktır (Yel, 2016, s. 566).

Ekonomik sermaye alanı ile ilişkili olan sosyal sermaye kavramını Bourdieu araçsal olarak değerlendirmektedir. Eyleyiciler, toplumsal hayatta bağlantıları sonucunda katıldıkları ağlar ile birtakım kaynakları elde edebileceklerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye, ihtiyaç duyduklarında eyleyicilerin kurdukları bağlantılar ile grubun kaynaklarından faydalanarak ulaşmaya çalıştığı ağ ilişkileri anlamına gelmektedir (Çelik, 2014, s. 268). Sosyal sermaye ekonomik sermaye ile yakından ilişkilidir. Ancak ekonomik sermayenin sosyal sermayeye dönüşmesi uzun sürebilir. Çünkü bu dönüşüm temel alışveriş mantığı içinde değildir ve ekonomik sermayeyi bir kariyere teslim ederek hemen o an sosyal sermaye elde edilemez. Benzer şekilde ekonomik sermayenin kültürel sermayeye dönüştürülebilmesi ile beklemeyi gerektiren bir süreçtir anlaşılacaktır (Akt. Bahadır, 2020, s. 79 – 80).

Kültürel sermaye kavramı, eyleyicilerin başka grup ve eyleyicilerle kurduğu bağlantı ve ilişkiler sayesinde edindikleri kaynakların tümü olarak ifade edilmektedir (Göker, 2016, s. 28). Bourdieu kültürel sermaye kavramını ifade ederken ailenin önemine

de değinmektedir. Birey aileden sadece maddi araç ya da iktisadi kaynak elde etmemektedir. Aileden bireye farkında olmadan aktarılan; çeşitli bilgi, beceri, öğrenme, ifade etme araçları veya çalışma biçimleri gibi davranışlar da okul başarısında büyük ölçüde etkilemektedir. Bourdieu, ailenin sahip olduğu ekonomik sermaye ile bağıntılı olarak kültürel sermayenin niteliği ve hacmi oranında okul eğitimine yatırım yaptığını ifade etmiştir. Böylelikle okulların; kültürel sermayenin yeniden üretilmesine büyük ölçüde katkıda bulunduğunu da ekler (Bourdieu, 2006). Bu yüzden Swartz'a (2011, s. 108) göre bireyler ve gruplar, çeşitli kültürel, sosyal ve simgesel kaynaklarını toplumsal düzendeki konumlarını korumak ve hiyerarşik olarak daha üst bir konuma ulaşabilmek için kullanırlar .

Bourdieu ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye dışında bu üç sermaye türü ile ilişkili olan ve alan içinde meşruiyetleri algılanıp bilindiğinde farklı sermaye biçimlerinin büründüğü biçim olan simgesel sermaye olarak ifade eder (Göker, 2016, s. 281). Az önce de belirtildiği gibi simgesel sermaye çoğunlukla sahibi tarafından algılanmamasına karşın bireyin prestiji otoritesini statüsünü ve genellikle kültürel arka planını belli eder. Bu yüzden eyleyicinin belirli bir alanda söz sahibi olabilmesi için gerekli olan göstergelerin taşıdığı bir sermaye türü olarak kavranmaktadır (Noulin ve Jourdan, 2016, s. 108). Örneğin birçok toplumda simgesel sermaye soyadına dayanır. Günümüzde toplumlarında bile soyadlarının (özellikle asillerin), kendine özgü biriktirim, koruma, aktarım ve başka sermaye türlerine dönüştürme düşüncesine dayalı bir mantığa sahip olan simgesel sermaye biçimi bir tanınırlık sermayesi olması beklenmedik bir durum değildir (Bourdieu, 2021, s. 106).

Habitusun cisimleşmiş bir formu olan bir diğer sermaye türü bedensel sermayedir. Bourdieu bedene yatırım yapan kültürel bir kaynak olarak bedenselleşmiş “sermayeyi” çoğunlukla kültürel sermayenin bir alt başlığı şeklinde ele almıştır. Fakat beden, kültürel olanın bir alt başlığından daha önemli bir yerde konumlandığını ifade etmektedir. Ona göre kültürel ve ekonomik sermayenin üretimi, korunumu ve devamlılığı konusunda bedenin yönetimi ve gelişimi eyleyicilerin davranışlarıyla önem kazanmaktadır (Shilling, 2020, s. 199). En genel anlamıyla bedensel sermaye, bireylerin belirli alanlarda fiziksel yeteneklerini ve görünümelerini ekonomik, sosyal ya da kültürel sermayelere nasıl dönüştürebileceği ile ilgili olarak bireylerin dış görünüşleri ile birlikte sahip olduğu

fiziksel yeterliliklerinin toplamına işaret eden bir kavram olarak ifade edilmektedir (Hutson, 2013, s. 64).

Bedensel sermaye, toplumsal (*sınıf*) konum, habitus ve beğeniler arasındaki karşılıklı ilişkiler yoluyla gelişir ve bireylerin sınıfsal konumlarını gösteren, simgesel değeri olan spor, boş zaman vb. faaliyetler vasıtasıyla beden toplumsal oluşumunu (*bireyin sınıfsal konumu*) sağlar. (Bourdieu, 2015; Shilling, 2003). Bourdieu'ya göre "beden sınıfsal beğenin tartışmasız maddileşmesidir." Beğeni bazıları için benzerliği simgelerken bazı durumlarda da ayırıştırıcı farklılaştırıcıdır. Bazı durumlarda da bedenlerde taşınan damgalar benliği ifade eden niteliktedir (Işık, 1998, s. 140). Beğeni Bourdieu'da kaderin seçimidir. Seçim yapılırken bazı seçenekler, var oluş koşulları tarafından zaten dışarıda bırakılmalıdır. Sınıflar kendilerine özgü yaşam stilleri oluştururlar. Oluşturulan bu stilleri ile toplumsal cinsiyet algısından sağlığa spora kadar her alanı kapsayan bir biçimde fiziki algılama nesnesi olarak bedenlerini şekillendirmeye çalışırlar (Işık, 1998, s. 141- 142). Bourdieu sosyal sınıflar ile beden arasındaki ilişkiye değinerek sosyal sınıfların bedenleriyle açıkça tanımlanabilir ilişkiler gerçekleştirdiğini ifade eder. Eyleyicilere ait sermaye biçimleri de beden gelişimini etkileyen spor faaliyetlerine katılım üzerinde kalıcı ve önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtir (Akkaya, 2020, s. 273 – 274).

Bourdieu'ya (2015, s. 308) göre farklı sınıfların spor faaliyetlerinden beklediği karlar vardır. Bunlar zayıflık, zerafet, görünür kas yapısı gibi dış beden üzerindeki etkiler, spor pratiğinin sağladığı sosyal ilişkiler veya ruhsal sağlık ve dengelik gibi iç beden üzerindeki etkiler olabilmektedir. Spor pratiklerinin işlevleri de vardır. Fakat farklı sınıfların aynı pratikten aynı şeyleri bekleyeceğini varsaymak doğru değildir. Örneğin burjuva sınıftan birisi sağlıklı beden elde etme varsayımında bulunurken bir işçi sınıfı üyesi seçimlerinde farklı sınıf üyelerinden "araçsal beden" anlayışı ile farklılaşmaktadır. Bedenin yaşam koşullarına göre şekillendirilmesi anlamında bir işçi kas güçlendirmeye yönelik spor dallarıyla ilgilenirken hem zaman hem de maliyet olarak maddi durumu imkan vermeyebilir. Böylece araçsal beden anlayışı, bireylerin spor tercih ve beğenilerinde de kendini ifşa eder (Bourdieu, 1997, s. 177).

Beğeni ve bedene yönelimlerle ilgili sınıfsal ayrımlar, kültürel ve ekonomik sermaye ve mevcut boş zamanla ilgili değişikliklerle neden olabilir ve yeniden oluşturulabilir. Bourdieu'nun beğeni ve spora yönelik düşüncesi ne artzamanlı ne de eş

zamanlı bir şekilde durağan değildir. Spor faaliyetlerinin sınıflar arasındaki farklılaşmasının zamanla değiştiğini, sporun zamanla homojenleşeceğini belirtir. Bazı etkinliklere farklı sınıflardan katılımın olacağını ifade eder. Ancak hala bu sporların toplumsal sınıflar tarafından farklı görülmesi ve bu sporların getireceği umulan faydaların farklılaşması bu sporların toplumsal açıdan farklı sınıflar tarafından yapılabilmesi muhtemeldir (Aversa, 1990, s. 63 -64). Ancak Bourdieu (2015, s. 314 - 315) spor ve sınıf bağlamında sporun homojenleşeceğini düşünse de bazı spor dallarının fazla temas gerektirdiğinden egemen sınıflar tarafından avamlaştığını belirtir. Örneğin futbol, ragbi, güreş, boks gibi sporlar Fransa 'da ortaya çıktığı zaman soylulara özgü iken yaygınlaşarak egemen sınıfların gözünde taşıdığı değeri kaybetmiştir ve bu sınıfları bu spor dallarından uzak tutmuştur. Bunun nedeni olarak Bourdieu (2015, s. 319 – 322) burjuva sınıfı için bedeni kendi otoritesini, haysiyet ve ayırımını dayatma yolunda bir amaç olduğunu ifade etmektedir.

Shilling (2003, s. 121) bedensel sermayenin bireylere belirli alanlarda kişiye saygınlık, karlılık ya da statü kazandıran bir sermaye türü olarak ele alır. Ona göre bedensel sermaye ekonomik, kültürel, sosyal veya simgesel sermaye biçimlerine dönüşebilir. Ayrıca bireyin alandaki konumlanışı doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen ve alanda eyleyiciye güç sağlayan bir mekanizma olarak görür. Örneğin kadın futbolcular ile ilgili yapılan bir çalışmada eyleyicilerin alanda sahip olduğu bedensel sermayeleri aracılığı ile günlük yaşamlarında bedensel sermayelerinin sosyal ve kültürel sermayeye dönüştüğünü ifade etmişlerdir ve bu durumu bir avantaj olarak görmektedirler (Öztürk, 2017, s. 158). Benzer şekilde sporculuk ya da kişisel antrenörlük dışında doğrudan bedensel sermayenin dolaylı olarak kullanıldığı oyunculuk ve mankenlik gibi alanlarda da bedensel sermayenin hem gelir olarak ekonomik sermayeye hem de eyleyicisine ün kazandıran bir sermaye olarak sosyal sermayeye dönüşebildiği ifade edilmektedir (Mears, 2011). Bununla birlikte bedensel sermaye biçimlerine verilen değer ve bunları diğer sermayelere dönüştürmek için mevcut fırsatlar değişebilir ya da daha kısıtlayıcı hale gelebilir. Örneğin, elit bir sporcu (futbolcu) ihtimali düşük ve kısıtlayıcı etkenken işçi sınıfından çocuklar futbol gibi alanlara katılarak bedensel sermayelerini geliştirmeye ve diğer sermaye biçimlerine dönüştürmeye çalışır. Bu imkanlara ulaştığında ise bir sakatlık durumunda elde ettiği sermayenin dönüştürücü gücünü de kaybetmiş olurlar (Shilling, 2004, s. 477). Benzer şekilde bedensel sermayenin de dönüşebilirliği farklı şekillerde de değişebilir. Örneğin sporun popüleritesi, saygınlığı ve elde edilen gelirler artabilir ve

azalabilir, modadaki değişimler duruş, yürüyüş, konuşma ve giyinme gibi bazı tarzların simgesel değerini etkileyebilir (Akt. Shilling, 2020, s. 203).

Bedensel sermaye, sınıfsal ilişkilere bağlı olarak üretilmesi ve dönüştürülmesi bağlamında incelse de bireysel kimliğin oluşumunda, ırk ve toplumsal cinsiyet gibi sosyal kategoriler ışığında da incelemeye açık bir alandır (Akkaya, 2020, s. 278). Bourdieu ' ya göre toplumsal cinsiyet bağlamında habitusa bağlı olarak günlük yaşamda kadın ve erkeğin bedensel kullanım şekillerinin yemek yerken, yürürken ve konuşurken farklılaştığını ifade eder (Işık, 1998, s. 141). Bu farklılaşmayla cinsiyetler arası eşitsizliklerin biyolojik olarak toplumsal bir şekilde inşa edilmesine dikkat çeken Bourdieu biyolojik olarak erkek bedeninin erkeksileştirilirken kadın bedeninin de kadınsılaştırıldığını belirtir (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 172 – 173) Böylelikle erkek ve kadın birbirine karşıt bir şekilde inşa edilir. Bu karşıtlık kendisini bedenlerin düzenlenmesinden mekânsal ayrımların yaratılmasına kadar yaşamın birçok alanında görünür kılar (Öztimur, 2020, s. 595). Bedenin üzerine yüklenen sembolik anlamlar temelinde ikili karşıtlıklar eyleyicilerin bedensel pratiklerinin farklılaşmasında ve habituslarında algı, düşünce ve eylem şemaları halinde işlev görür. Ayrıca biyolojik süreçlerden penis ve vajinanın bu ikili karşıtlıklar vasıtasıyla belirlenen toplumsal tanımı, cinsler arasındaki toplumsal farklılığı özellikle de işbölümü temelinde farklılık oluşturarak eril tahakkümü oluşturur ve eril tahakküm pratiklerini gündelik yaşam içerisinde yeniden üretir (Bourdieu, 2019, s. 23)

Bedensel sermayenin toplumsal sınıflar ile olan ilişkisi bağlamında diğer sermaye biçimlerine dönüşebilmesi kapasitesinin farklılaşması ile birlikte, kadınların ve erkeklerin bedensel sermayelerini algılama ve yönetme biçimleri de birbirlerine göre farklılık gösterir. Bourdieu bedensel sermayenin cinsiyetler arası ilişkisine dair detaylı bir açıklama yapmamıştır. Ancak ataerkil söylemler ile şekillenen bu görüş güçsüzlüğü zayıf kadın bedeninde cisimleştirmekte ve bu yönüyle ataerkil söylem kadın vücudunda bedenselleşerek cinsiyetler arası ayrımları beden üzerinden gerçekleştirmektedir (Bordo, 1993, s. 26). Nitekim spor alanı da kaslı, güçlü ve atletik erkek bedeni ile bütünleştirilir. Bu yüzden hakim kadınlık ideolojisine göre biyolojik farklılıkların görünürdeki ayrımları silikleşmemeli, erkeğe ait iktidar, güç, performans, kadınların hanesine yazılmamalıdır. Ayrıca kadınlar zarif ve arzulanabilir olarak ifade edilen ideal kadın bedenine sahip

olmalıdır (Öztürk ve Koca, 2014, s. 337). Bu nedenle ideal kadın bedeni olarak “*sıkı fakat biçimli, zinde fakat seksi, güçlü fakat ince*” (Markula, 1995) anlayışına dayanmaktadır.

Spor alanındaki kadın bedeni, sporcu bedenin özelliklerini içermediği için genellikle belalı bir beden olarak gösterilir. Spor alanında erkek beden sermayesinin (kaslılık ve fiziksel güç) ve bunu kutlayan eril değerlerin (saldırganlık, rekabet gibi) önemsenmesi, bu sermayenin ve değerlerin dışında kalan sporcu kadınların, kadınlık/sporculuk çelişmesine düşmelerine ve alanda kalabilme mücadelelerinde bazı strateji ve uygulamalarına sebep olabiliyor (Koca, 2016, s. 28). Örneğin, bikini fitness alanındaki kadın sporcular çok fazla kaslı olmadan, erkeksileşmeden, estetikliğini ve kadınsılığını yitirmeden başka bir ifadeyle idealize edilen kadınlık normlarının dışına çıkmadan alanda var olma stratejilerini uyguladıklarını ifade etmişlerdir (Kavasoglu ve Macit, 2018, s. 63). Benzer şekilde Emir, Karaçam ve Koca'nın (2015, s. 150 - 151) kadın boksörler ile yapmış oldukları çalışmada, kadınların alanda kabul görmek ve var olabilmek amacıyla toplumsal hayatlarında süslenip makyaj yaparak boksör olduklarını belli etmemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadın boksörlerin, çok kaslı görünüme sahip olmadan, ring dışında günlük yaşamlarındaki geleneksel kadınlık rollerinin devamlılığını sağlayabilmek amacıyla bazı stratejiler uyguladıkları görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet ilişkisi bağlamında Bourdieu, bedensel sermayeye dair detaylı bir çözümleme de bulunmamıştır (Bordo, 1993, s. 26). Bourdieu'nun kuramına gelen toplumsal cinsiyet temelli eleştirileri (örn: McCall, 1992) ve bu konudaki literatürü dikkate alarak çalışmaya toplumsal cinsiyet yaklaşımı dahil edilmiştir. Çünkü çalışmada kadın ragbi oyuncularının alana dahil olma mücadeleleri, alanda eşit sermayeye sahip olma çabası ve sermayelerin dağılımı cinsiyetlere göre farklılık göstermektedir. Bu konuda spor feminizmi alanyazında kadın sporcuların, sporla ilişkisinin analizini spor rejimi bağlamında ortaya koymaktadır.

3. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet kavramı kısaca kişinin erkek veya kadın arasındaki farklılığının biyolojik özelliklerini belirtmek amacıyla kullanılır (Humm, 2002, s. 66). Toplumsal cinsiyet, (gender) kavramı ise kadına ve erkeğe toplumsal olarak toplumun yüklediği rol ve sorumlulukları işaret eder. Toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ve erkeksi olarak

karakterize ederken toplumun bizi nasıl gördüğü ve buna bağlı olarak nasıl davranmamızı karşılayan bir ifadedir (Dökmen, 2010, s. 20). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklılaşarak belli bir zaman içinde belirli bir toplumda cinsler için uygun görülen davranışların tümünü kapsayan toplumsal ve kültürel bir tanımdır (Berktaş, 2013, s.8). Bu nedenle, içeriğini toplumlara ve zamana göre değişkenlik gösteren “cinsiyet konumu” veya “cins kimliği” olarak belirtilebilir. Bu ifadeyle toplumsal cinsiyet, sadece cinsiyet farklılığını belirlemekle kalmaz. Bununla birlikte kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerini de ifade eder (Berktaş, 2009, s. 16).

Toplumsal cinsiyet kavramı erkekliğin ve kadınlığın doğuştan getirilen farklılıklarının yanında tarihsel, toplumsal ve kültürel olarak belirlendiğinin altını çizer. Aynı zamanda, cinsiyetin toplumsal olarak üretildiğine yani inşa edildiğine dikkat çeker (Akt. Büyükafşar, 2016, s. 55). Buna istinaden Simone de Beauvoir “toplumsal cinsiyet”in “cinsiyet”ten farklılığını “The Second Sex” adlı çalışmasında detaylı bir şekilde ele almıştır. De Beauvoir kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkların ancak toplumsal düzlemde anlam kazandığını belirtmektedir. Ona göre kadın ve erkek arasındaki farklılıklar, doğuştan gelen özelliklerle açıklanabilir ancak belirlenemez (Humm, 2002, s. 66).

Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullananlardan biri olan feminist araştırmacı Ann Oakley toplumsal cinsiyeti bir kültür mevzusu olarak görür. İki farklı cinsiyeti dişil ve eril olarak sosyal sınıflandırmaya dikkat çeker (Bhasin, 2003, s. 8-9). Bu sınıflandırma toplumda kadına ve erkeğe biçilmiş sosyal rolleri ifade eder ve “kadınlık” ile “erkeklik” tanımları birbirine karşıt bir şekilde oluşturulur. Kadın, erkek karşısında ikincil bir konuma yerleştirilir ve öteki olarak tanımlanır (Koca, 2006, s. 82). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet ilişkileri kadın ve erkek için sosyal yaşamın neredeyse tüm alanlarında eşit olmayan güç ilişkilerini belirtmektedir. Dolayısıyla bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğini meydana getirmektedir (Sakallı-Uğurlu, 2003, s. 2).

Sancar ilk olarak erkekler ve kadınlar arasındaki baskıyı baz alarak eşit olmayan ilişkilerin ne şekilde oluşturulduğunu ve ikinci olarak işlev, konum, bazı toplumsal davranış ve uygulamaların erkeksi, bir kısmının nasıl kadınsı anlamlar taşıdığını anlamının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de anlamak açısından önemine değinir. Çoğu zaman şiddet erkeklerden kadınlara yöneltilen bir unsurdur ya da aynı işi yapan kadın ve erkek ücretlendirmesinde erkeğin daha fazla kazanması ilk problemin bağlamını

oluştururken; makine kullanımının erkeksi, özel alan temizliğinin kadına yönelik anlamlar taşıması ve erkeklerin yaptığı işin daha değerli olarak ifade edilmesi bir diğer problemin bağlamını oluşturmaktadır. Bu bağlamlar toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin dayandığı güçleri anlamak açısından önemlidir. Kadın ve erkek arasında eşitsizlik oluşturan somut güç ilişkileri kadar sosyal ilişkilerin kendisini cinsiyetlendiren ve başka sosyal eşitsizlikleri de cinsiyet eşitsizlikleriyle bağdaştıran cinsiyet düzeni, cinsiyete dayalı eşitsizlikleri besler. Bu eşitsizlikleri normal hale getirir (Büyükaşar, 2016, s. 57).

Connell (1998, s. 255) toplumsal cinsiyet rolleri eşitsizliğinin oluşumunda toplumsallaşma (sosyalizasyon) süreçleri ile yakın ilişki bulunduğunu belirtir. Ona göre çocuğun sosyalleşme süreci ile toplum çocuğun önüne cinsiyete dayalı normlar, şablonlar veya davranış modelleri dizisi sunar. Özellikle aile, okul, medya ve arkadaş çevresi gibi sosyalleştirmeye yönelik failer, bahsedilen modelleri somutlaştırarak çocuğun bunları sahipleneceği mekanları meydana getirir. Farklı öğrenme mekanizmaları da işin içine girerek toplumsal normlar da az ya da çok içselleştirilir. Dolayısıyla toplumda belirli bir cinsiyetin toplumsal beklentileriyle uyuşan cinsiyet kimliği meydana gelir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumun hemen hemen her alanında ve kurumunda kendi varlığını hissettirir. Aile, eğitim, sağlık, siyaset ve spor kurumlarında erkek egemen uygulamaların varlığı ve günlük hayatta bu uygulamaların kendini yeniden üreterek devam ettirmesi bu alanlarda da erkeğin kadına üstünlüğünü daha da görünürleştirmektedir. Spor alanında da karşılaşılan ataerkil uygulamalar bu alanda yapılan çalışmalar ile literatürde yerini almıştır. Bundan sonraki bölümde spor alanındaki toplumsal cinsiyet ilişkilerine değinilecektir.

3.1. Toplumsal Cinsiyet ve Spor

Yaşamın her alanında olduğu gibi spor da bir mücadele alanıdır ve gücü, sertliği esas kılmaktadır. Spor toplumun farklı sosyalleşme alanlarında olduğu gibi iktidar ilişkileri ile bağlantılıdır (Büyükaşar, 2016, s. 58). Bu iktidar ilişkileri alanında spor kurumu toplumsal cinsiyet pratiklerinin üretildiği ve devam ettirildiği mekanlardandır. Eril faaliyetlerin ön planda tutulduğu bu alanlarda, kadınlar fiziksel, duygusal, zihinsel olarak daha zayıf görülmektedir. Araştırmacılar eril sporları güç, dayanıklılık, rekabete dayanan ve fiziksel teması ön plana çıkaran spor dalları ile bağdaştırmışlardır. Dişil olarak ise zerafet ve estetiğin ön plana çıktığı spor dallarına vurgu yapılmıştır. Bu durum

kadınların performansını etkilemekle onları spor alanlarının ötekisi haline getirmektedir (Gentile vd., 2018, s. 96). Messner 'a (2002, s. 9-13) göre spor kurumları, ideolojileri, eylemleri ve imajlarıyla toplumsal cinsiyetlendirilmiş alanlar olarak ifade edilmiştir. Bu kurumlar erkeklerin kurumu haline gelmiş; okul sporlarından profesyonel sporlara değin cinsiyet farklılıkları dayanak alınarak yapılandırılmıştır. Böylelikle gücün ve kaynakların dağılımı da cinsiyetlerarası eşitsizliklere dayalı olarak kurulmuştur Ragbi de spor dalları içerisinde ağırlıklı olarak boks, futbol, güreş ve halter gibi hakim cinsiyet ilişkilerinin devamlılığını sağlayan erkeksi bir alan olarak görülmektedir (Murray ve Howat, 2009, s. 69).

Spor, toplumsal cinsiyet ile ilgili anlamları sürekli ve yeniden üreterek kadınlığı ve erkekliği spor dalları esasına dayalı olarak şekillendirmektedir (Koca, 2016, s. 18- 19). Yukarıda belirtilen rekabetçi takım sporları da toplumsal yapıyı etkileyen cinsiyetler arası farklılıklar üzerine oluşturulur. Bu durumda erkeklerin ve “erkeksi olanların”, kadınların ve “kadınsı olanların” üzerine hakimiyet kurmasına imkan verir (Eliasson, 2011, s. 821). Spor alanlarındaki sosyalleşme ile kızlar ve oğlanlar toplumsal cinsiyet normlarını küçük yaşlardan itibaren deneyimlerler. Böylece bu alanlardaki spor pratikleri erkek olmanın anlamına hizmet eden geleneksel değerleri de pekiştirir (Joncheray vd., 2016, s. 165) ve spor erkek olmanın zorunluluğunu meydana getirir. Örnek olarak, toplumsallaşma sürecindeki sporun önemine yönelik erkek çocukları, kendi erkek kimliklerini geliştirebilmeleri amacıyla spora katılımlarını aileleri desteklemektedir. Buna karşılık olarak bilhassa kuvvetin ön plana çıktığı ağır yarışma içeren spor dallarından kız çocukları, bedenlerini muhafaza etmeleri ve kadınsı özelliklerini korumaları için uzak tutuldukları belirtilmektedir. Dolayısıyla kızların spora katılımlarının erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir (Koca, 2006, s. 84). Benzer şekilde kız çocukları cinsiyet rollerinin hüküm sürdüğü spor branşlarına katılım sağlamaya çalıştıklarında da bir takım engellerle karşılaşmaktadırlar. Örneğin kız öğrencilerin, beden eğitimi derslerinde cinsiyetleri için uygun görülen voleybol ve jimnastik gibi spor dallarından farklı olarak erkek öğrencilere yakıştırılan basketbola ve futbola katılmayı talep ettiklerinde “Erkek Fatma” şeklinde nitelendirildikleri ve “normal” görülmedikleri yapılan çalışmalar ile ortaya konulmuştur (Koca ve Demirhan, 2005, s. 213).

Toplumsal cinsiyet perspektifinde yapılan bazı araştırmalarda spora katılımın, erkek ve kadınların cinsiyet uygunluğu ile farklı spor dallarının geleneksel özellikleri

arasında ilişki olduğunu ortaya konmuştur. Örneğin Fransa'da erkekler futbolda (%92) veya ragbide (%94) temsil edilirken, kadınlar jimnastikte (%78), dansa (%98) ve buz pateninde (%71) temsil edilmektedir (Chalabaev vd., 2013, s. 137). Ya da kadın bedenini hafif, zarif ve ince olarak sunan spor dalları olan artistik patinaj, ritmik jimnastik vb. kadınlar için uygun görülürken (Topaloğlu, 2010, s. 266) erkekler için futbol, basketbol, güreş gibi bedensel temasa dayalı sporların uygun olduğu ifade edilmektedir (Reimer ve Visio, 2003). Ülkemizde ise kadınlara voleybol, jimnastik, yüzme, buz pateni ve tenis spor dalları; erkeklere ise boks, basketbol, güreş, futbol ve halter uygun spor dalları şeklinde belirtilmiştir (Koca ve Demirhan, 2005, s. 215). Yapılan araştırma sonuçlarına göre spor branşı belirleniminde cinsiyet rollerinin önemli bir etkisi görülmektedir.

Yukarıda belirtilen spor dallarına katılımında özellikle takım sporlarına erkeklerin sayısal olarak katılımlarının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Kadın sporcuların bu alanda görece az olmasının ve katılımlarının erkeklere kıyasla daha düşük olmasına ve kadınlarının katılımının önündeki engellere yönelik yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Murray ve Howat' a (2009, s. 66-67) göre engellerden birisi takım sporlarının rekabet ve saldırganlığa dayalı olması ve bunun kadınlara uygun görülmeyen davranışlar ve geleneksel cinsiyet rolleri ile çatışmasına dayanmaktadır. Bir diğer engel durumu Fallon ve Jome'a (2007, s. 316) göre takım spor ile uğraşan kadın sporcuların lezbiyen ve eşcinsel söylemleri ile karşı karşıya kalmalarıdır. Jonheray ve Tlili'nin (2013, s. 773) çalışmasında ise takım sporlarının kadın bedeninde oluşturabileceği fiziksel, sosyal riskler ve sakatlıklar dolayısıyla rekabete dayalı takım sporları tehlikeli olarak görülmektedir.

Bu şekildeki sporun cinsiyete göre kategorileşmesinde kamusal kaynaklara erişimde kadınlara göre erkeklerin daha avantajlı olduğu ve spor alanındaki araştırmalardan medyadaki temsile kadar erkekler, sporun öznesi kadınlar ise nesnesi olarak varsayılmıştır (Shugart, 2003, s. 2). Ancak son yıllarda etkinlik tercihleri toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre belirlense de kızların spora yönlendirilmesinde artış vardır. Bu artış, kadınlara yönelik yeni yasal düzenlemelerin dünya genelinde yapılması, kadınlar için farklı ve yeni olanakların oluşması, sağlık ve fiziksel uygunluk hareketlerinin artması ve kadın hareketlerinin etkisi ile birlikte gerçekleşmiştir. Ancak bu artış her kültürde ve her toplumda aynı seviyede değildir. Ayrıca aynı süreklilik ile devam ettiğini ve beraberinde olumlu deneyimleri getirdiğini ifade etmek güçtür. Özellikle ülkemizde

geçmişe yönelik günümüzde, genç kızların ve kadınların spora katılımlarında artış olduğu gözlemlenmektedir. Ancak kadınların sporu bırakma nedenlerinin yüksek olduğunu da belirtmekte fayda vardır (Koca, 2006, s. 85).

Kadınların ve kız çocuklarının sporla ilişkisini (spora katılım, süreklilik, karşılaşılan engelle vb.) daha detaylı inceleyebilmek için toplumsal cinsiyet ve spor feminizmi bağlamında teoriler bulunmaktadır. Dolayısıyla sporda toplumsal cinsiyet alanyazından bu noktada faydalanmak çalışmaya katkı sağlayacaktır.

3.2. Sporda Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarının Tarihsel Seyri

Sporda toplumsal cinsiyet çalışmaları, diğer yaygın kullanımıyla spor feminizmleri, spor alanında kadınların görünürleşmesinin ve kadınların güçlenmesinin aracı olarak bilimsel bilginin üretilmesini hedefler. Bu yolla spor alanında bir dönüşümün gerçekleştirilmesi amacıyla 1970-1980'lerin spor feministlerinin (Örn: Susan Birrell, Nancy Theberge, Ann Hall) spor pratikleri içerisine feminist bakış açısını yerleştirme arayışları ve mücadeleleri ile ortaya çıkar. Böylelikle feminist kuram spora buluşur (Akt. Öztürk, 2016, s. 38)

1980'lerde spor feministlerinin ABD, Yeni Zelanda, Avrupa, Avustralya gibi ülkelerde spor uygulamaları ve kültürü içerisine eşit hak arayışındaki feministlerin mücadele ve politikaları sonucunda ses getirmeye başlamıştır. Böylelikle spor alanına feminist eleştiri ve kavram olarak dahil olmuştur (Hargreaves, 1994, s. 25). Böylece farklı feminist teorilerin etkisi ile toplumsal cinsiyet spor bağlamında sorgulanacak bir konu haline almıştır. Birrell 'in (1998, s. 459) de yönelttiği "Daha fazla kadın neden spor alanına dahil edilmiyor?" sorusu ile kadınların spor alanındaki deneyimleri daha da merkezi bir hal almış ve bu sorgulamanın bir kademesinde yer edinmiştir.

Spor feminizmi, kadınların spor alanlarındaki haklarını savunan, ayrımcı politika ve dışlanmalara karşı mücadele etmede kullanılan ve tarihsel süreçteki mücadelelerini ifade eden bir kavramdır. Bu bağlamda spor feminizmi toplumsal cinsiyet temelli var olan politikalara ve pratiklere de meydan okur. Sonunda spor feministleri spordaki toplumsal cinsiyetle ilişkili ayrımcılığı analiz etmez. Dahası bu ikili pratiği besleyen kültürel, politik ve sosyal faktörlerin de yok olması için politikalar oluşturur (Öztürk, 2016, s. 38).

Spor araştırmalarındaki feministlerin çalışmaların yapıldığı tarihsel süreçte bakıldığında zaman feminist kuramdaki paradigmanın kategorik yaklaşımdan post-yapısalcı

yaklaşımına doğru bir yönelimi olduğu görülmektedir (Birrell, 2000; Hargreaves, 1994; Öztürk, 2016). Bu bağlamdan yola çıkarak çalışmanın bir sonraki kısmında kategorik yaklaşım, liberal feminist yaklaşım, radikal feminist yaklaşım, marksist yaklaşım, sosyalist feminist yaklaşım, eleştirel kültürel yaklaşım, post-yapısalcı feminist yaklaşımlarına değinilecektir.

3.2.1. Kategorik yaklaşım

Modern sporun kuruluşundan 1970'lere kadar pozitivist bilim anlayışıyla yürütülen spor çalışmaları (Örn: antrenman, sağlık, psikoloji ve tarih) yalnızca erkeklere yönelik bulguları içermektedir. Ayrıca bunlar sporcu değişkeni başlığı altında genellenmektedir. Bu nedenle bu araştırmaların kuramlarının erkeklere dayanması ve kadın sporcuları içermemesi eleştirisiyle spor alanında toplumsal cinsiyet bakış açısı ile yürütülen çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır (Öztürk, 2016, s. 39).

Sporla toplumsal cinsiyet çalışmaları 1970'li yıllardaki erken dönem araştırmalarında değişken ve kategorik bir yaklaşım içinde değerlendirilmiştir. Bu düşünce, bireyleri kadın ve erkek gibi bölüştürücü kategorilerde tasarlamıştır. Ayrıca spora katılımdaki cinsiyet farklılıklarına ve sosyalleşme ile ilgili alana dikkat çekilmiştir (Birrell, 2000, s. 64-65). Genel olarak kategorik yaklaşım toplumsal cinsiyet ilişkilerini bireyin kişilik özellikleri bağlamında açıklamaktadır. Spora katılımda erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsiz durumun sebebinin davranışsal /psikolojik özelliklere ve toplumsallaşma süreci ile açıklamaktadır (Koca, 2006, s. 85). Çünkü toplumsallaşma sürecinde kızların ve erkeklerin toplumsallaşma deneyimleri farklı olarak bu dönemde cinsiyete göre davranış şekilleri öğrenilir, ona göre düşünce şekilleri oluşur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kimlikleri de oluşmaya başlar (Joncheray vd., 2014, s. 164). Kızlar kadın sporlarına yönelirken oğlanlar ise erkeksi ve erkek sporu olarak kabul edilen spor dallarına yönelmektedir (Koivula, 1995, s. 543). Bu bağlamda yapılan araştırmalarda, spora katılımın toplumsal cinsiyet rollerinin yapılanmasında önemli bir faktör olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır. Koca, Aşçı ve Kirazcı'ya göre (2004, s. 8) spor dallarının cinsiyete göre farklılaşması toplumsal cinsiyet rolleriyle yakından ilişkilidir. Çalışmalarda bulgulara göre halter ve güreş gibi bireysel sporlarla uğraşan bireylerin /sporcuların takım sporlarıyla ilgilenen sporculara ve hiç spor yapmayan bireylere göre daha erkeksi özellikler taşıdığı belirtilmiştir. Ayrıca bu spor dallarına Türkiye'de daha çok erkeklerin katılım sağladığı ve bu alandaki spor branşlarıyla ilgilenen sporcuların

erkeksi özelliklere sahip oldukları ifade edilmiştir. Batı Avrupa’da genç kızlar ile yapılan bir diğer çalışmada ise erkeksi olarak görülen spor dallarından ragbi, kriket, futbol oynamaları kızların, ebeveynleri, öğretmenleri tarafından onay almamıştır ve bu konuda spor kulüplerinden, arkadaş çevrelerinden destek görmediklerini de belirtmişlerdir (Murray ve Howat, 2009, s. 69).

Bu erken dönem çalışmalar eşit olmayan koşulları sorgulamamaları, kapitalizmi ve patriyarkanın özcü doğasını kabul etmesi ve toplumsal cinsiyeti kategorik olarak indirgemecilik temelinde inceleyen bakış açısı sebebiyle paradigmanın değişimiyle birlikte sorgulanmaya başlanır. Böylelikle farklı feminizmlerin etkisiyle sporda toplumsal cinsiyet çalışmaları farklı bir alana doğru ilerler.

3.2.2. Liberal feminist yaklaşım

Liberal feminizm klasik feminizm olarak da bilinmektedir. İlk feminist hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Liberal feminizmin vurguladığı düşünce eşitlik ve birey odaklıdır. Kadının toplumda geri kalmışlığını ve ikincil konumunu ayrımcılıkla ilişkilendirerek açıklamaktadır (Ataman, 2009, s. 15). Diğer tüm feminist yaklaşımlardan önde gelen liberal feminist yaklaşıma göre kadınlar erkekler ile eşit ekonomik ve sosyal haklara sahip olunması gerektiğini düşünürler. Liberal feministler kamusal hayatta kadın ve erkek açısından eğitim, kariyer ve seçme hakları gibi konularda cinsiyet ayrımı yapılmaksızın erkeklerin sahip olduğu hakların hepsine eşit derecede sahip olunması gerektiğini savunurlar (Donovan, 1997).

Spor alanında da toplumsal cinsiyet çalışmalarının erken dönem kuramdan yoksun araştırmalarının yanı sıra, liberal feminist bakış açısıyla yapılan çalışmaların ve kazanımların da birikimiyle yeni bir döneme geçilmiştir. Kadının baskı altında kalmasındaki yapısal ilişkilerin sorgulanmasının başladığı (Öztürk, 2016, s. 41) bu dönemde liberal bakış açısıyla şekillenen spor ortamında kaynaklara (gelir miktarı, yarışma imkanları, yöneticilik, antrenörlük konumları vb) erişimde kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan koşullar incelenmektedir. Bu bakış açısıyla yapılan çalışmalarda amaç, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasıdır. Ayrıca kadınların kendilerine yüklenen kadınlık kimliklerinden çıkıp erkek alanlarında yer alabilmeleridir. Liberal feminist bakışı işe şekillenen çalışmalar, katılım (kulüp, okul takımları, spor merkezleri), yarışma (yerel, ulusal, uluslararası), liderlik (antrenör, yönetici) veya haber

sunumu (haber, içerik/ metin analizleri) gibi spor alanında yer alan birçok eşitsizliğin kültürel ve tarihsel boyutlarıyla açığa çıkarılmasını hedeflemektedir (Koca, 2006, s. 86).

Spor alanında bulunan kurumların ve spor örgütlerinin yapısı toplumsal bakış açısı ile 1980'li yıllarda incelenmeye başlanmıştır. Bu örgütlerde kadın ve erkeklerin konumlarının arasındaki eşitsiz uygulamalar dikkat çekmektedir. Spor kurumlarında görev alan kadınların erkeklere göre sayı olarak azlığı, görev almada ikinci planda olmaları ve yönetici konumunda çok az yer almaları söz konusuken; erkeklerin terfi almada ve atamada, kadınlara göre ayrıcalıklı olmaları daha üst kademelerde görev almaları, kurumlarda daha fazla nüfusa sahip olmaları, bu alanda daha fazla karar yetkisine sahip olmaları çalışmalarla ortaya konmuştur (Acosta ve Carpenter, 2000; Shaw ve Slack, 2002; Shaw ve Hoeber, 2003). Benzer şekilde kadın sporcuların medyada temsilleri de eşitsiz uygulamalardan bir diğeridir. Örneğin; son dönemde yapılan yapılan çalışmalarda medyada kadın sporcu haberlerinin erkeklere göre daha az yer aldığını, yapılan haber sunumlarında spor dallarının kadınlara toplumsal cinsiyet özellikleriyle (sultanlar, melekler, periler, altın kızlar, genç kızlar) bağdaştırarak sunulduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca basında kadın sporcuların haber ve fotoğraflarına daha az yer verildiği, güç ve rekabet gibi spor dallarının erkekliği yüceltecek şekilde sunulduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum kadın sporcuların fiziksel gücünün değil de toplumsal cinsiyet kabullerinin kadınlıkla bağdaştırıldığı güzellik, zerafet ve duygusallık gibi kadınları ifade eden temel özellikleri gibi sunulan bu özelliklerin spor basını aracılığıyla ön plana çıkarılması ataerkil yapıya hizmet etmektedir. Ayrıca kadınların toplumda ikincil konuma da yerleşmelerini onaylamaktadır (Büyükafsar, 2016, s. 65-66).

Genel olarak sporda liberal feminist yaklaşım spor kaynaklarıyla ilgili hükümlerde gücü elinde tutan örgütlerin (merkezi hükümet, yerel yönetimler, kamu kuruluşları, yönetim organları, spor örgütleri) rolleri ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla bu alandaki eşitlik için kadın sporculara ek kaynaklar sağlanmalı ve politikalar üretilmelidir. Bu politikalar sporda kadınlar için daha kolay erişim ve daha iyi olanaklar, daha iyi finansman ve ödüller, erkekler ile eşit haklar ve karar vermede eşitlikçi uygulamalar spor feministlerinin politikaları ile mümkündür (Hargreaves, 2003, s. 27).

3.2.3. Radikal feminist yaklaşım

Radikal feminizm 1970'li yıllardan itibaren liberal ve marksist feminist geleneklerinden etkilenerak kadın özgürlük hareketleri ve eylemleri ile ortaya çıkmıştır. (Donovan, 1997). Radikal feminizm toplumda eşitsizliğin altında yatan nedeni, kadın ve erkeğin arasındaki biyolojik farklılıklar olduğunu belirtir. Biyolojik farklılıklar kadın ve erkek arasındaki çelişkinin temelinde yatan sorunu aile kurumu olarak göstermektedirler ve bu yüzden radikal feministler aile kurumunu reddederler (Sevim, 2005, s. 76-78).

Radikal feminizme göre, toplumun esas problemi kadınların ezilmişlikleridir. Bu ezilmişliğin sorumlusu olarak ataerkilliği gösterirler. Erkek egemen anlayış, sosyal ve kültürel yaşamın tüm alanına yerleşmiş ve çok gelişmiş bir erkek egemenli olarak ifade edilmektedir. Literatürde radikal feministlerin kullandığı haliyle, kadınların ikincil konumuna dayanan ve evrensel olarak erkek üstünlüğü üzerine kurulmuş bir toplumu gösterir. Radikal feministler her kurum içinde ve tabakalaşmaya dayalı heteroseksüellik, sınıf, kast, ırk, etniklik, yaş ve toplumsal cinsiyet düzenlemesi içinde en temel yapısı erkek egemen yapıya dayalı olarak en altta temelde olma görevi görürler. Ataerkillik, egemenliğin temel toplumsal modeli en yaygın ve dayanıklı eşitsizlik sistemi olarak sistemin sürekliliğini sağlamaktadır. Erkekler ataerkil yapıya dahil olarak insanın nasıl küçümseneceğini ve nasıl denetim altında tutulabileceğini öğrenir ve ataerkillik içinde altta kalmanın nasıl bir şey olduğunu görürler. Radikal feminist yaklaşıma göre ataerkillik toplumsal eşitsizliğin en az dikkat edildiği halde en anlamlı yapısı olarak ifade edilmektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 465). Radikallere göre bu düzen kadınlara anne baba olma, eş olma gibi toplumsal cinsiyet rollerini biçerek kadınların önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınlara yönelik yapılan baskı, sömürü ve kısıtlamadan kurtulmanın yegane yolu erkek egemen düzenin yıkılıp kadınların hakim olduğu yeni bir anaerkil düzenin varlığına işaret edilmektedir (Özyön, 2018, s. 263).

Ataerkil düzenin hakim olduğu kurumlardan biri de spor alanıdır. Ataerkil düzenin varlığını sürdürdüğü ve yeniden ürettiği bir alan olarak erkeklerin hakimiyetindedir. Ayrımcı ve cinsiyetçi politikaları ile kadınları ikincilleştirme çabasıdır (Thompson, 1988, s. 205). Bu bağlamda radikal feminizm spor alanındaki erkek egemen alanda eşit hak arayışından ziyade temel bir toplumsal dönüşümün gerekli olduğunu ifade eder. Kadınların, erkek egemen olan spor alanına dahil olmaya uğraşmak yerine tüm sistemin kadın bakış açısı ile yeniden inşa edilmesi gerektiğini belirtirler (Birrell, 2000, s. 66). Radikal feministler, kadın kimliğini ve cinselliğini merkeze

konumlandırarak kadınları kendi liglerini (feminist-lezbiyen) ya da yarışma yerine dayanışmayı sağlayan, kadınlara özel spor alanlarının oluşturulmasını tavsiye eder. özcü bir anlayışa göre şekil alan bu tavsiyenin temelinde erkekler ve kadınlar arasındaki fiziksel ve psikolojik farklılıklar ve bu farklılıklardan kaynaklanan kadınların baskı altına alınması düşüncesi yer almaktadır. Ayrıca radikal feminizm, özcü ve tarih dışılık arasında kaldığı ve ataerkil sistemin sabit – değişmez yönüyle nitelendirildiği için eleştirildiği konulardandır (Öztürk, 2016, s. 42).

3.2.4. Marksist feminist yaklaşım

19. yüzyılın ortalarından sonra liberal feminizmin tezleri üzerine tartışmalar başlamıştır. Liberal feministlerin kadın sorunu çözümü için sunduğu kadın erkek eşitliği önerisini uygulayıp uygulanamayacağı tartışması Marksist feminizmin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur Marksist feministler, kapitalizm, ekonomi ve sınıflı toplum kavramlarına odaklanmışlardır (Sevim, 2005, s. 63-64). Sınıf farklılıklarına vurgu yapan Marksist feminizm kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde sömürenler-sömürülenler şeklindeki ilişkidir. Erkeklerin kadınları sömürdüğü bir ilişki şeklidir. Marksist feministlere göre kadın bilinçli olarak ekonomik açıdan güçsüz bırakılmıştır ve aynı proletarya gibi kadının da özgürlüğü elinden alınmıştır. Böylelikle kadın yaptığı işlere yabancı hale getirilmiştir (Erzene Bürgin, 2014).

Toplumsal cinsiyeti sporda ele alan Marksist yaklaşım, kategorik ve biyolojik belirlenimci analizlerin eleştiri ile birlikte bu yaklaşıma değinir. Marksist feminizm, sporda kadınların konumunu kapitalizmin analizleri ile ifade eder. Bu yaklaşım, liberal ve kategorik yaklaşımlardaki feminizmin kadınların baskı altında kalmasının temelini cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti yerleştirmekten öte sınıf gibi diğer baskı faktörlerini yerleştirir (Birrell, 2000, s. 66-67). Sınıfı kuramları merkeze alarak kadının spordaki konumunu sorgulayan Marksist feminizm, alternatif olarak sınıf farklılıklarına ve işçi sınıfı kadınların orta sınıf tezgah bölümlerine eşit sayıda spor yapmalarını engelleyen kapitalist yapılara özellikle dikkat çekmektedir. İşçi sınıfı kadınların iyi belgelenmiş boş zamanları, baskıcı kapitalist sınıf ilişkilerinin önemini teyit etse de, çoğu spor feministi marksistlerin sınıfın cinsiyet üzerindeki ayrımcılığına karşıdır (Hargreaves, 2004). İşçi sınıfı kadının emeklerinin üretim sürecinde sömürülmesi gibi tıpkı sporcu ve antrenörlerin de sömürüye maruz kalmalarından söz edilmektedir. Sporda kadınların özgürleşmesi bu sömürünün ortadan kalkması ile gerçekleşecektir. Marksist feminizm,

kadınların toplumsal cinsiyet sisteminden etkilenme şekline gerekli önemi vermeksizin ve kadınların toplumsal konumunu sadece ekonomik kavramlar ile açıklamasından dolayı eleştiriye uğrar ve sosyalist feminizm yaklaşımının oluşumuna olanak sağlar (Öztürk, 2016, s. 42).

3.2.5. Sosyalist feminist yaklaşım

Sosyalist feminist kuram eşitsizliklerin çıkış noktası olarak eleştirdiği “ataerkil kapitalist” sistemdir. Sosyalist feminist kuram ataerkil kapitalizmi eleştirirken Marksist kuramın ve radikal feminist kuramın da çözümlerinden yararlanır (Özdemir, 2017, s. 397). Karl Marx ve Friedrich Engels’in kuramlarında somutlaşan Marksizm “maddeci determinizm”, “ideoloji”. “sınıf bilinci”, “emek”, “yabancılaşmış emek”, “praksis” gibi kavramlarla feminist teoriye ve feminist harekete önemli açılımlar kazandırmıştır. Cinsiyetin merkezde konumlandığı yeni bir çıkar ve iktidar teorisi geliştiren radikal feministe karşılık sosyalist feministler kadınları Marksizm içine yerleştirmeye çalışmaktadır. Radikal feminizmin yaptığı eleştirilerden etkilenen sosyalist feminizm, marksizmin asıl kavramlarını kadınlara uygulamaya çalışır. Ayrıca bu kavramları yeniden ifade etmeye uğraşır. Sosyalist feministler toplumsal cinsiyetin/ sınıfın kadınların ezilmesinde hemen hemen eşit role sahip olduklarını düşünür. Marksist bakış açısı ile kadına bakanlar, sınıfın kadının statüsünü ve işlevlerini açıklamasında daha etkili olduğunu ifade ederler. Onlara göre burjuva kadınları proleterya kadınları gibi kapitalist sistemde ezilmezken kadınların ezilmesi bireylerin bilinçli olarak yaptıkları bir davranış değildir. Kapitalizm ile ilişkili olan bu ezilme politik toplumsal, ekonomik yapıların bir ürünü olarak oluşmaktadır (Çakır, 2008, s. 185-186).

Baskı sistemlerinin temelinde ataerkil anlayış yer almaktadır. Kadınlar spora ve serbest zaman etkinliklerine katılmadıkları gibi onlardan beklenen sadece erkeklerin ve çocukların sportif faaliyetlerini desteklemeleridir. Bu şekilde kapitalizmin kadını baskı altına alması, özel ve kamusal alan ayrımı yapılmasıyla kadınlar spor alanlarının dışında bırakılmaktadırlar. Dolayısıyla sosyalist feministler radikal feministlerin benimsediği ayrılıkçı politiklardan ziyade heterojen ve işbirliği halinde bir toplumsal mücadeleyi savunmaktadırlar (Akt. Öztürk, 2016, s. 43).

3.2.6. Eleştirel kültürel feminist yaklaşım

1980'li yılların sonlarında güç ilişkilerini, cinsiyet, sınıf ve ırk temelinde eleştirel teoriler ile açıklama çabası içine girilmiştir. Bu durum da bizi eleştirel kültürel feminist çalışmalarına yöneltmiştir (Birrell, 2000, s. 65). Eleştirel kültürel feminist yaklaşım, liberal feministlerin aksine kadın ve erkekler arasındaki benzerliklere dikkat çekmek yerine kadınlık niteliklerinin bireysel gurur, kuvvet ve kamusal yenileme kaynağı olarak onaylanan farklılıkları üzerine vurgu yapar. Liberal kuramcılardan kalan din, evlilik vb. kurumlara alternatifler ortaya koyma çabasındadırlar (Sevim, 2005, s. 61).

Kültürel feminist teorinin temelinde anaerkil perspektif yer alır. Nihayetinde dişil etki ve değerler vasıtasıyla kanalize edilen kadın toplumu bakış açısı vardır. İşbirliği, barışseverlik, farklılıkların şiddetsiz bir aradalığı ve kamusal hayatın uyumlu halde düzenlenmesi bu bakış açısının içerisindedir (Sevim, 2005, s. 61-62). Benzer şekilde sporun politik ve kültürel anlamını öne çıkaran bu yaklaşıma göre spor, erkek sporu modelini saldırgan ve yarışmacı olarak nitelendirir. Kültürel normların kadının sporla ilişkisini belirlerken sporda dayanışmacı, yarışmacı olmayan ve ilişkisel olarak kadın kültürünün yaratılmasına dikkat çeker (Jay, 1997, s. 33).

Sonuç olarak, baskının kaynağını farklı yapılarla açıklayan farklı feminist bakış açılarının görünürlüğü ile toplumsal cinsiyet bir kategori olmaktan çıkmıştır. Farklı kadınlıkların çözümlenmelere dahil edilmesiyle toplumsal cinsiyetin homojenliğine yönelik yapılan eleştiriler temelinde toplumsal cinsiyet ırk, etnisite, sınıf ve din gibi farklı kimliklerin kesişimi ile analiz edilmeye çalışılır. Günümüzde ise hem bu yaklaşımların, özellikle eleştirel kültürel feminizmin, yaygınlığı ve etkisi sürmektedir. Ayrıca değişen paradigmalardan etkisiyle farklı öznellikler çerçevesinde sporun toplumsal cinsiyetlendirilmiş halleri irdelenmektedir (Öztürk, 2016, s. 44).

3.2.7. Post-yapısalcı feminist yaklaşım

Post yapısalcılık pozitivist bilim anlayışının eleştirildiği, yöntemsel ve epistemolojik bir duruş olarak bilim ve bilgi arasındaki ilişkinin sorgulanarak oluşturulmasıdır (Akt. Öztürk, 2016, s. 44). Post yapısalcı feminizm, feminizm ve post yapısalcılığı buluşturan erkeğin bilimi, kadının duygu ve mantıksızlığı andırdığı ifadesi veri olarak kabul edilen ve erkek merkezli bir bakış açısına dayalı olduğunu belirten 17. yüzyıldan günümüze hakim olan bir bilim anlayışıdır. Kadının bilginin oluşturulmasında devre dışı bırakılmasından da yeni bir bilimsel anlayışa ihtiyaç duyan post yapısalcı

feminist yaklaşım, kadınlara göre erkeklerin kaynaklara ulaşımında daha üstün tutulduğunu kabul etmektedir. Ancak bu sınıflaşmanın önemsiz olduğunu ve kadın erkek arasında sadece toplumsal olarak yapılandırılmış farklılıklar bulunduğunu belirtmektedir (Ataman, 2009, s. 20). Post yapısalcı feminizm bu yapısal ilişkileri temel alarak bireyin deneyimlerine kadın ve erkek gibi ikili kategorileştirmeden uzaklaşarak başlar. Kadınların yaşadığı deneyimleri anlamlandırmak için kültürel, tarihi, politik ve kişisel deneyimlerden yararlanırlar. Böylelikle kadınların deneyimlerinin araştırılması onların karmaşıklığını ve çeşitliliğini sorgular. Bilgiyi toplumsal olarak üretilmiş, istikrarsız ve bağlaştırılmış şekilde kabul ederek dil ve söyleme vurgu yaparlar. Özellikle bu alanda çalışma yapan Foucault ve Derrida'nın dil üzerinde yapmış oldukları çalışmalar bu bakış açısıyla alana önemli katkılar sunmuştur (Frost ve Elichaoff, 2014, s. 43-44).

Dil ve söylemler aracılığıyla postmodern düşünce teorik ve metodolojik yaklaşımların eleştirisi ile dikkatimizi, kendinden önce yapılmış olan spor araştırmalarına ve buradaki söylemlerin ikiliklerini /karşıtlıklarını ele alarak yapar. Sporu ve bedeni çevreleyen bu söylemler toplumsal cinsiyet ilişkilerinin inşasını ele alan söylem analizlerine odaklanır (Birrell, 2000, s. 70). Post yapısalcı feministler özellikle feminist kuram içindeki Foucault'un yaklaşımından etkilenmiş; bedene ve beden eylemlerine yönelik çalışmalara vurgu yapmışlardır. Post yapısalcı feminizm eylemlerin birbiri ile çatışan anlamlarını irdelemek için önemli kavramsal araçlar sunmuştur. Erkin günlük yaşamda bu kavramsal araçlar ile bedenler üzerinden kendini nasıl oluşturduğunu ve bu çatışan ikiliklerin ne şekilde meydana geldiğini açıklamaya çalışmaktadır (Hacısoftaoğlu ve Bulgu, 2012, s. 179). Foucault'nun bedensel üretim nosyonu düşünüldüğünde, spor da merkezi özelliği disiplin ve kontrol olan bir yapı olarak incelenebilir. Çünkü spor, erkek egemen kapitalist anlayışın ihtiyaçları doğrultusunda bedeni şekillendiren disipline edilen bilgiler ve pratiklerin tümüdür (Koca ve Bulgu, 2006, s.14).

Foucault'nun okumaları sonrası egzersiz alanındaki güç ilişkilerini Deleuzian feminizmin bakış açısı ile ele alan Markula (2006, s. 29-30) egzersizde toplumsal cinsiyetlendirilmiş feminist dönüşüm (tahhaküme karşı dirençli fail) ve kimlik kavramlarına değinir. Deleuze'nin organsız beden (body without organ) ve yersizyurtsuzlaştırma (deterritorialization) yaklaşımlarından kadınlık ve spor

kavramlarının var olan söylemlere karşı inşasında egzersizin rolüne değinir. Bilhassa egzersizin ve platesin zinde ve daha güçlü kadın bedeninin oluşumuna katkı sağladığını belirtir.

Sonuç olarak post-yapısalcı feministler, sporu ve atletik performansı eril anlayış temelinde, hiyerarşi, yarışma ve saldırganlık nitelikleriyle ifade eden kendinden önceki feminist kuramcılarının tam tersine açığa çıkan zıtlıkları, hazları ve istekleri sahiplenmeye ve spora yalnızca baskı ya da direnme ikilikleri ile bakmamışlardır. Bu ikisinin de birlikteliği ile ele almışlardır (Öztürk, 2016, s. 51).

3.3. Sporcu (Kadın) Bedenler

Beden, spor alanını yaşayan ve yaşatandır. Bedenin koşarken, yüzerken, atarken, topa vururken, cirit atarken, bisiklete binerkenki eylemleridir spor. Bu eylemlilikteki beden, fiziksel ve kültürel performansın sınırlarında gezinen biyolojinin ötesindedir. Beden sadece biyolojik ve fizyolojik işlevlerin meydana getirdiği etten ve kandan ibaret bir yapı değildir. Sosyal ve kültürel süreçlerin de yön verdiği bir yapı olduğunu anlayabilmek için önemli sosyal mekanlardandır (Koca, 2016, s. 24).

Spor faaliyetlerinin en temelinde yer alan oyun kavramı, sporu rekabet ve iktidar /güç ilişkileri ile sıkı sıkıya ilişkilendirir ve sporcuların kendilerini kanıtlama, rakibine üstünlük kurma isteği ile sportif bedenlerin kendilerini (bedenlerini) sürekli olarak eğitime yoluna teşvik eder. Spor gerçeğin bir illüzyonu olma özelliğine de sahiptir. Bu özellik oyunun devamlılığını ve prestijini mümkün kılar. Sportif faaliyetlerin, her spor dalına yönelik sabit ve değişmez normlarının olması da bir başka özelliğidir ve oyun içerisinde oyuncuların birbirlerine yönelik davranışları da belli kurallarla belirlenmiştir. Üstelik bazı spor branşlarını yapabilmek için spesifik bedensel özellikleri de zorunlu kıldığı gibi sporcu bedenler bu bedensel özelliklere sahip olabilmek için bedenlerini kusursuzca istenilen forma ulaştırmak amacıyla çalışırlar (Topaloğlu, 2010, s. 264). Sporcu bedeninin istenilen forma ulaşmasına hizmet eden pratikler veya bedene uygulanan bu pratikler, bedeni kültürel ve sosyal inşasından koparır. Ayrıca bedeni fizikseliğin sınırlarına hapseden çarpıtılmış parçalanmış algı oluşumuna neden olur. (Koca, 2016, s.26). Bu da bedenin, istenilen forma ulaşma çabasında bir araç olarak parçalanabilen kullanılabilen bir nesne şekline görülmesini beraberinde getirir (Cox ve Thompson, 2000, s. 6).

Diğer yandan spor sosyolojisi alt başlığı altında yapılan beden sosyolojisi çalışmaları, sporcu bedenlerin okunmasına olanak sağlamıştır. Beden sosyolojisi çalışmalarının tarihsel sürecinde yapılan ilk çalışmalarda bedenın doğa ile çizilmiş sınırları bulunmaktaydı. Öncelikle bu fiziki nesnellik tabularının yıkılması gerekiyordu. Nitekim Merleau- Ponty' nin (2014) bedeni yaşayan niteliğe büründürüp dünyayı algılama ile eş tutması ve Ellias'ın (1991, s. 108) uygarlaşma tanımlaması ile bedeni etkileşimlerin merkezine konumlandırması, bedeni biyolojik alandan sosyal alana doğru taşıyan, bedeni yaşatan kritik teorik çalışmalar olmuştur. Bu açılımlar ile beden sosyal alanda daha görünür olmaya başlamıştır.

Bedenin sosyal yönünü analiz eden önemli kuramcılardan biri olan Pierre Bourdieu (2019, s. 84) bedeni toplumsal bir ürün olarak yorumlar. Bourdieu'ya göre bedenın kendisi tahakküm uygulamalarının maddileşmiş yüzeyi sarmasıdır ve bedenın içinin toplumsal alanın uğultularıyla dolu olmasıdır. Bu bağlamda incelendiğinde gözden ve güçten düşürülmüş dişil beden, baskıcı düşünce ve pratiklerin bir ürünü olarak görülmektedir (Köse, 2016, s. 183). Ayrıca Bourdieucu bakış açısıyla beden habitusun toplumsallığıdır. Yani bedenın toplumsal oluşumunu (bireyin sınıfsal konumu) sağlar (Bourdieu, 2015; Shilling, 2003).

Bourdieu'nun sosyal alanı olarak spor psikolojisi, sporcu beslenmesi, antrenman gibi disiplinler sporcu bedenlerin her bir parçası üzerinde ustalıkla çalışarak, sporcu bedenın sporcu rolünü ve beklentilerini görsel ve işlevsel olarak icra ettiği bir form olarak oluştururlar. Çünkü ona göre spor pratikleri bedeni ölçer, derecelendirir ve sınırlandırır. Yani sporcu bedeni hem işlevselliği hem de görünümü açısından detaylı bir şekilde analiz edilir. Örneğin sporcu beden boksta olduğu gibi vücut ağırlığına göre sıklıklere sınıflandırılır. Yarışmalarda derecelendirilir ve spor dalına özgü giydirilir. Biyolojik cinsiyetine (ölçülebilir fiziksel ve genetik özellikleri) göre hangi sporu yapabileceği belirtilir. Performans sporunun belki de birincil kurumsal cinsiyetlendirme pratiği kadınların ve erkeklerin yarışmalarının belirli sınırlarla ayrıştırılmasıdır ve bu pratiğin temelinde cinsiyetler arasındaki bu sınırı keskinleştirme iddiası yer almaktadır (Koca, 2016, s. 24-25). Bu keskin ayırım günümüzde de kadın ve erkek sporları olarak devam ettirilmektedir. Kadınlık ile bağdaştırılan spor dalları (ritmik jimnastik, artistik patinaj vb.) var olan sosyal kuralları esnetmeden kadın bedenini zarif, küçük, hafif ve ince olarak göstermektedir (s.266). Ayrıca kadınların spor alanlarına dahil olması

onların, özel alanla kısıtlı olan yaşamlarını özgürleştiren ve kendilerine olan güvenlerini pekiştiren bir gelişme olarak görülmektedir. Diğer yandan ise kadınların “erkek” olarak belirlenmiş bir alanda en az erkekler kadar başarılı olduğunu belirterek “üstün erkek” ve “ zayıf kadın” ikiliği pekiştirilmektedir. Kadın-erkek, zayıf-güçlü vb. ikilikleri içinde oluşturulan bu söylemler her gün yeniden üretilmektedir (Topaloğlu, 2010, s. 267).

Sporcu bedenler üzerine yürütülen birçok çalışmanın kuramsal zeminini oluşturan teorisyenlerden bir diğeri Michel Foucault, kavramsal araçlarını kullanarak *spor, beden ve toplumsal cinsiyet* üçleminde yaptığı farklı çalışmalarda bedene yönelik pratiklerin bir yandan beden üzerindeki kontrolün bir parçasına dönüşebilirken bir yandan da direniş ya da güçlenme alanı olabilecekleri konusuna değinmiştir (Hacısoftaoğlu ve Bulgu, 2012, s. 180). Foucault’ya göre beden, siyasal bir alan içerisine dahil olmuş durumdadır. İktidar ilişkilerinin, beden üzerinden müdahalelerde bulunduğu ve bu müdahalelerin beden üzerinden doğrudan gerçekleştiği görülmektedir (Foucault, 2000, s. 63). Foucault iktidarı, belli kavram ve kuralları kapsayan ve ürettiği doğrularla ifade bulan, söylemsel normlar, kurallar ve pratikler üzerinden işleyen bir alan olarak ifade eder (Akgündüz, 2013, s.3). Güç mekanizması, bireylerin bedenlerine ulaştığı durum ve davranışlarına söylemlerine, öğrenimlerine günlük yaşamlarına kısacası kılcal damarlara kadar sinen bir yapıda var olma biçimi olarak ifade edilmektedir (Foucault, 2005b, s. 23). Nitekim bu kılcal damarlara kadar inen iktidar şekli modern toplum yapısında baskı kurma ve zorlama yolu ile değil; içselleştirilen bir gözetlenme ve gönüllülüğe bağlı olarak işler. Modern iktidar yapısı artık toplumun tüm alanında bu gönüllülük ile (tıp, aile, spor, estetik, ekonomi, eğitim, vb.) iş başındadır Foucault (2001, s.248). Foucault’a (2000, s. 40) göre iktidarın bedeni artık kontrol-disiplin şeklinde değil, denetim-teşvik biçiminde kendini gösteren yeni bir kuşatma halinde olması bağlamında ragbi oynayan kadın sporcuların ideal beden normları iktidar tarafından şekil almış ya da alanın öznelerinin bedenlerini kuşatmış olabilir. Nitekim spor alanında da bulunan birçok pratik, sporcu bedenler üzerindeki denetimi ve kendi kendine denetimi içerir. Foucault’nun (1975) betimlediği itaatkar sporcu bedenler, antrenman, beslenme, yarışma gibi pratikler yoluyla cinsiyetine uygun olarak kendi kendini düzenler. Düzenlenen ve disipline edilen bedenler her iki cinsiyeti de itaatkarlaştırırsa bile sınırları keskin bir şekilde çizilmiş cinsiyet asimetrisinde kadının ötekileştirildiği daha bariz görülmektedir (Koca, 2016, s. 27). Örneğin, 2009 Dünya Atletizm Şampiyonasında 800 metrede altın madalya kazanan Caster Semanya “erkeksi

görünümü” sebebiyle “erkek” olma ihtimaline karşı otoriterler tarafından cinsiyet testine tabi tutulmuştur. Bu durum kadının biyolojik cinsiyeti üzerinden kadınlığının kamuoyu önünde sorgulandığı bir örnektir. 1966’da uygulamaya başlanan cinsiyet testi eşit haklara sahip bir yarışma ortamı sağlamak için ortaya atılmıştır. Ancak kadınların kadınlıklarının test edilen bu kontrol yöntemi üzerinden ima edilen “dişiliğe” ve “kadınsı görseelliğe” sahip olmayan başarılı ve atletik sporcu kadınların tüm dünyanın bakışları arasında kadınlıkları sorgulanırken hedef tahtasına da oturtulmuşlardır (Akt. Öztürk, 2014, s. 339).

Foucault’nun düşüncelerini ve özellikle kadın bedeninin nasıl kontrol ve disipline edildiğini anlamak için post yapısalcı feministler bu alandaki çalışmalara yönelmişlerdir. Bedensel nosyonların birbiri ile çatışan anlamlarını incelemek için önemli açılımlar sunan post yapısalcı feminizm, bedenin günlük hayatta oynadığı role ve iktidarın kendini bedenler üzerinden nasıl inşa ettiğine odaklanmıştır (Hacısoftaoğlu ve Bulgu, 2012, s. 179). Ayrıca post yapısalcılar kadınların daima güçsüz erkeklerin güçlü olduğu karamsar, ikici, yetersiz kalmış tanımlamaları ve kendinden önceki modernist olarak ifade edilen sosyalist feminist, Marksist feminist, liberal feminist ya da radikal feministleri eleştirmişlerdir. Çünkü Foucault ‘un düşüncelerini kadın bedenine uygulayan post yapısalcılar; kadın bedenini bu çeşit bir kontrole direniş için bir araç olarak kullanabilecekleri fikrini öne sürmüşlerdir (Hacısoftaoğlu, 2005, s.22). İktidarın bedenler üzerinden itaatkar bedenler oluşturabilmesi konusunda spor da merkezi bir öneme sahiptir (Birrell, 2000, s. 70). Dolayısıyla da spor alanında da sporu ve atletik performansı erkek- merkezli yarışma, hiyerarşi ve saldırganlık özellikleriyle tanımlayan kendinden önceki feministlerin aksine, son dönem post yapısalcı feministler sporla açığa çıkan zıtlıkları, istekleri ve hazları sahiplenmeye çalışmışlardır. Spora sadece baskı ya da sadece direnme ikiliğiyle değil, her ikisinin birlikteliği ile ele almıştır (Öztürk, 2016, s. 51). Nitekim bu çalışmada erkeklik ile bağdaştırılan ragbi spor alanındaki kadın oyuncuların alanda var olma stratejileri, iktidarın ve yapıların denetimine yönelik engeller veya eril alanda var olan bu spor ile uğraştıkları için cinsiyetçi pratikler ile karşı karşıya kalabilirler. Bu bağlamda kadın ragbi oyuncuları alanda kadınlıklarını tehdit eden unsurlara karşı itaat etme ya da bu alanda kendi kimliklerini inşa ederken özgürleşme deneyimine de başvurabilirler.

4. RAGBİ SPORUNUN TARİHSEL SEYRİ

Ragbi, 1823 yılında bir futbol maçında William Webb Ellis tarafından topun ele alınarak koşulmasıyla bir oyun olarak ortaya çıkmıştır (Timeline, 2016). Ancak tarihsel süreçte kadınların ragbi oynamaya ne zaman başladıkları ve nasıl başladıkları hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Bilinen 1884 yılında İrlanda Enniskillen'deki Portora Kraliyet Okulu'nun, Emily Valentine adında genç bir kadını içeren okulun ilk ragbi takımını kurarak onu ragbi oynayan ilk resmi kadın olarak kabul ettiği'dir. 1891 yılında ise Yeni Zelanda'da bir kadın ragbi takımı kurulmuştur ancak bazı toplumsal baskılar ve engellemeler nedeniyle takım dağıtılmıştır. Daha sonra 1917 yılında İngiltere'de Cardiff Ladies Ladies ve Newport Ladies arasında oynanan ragbi maçı ilk kadın maçı olarak tarihte belgelenmiştir. İlk büyük kadın ragbi turnuvası ise 1991 yılında yapılan kadınlar dünya kupasıdır (The Evolution of Women's Rugby, 2018).

20. yüzyılın başlarında ragbi olimpik bir spor haline geldi. 1900, 1908, 1920 ve 1924 yıllarında ragbi 15'li de olimpiyatlarda oynandı. Ancak bu kategoriler içerisinde kadınlar bulunmamaktaydı. Bununla birlikte 1924'ten sonra ragbi olimpiyatlardan kaldırıldı ve 2016'dan sonra 7'li ragbide tekrardan olimpiyat komitesi tarafından uluslararası olimpiyat oyunlarına eklendi (History Of Rugby In The Olympics, 2014).

2016 Dünya ragbi verilerine göre günümüzde 121 farklı ülkeden 2,2 milyon kadın ragbi oynamaktadır (Global Rugby Participation, 2017).

Türkiye'de 1945 yılında Haydarpaşa Lisesi işbirliği ile Fenerbahçe, Türkiye'nin ilk ragbi takımını kurdu. 1947 yılında ise Fenerbahçe ve Galatasaray arasında 18.000 civarında seyircinin izlediği ilk derbi maçı oynandı. Fenerbahçe maçı 12-0 kazandı. Galatasaray ragbi kulübünü kapatma kararı aldı. Ardından diğer kulüpler de tek tek kapanmaya gitti (Saadetyan, 2015). 2000'li yıllara kadar ragbi maçı yapılmamakla 2005 yılında Türkiye Beyzbol ve Softbol Federasyonu başlığı altında ragbi branşı oluşturulmuştur. 2011 yılından günümüze kadarki süreçte Türkiye Ragbi Federasyonu altında ragbi faaliyetlerine devam edilmektedir (Resmi Gazete, 2011).

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Deseni

Ragbi kadın milli takımı oyuncularının kimliklerini nasıl inşa ettiklerini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji ile desenlenmiştir. Nitel araştırma yöntemi, belli bir olayı veya olguyu kendi ortamı içinde detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 31). Nitel araştırma yöntemi yorumlayıcı anlayış temelinde toplumsal gerçeklikleri evrensel bir gerçeklik olarak ele almaz. Bireyin bakış açısını nesnellüğün önünde tutarak diğer bir deyişle yorumlayıcı yaklaşıma göre bireyler toplumsal gerçeklikleri yaratır. Bu bağlamda toplumsal gerçeklikler (Merriam, 2018, s. 24-25) çokludur ve sosyal olarak inşa edilmektedir. Fenomenoloji ise bireylerin günlük ve sosyal hayattaki deneyimlerini anlaşılır kılmaya çalışır. Diğer bir ifadeyle deneyimin anlamının altında yatan temel yapı ve gerçekliği elde etmeye çalışır. Bir nitel araştırma deseni olan fenomenoloji ile desenlenen bu araştırma, ragbi kadın milli takımı oyuncularının bu alandaki deneyimlerini açığa çıkarmayı, bu alanda bedenlerini nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymayı ve kadın ragbi sporcularının bedenlerinin iktidar araçları tarafından nasıl müdahale edilerek şekillendirildiğini inceleyip yorumlamayı amaçlamaktadır.

5.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları Türkiye’de farklı illerde ikamet eden 9 milli takım kadın ragbi oyuncusundan oluşmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemine uygun olarak araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği ile oluşturulmuştur. Ölçüt örnekleme yöntemi araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ölçüt veya ölçütleri karşılayan tüm durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 122). Ölçüt örnekleme çerçevesinde “milli takım düzeyinde en az üç yıl aktif olarak spor yapma” ölçütüne göre belirlenen ve yaşları 25 ile 33 arasında değişen katılımcıların tamamı ragbi alanında uluslararası turnuvalara katılmış sporculardan oluşmaktadır. Ayrıca katılımcıların isimlerinin ifşa olmaması için katılımcılara K1, K2, K3 gibi ilerleyen belirli kodlar atanmıştır. Katılımcıların demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, yaş, eğitim durumu, meslek, kişisel gelir ve medeni durumları kategorize edilerek Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik ve sosyo-ekonomik bilgileri

Katılımcı	Yaş	Milli Takımda Oynama Süresi	Eğitim	Meslek	Yaklaşık Kişisel Gelir	Medeni Durum
K1	29	11	Üniversite	Öğretmen	5.500	Bekar

K2	28	4	Üniversite	Öğretmen	5.000	Bekar
K3	33	8	Üniversite	Öğretmen	5.000	Bekar
K4	27	4	Üniversite	Öğretmen	5.000	Bekar
K5	25	5	Üniversite	Öğretmen	5.000	Bekar
K6	30	7	Üniversite	Öğretmen	5.000	Bekar
K7	25	3	Üniversite	Öğretmen	5.000	Bekar
K8	30	4	Üniversite	Kişisel Antrenör	2.500	Bekar
K9	25	4	Üniversite	Öğretmen	6.000	Bekar

Tablo 1’de yaşları verilmiş olan katılımcıların yaş ortalaması 28 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılardan sekizi kentte doğup yetişirken K5 rumuzlu katılımcı köyde yetişmiştir. Ancak o da sekiz yaşında kente taşındıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların hepsi üniversite mezunu olup içlerinden üç tanesi aynı zamanda yüksek lisans öğrencisi olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar mesleklerine göre incelendiğinde, bir katılımcı hariç diğer katılımcıların öğretmen olarak görev yaptığı görülmektedir. Katılımcılardan K9 ise kişisel olarak antrenörlük yaptığını ve aynı zamanda öğretmenlik ataması beklediğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların toplam aylık gelirinin 2.500 TL ile 6.000 TL arasında değiştiği görülmektedir.

5.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Katılımcılar ile bireysel olarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bireysel görüşme yöntemi kişilerin deneyimleri duyguları ve bilgileri ile ilgili direkt olarak derin ve detaylı bilgiler vermesine imkan sağlamaktadır (Savin- Baden ve Major, 2013, s. 359). Ayrıca katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri, yeni soruların sorulabilmesi ve esnek olması nedeniyle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesine imkansağladığı için (Kümbetoğlu, 2005, s. 71) bu araştırma kapsamında tercih edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış bireysel görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorular araştırmanın kuramsal çerçeve ve ilgili alanyazından faydalanılarak çalışmanın amacı bağlamında oluşturulmuştur (Ek 1). Oluşturulan sorular hakkında uzman bir araştırmacının görüşü de alınarak yarı yapılandırılmış görüşme formu revize edilmiştir. Yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler kapsamında, öncelikle katılımcıların spora ve

ragbiye başlangıç hikayelerine, ragbi sporunun onlar için ne anlam ifade ettiğine ve kendilerini motive-demotive eden faktörlere ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu soruları takiben bu alandaki cinsiyete bağlı deneyimlerini, farklı yapıların bazı pratikleri, çevreden alınan olumlu ve olumsuz tepkileri, karşılaştıkları engelleri ve bu engeller ile nasıl başa çıktıkları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Ayrıca görüşme soruları her görüşmede aynı sırayı takip etmemiştir. Katılımcıların eklemek istedikleri konulara da değinilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

5.4. Verilerin Toplanması

Bireysel görüşmeler, 2021 yılının Eylül ve Ekim ayları içerisinde görüntülü görüşme platformu Zoom üzerinden yürütülmüştür. Ayrıca görüşmeler katılımcıların istekleri doğrultusunda onlara uygun olan gün ve saatlerde yapılmıştır. 1 saat 15 dakika ve 60 dakika arasında süren görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerin gün ve saatler Tablo 2’ de verilmiştir. Görüşmelerden önce katılımcılara, görüşme hakkında bilgi verilmiştir ve online onam formu doldurulmuştur. Daha sonra görüşmelerin ses kayıt cihazına alınabilmesi için katılımcılardan onay istenmiştir. Katılımcıların onayı ve rızası ile görüşmeler bilgisayar üzerinden gerçekleştirilen görüşmeler etrafında ses dışarıya verilerek bir telefonda ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Ses kayıt cihazı açıldıktan sonra da katılımcılardan gönüllü katılım sağlayıp sağlamadıkları ve ses kaydı alınmasına dair onay alınmıştır. Ayrıca katılımcıların, görüşmeler sırasında kendilerine yöneltilen soruları yanıtlayıp yanıtlamama konusunda özgür oldukları görüşmenin başında dile getirilmiştir. Veriler kendini tekrar edene (veri doygunluğa ulaşına) kadar görüşmeler sürdürülmüştür.

Tablo 2. Yarı yapılandırılmış görüşme tarihleri ve süreleri

Katılımcı	Görüşme Tarihi	Görüşme Saati	Görüşme Süresi
K1	21.09.2021	21:30	1 saat 15 dakika
K2	22.09.2021	20:30	1 saat 15 dakika
K3	24.09.2021	19:30	1 saat 10 dakika
K4	25.09.2021	18:30	60 dakika
K5	28.09.2021	21:00	1 saat 10 dakika
K6	01.10.2021	20:30	1 saat 15 dakika
K7	04.10.2021	21:00	60 dakika
K8	08.10.2021	20:30	60 dakika

5.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, ham verilerin çeşitliliğinin ve benzeşimlerinin üzerine yoğunlaşarak kavramsal ilişkilere ulaşmayı amaçlayan bir yöntemdir (Merriam, 2018, s. 195). Bu analiz tekniği kapsamında görüşmeler esnasında alınan ses kayıtlarının dökümleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bu adımı takiben ham veriler araştırmacı tarafından okunarak kodlar çıkartılmıştır. Oluşturulan kodlar benzerliklerine ve farklılıklarına göre daha önce nitel bir araştırma gerçekleştirmiş olan iki araştırmacı tarafından karşılaştırılmıştır. Bu kodlar, bağlantılı olan kodlar ile belirli temalar altında birleştirilmiştir. Elde edilen temalar, bir alan uzmanı tarafından tekrar incelenmiştir Gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda “ragbi oynamaya imkan tanıyan bedenler”, “ragbinin cinsiyetli halleri”, “yapılar ve var olma mücadelesi” ve “daha görünür bir ragbi” adlı dört farklı tema elde edilmiştir. Araştırmada oluşturulan kodlar ve bu kodlardan yola çıkılarak elde edilen temalar Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. *Veri analizi sonucunda ulaşılan kodlar ve temalar*

Profesyonel Kadın Ragbi Oyuncularında Kimlik İnşası		
Temalar		Kodlar
Tema 1	Ragbi oynamaya imkan tanıyan bedenler	Arkadaş etkisi Sert spor Kaslı ve güçlü beden Çevre Çok yönlülük
Tema 2	Ragbinin cinsiyetli halleri	Cinsiyetçi söylem Destek yok Fit beden Erkeksi/kadınsı
Tema 3	Yapılar ve var olma mücadelesi	Maddiyat Ragbinin bilinmezliği Sporcu yetersizliği Federasyon Profesyonellik
Tema 4	Daha görünür bir ragbi	Altyapı Teşvik Takım sargınlığı

5.6. İnanırcılık ve Güvenirlik

Nitel ve nicel araştırmaların paradigmaları birbirinden farklıdır. Bu durum araştırmaların güvenilirliğinin sağlanmasında farklılaşmalara neden olmaktadır. Nicel araştırmada geğerlik ve güvenilirlik için kullanılan test ve niceliksel veriler kullanılsa da nitel araştırmalarda bulguların inandırıcılığını sağlamak amacıyla farklı yöntemler kullanılmaktadır (Nable ve Smith, 2015, s. 34).

Tracy (2010, s. 839) nitel bir araştırmanın iyi bir nitelikte olabilmesi için sekiz niteliksel ölçütten söz eder. Bunlar: değerli bir konu, samimiyet, titizlikle çalışma, inandırıcılık, önemli katkı, anlamlı tutarlılık, karşılıklılık ve etikdir. Ayrıca okuyucuya detaylı betimlemenin gösterilmesinin önemli olduğuna vurgu yapar. Bu bağlamda uzun ve çok sayıda alıntılar okuyucuya veri setinden önemli ayrıntılar sunar. Bu nedenle bu çalışmada bulguları sunarken katılımcıların beyanları birçok yerde aktarılmıştır. Ayrıca araştırmanın çeşitliliği ve amacına uygunluğu amacıyla katılımcıların demografik bilgilerinin bulunduğu tablo okuyucular ile paylaşılmıştır. Bir diğer nokta çalışmada, birbirinden farklı düşünen katılımcıların görüşlerine birden fazla yerde yer verilmesidir. Bu durum çalışmanın temalarını çeşitlendirmiş ve çok sesliliği arttırmıştır.

Katılımcılar ile etkileşim halinde bulunmak inandırıcılık stratejilerinde yer alırken bu kısım özdüşünümsellik bölümünde daha detaylı aktarılmıştır. Ayrıca samimiyet kriteri doğrultusunda araştırmacının konumu, araştırmaya olan etkilerinin şeffaf ve dürüst bir şekilde ifade edilmesi, araştırmacının çalışmanın her bir aşamasında varlığını değerlendirebilmesi, veri analizi bölümünde katılımcılar ile olan etkileşimin eleştirel olarak yansıtılması ve çalışmanın etik olması konusunda şeffaflığa dikkat edilmesi çalışmanın niteliğini arttıran etkenler arasında yer almaktadır.

5.7. Özdüşünümsellik

Nitel araştırmada araştırmacı alanda uzun zaman geçiren, bizzat kendisi ölçüm aracı olan ve araştırmacının konumunu açık bir şekilde ifade etmesi açısından önemli bir konumdadır. Nitel araştırmacı; kendi varsayımları, inançları, değerleri ve bilgisi ile araştırmanın içerisindedir. Araştırma sürecince katılımcılar ile araştırmacı arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur (Koca, 2017, s. 37).

Bu çalışmada katılımcılar ile yapılan görüşmelerde katılımcılar ile araştırmacı kimliğinin hangi noktalarda onlarla ortak olduğu değerlendirilmiştir. Ortak olan konulardan konuşulması ve ayrıştırıcı olmayan bir dil kullanılması çalışmalarda

katılımcıların da kendilerini daha rahat ifade etmelerine yardımcı olmuştur. Ayrıca katılımcılar ile görüşmelerden önce ve sonrasında vakit geçirilmeye çalışılmıştır. Bu durum onları daha yakından tanımak ve verileri güçlendirmek için çalışma açısından önemlidir.

Milli takım kadın ragbi takımındaki kadın sporcular kendi aralarında homojen bir grup oluşturmuş gibi görünse de her sporcunun kendi özneliği olduğunun farkındalığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aynı deneyimleri yaşalar bile deneyimlerine farklı anlamlar atfetmeleri onların kimliğinin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu farkındalık, araştırmacının rolünün de kendini çalışmanın her aşamasında sorgulamasına da neden olmuştur.

Sonuç olarak araştırmacı; araştırma kapsamındaki yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmelerin yürütülmesi, dökümü, analizi ve yorumlanması sürecinde objektif duruşunu korumuş ve araştırmanın her aşamasında çalışmadaki rolünü sorgulamıştır.

6. BULGULAR VE YORUM

Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen içerik analizi sonunda dört farklı temaya ulaşılmıştır:

1.Ragbi oynamaya imkan tanıyan bedenler : “... *Ağlayacaksan oynamayalım ...*”

2. Ragbi'nin cinsiyetli halleri : “ ..*Birak sen bu sporu erkekler oynasın...*”

3. Yapılar ve var olma mücadelesi :“...*Artık bizden çıksın sporcular sporculuğunu yapsın..*”

4. Daha görünür bir ragbi : “ ... *Çoğu şey ütopya ama...*”

Birinci tema altında ragbi alanının habitusu ve kadınların alanın habitusu ile ragbiyi nasıl bağdaştırdıkları aktarılmıştır. Ayrıca kadın sporcuların kimliklerini inşa sürecinde bedenlerini nasıl şekillendirdiklerini ve bu sürecin onlar için önemini onların lensleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci kısımdaki tema başlığı altında ragbi alanının cinsiyetlendirilmiş yapısını, bu yapı içerisindeki cinsiyetçi söylem ve pratikleri sporcuların nasıl anlamlandırdıkları aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü tema içerisinde alandaki güç ve iktidar pratikleri aracılığı ile alanda var olma mücadelesi veren kadın sporcuların deneyimleri aktarılmıştır. Dördüncü tema başlığı altında ise gelişmekte olan bir spor dalı olarak ragbinin daha görünür hale gelmesindeki teşvik edici ve yapıcı unsurlar kadın ragbi oyuncularının akış açıları ile aktarılmaya çalışılmıştır.

6.1. Ragbi oynamaya imkan tanıyan bedenler: “... *ağlayacaksan oynamayalım ...*”

Bir spor dalı olarak ragbi; içinde şiddeti, agresifliği, teması, çarpışmayı, gücü , dayanıklılığı ve hızı barındırmaktadır (Adjepoang, 2017; Barkel vd., 2016; Gardner, 2015; Kanemasu ve Molnar, 2017; Reykene vd., 2018). Bu çalışmada milli takım ragbi oyuncusu olabilmek için sporcular, yukarıda belirtilen gerekli unsurları belirterek ragbinin çok yönlü bir spor dalı olduğunu çoğu yerde ifade etmişlerdir:

“Ragbi oynarken bizim en önemli fiziksel özelliğimiz hız kuvvet dayanıklılık. Bunların üçü orta seviyede değil orta seviyenin üstünde olması lazım. Birçok hızlı oyuncunuz vardır ama kuvvetli değildir. O kuvvetli olmayan tarafının da orta üst seviyede olması lazım. Yani bu özellikler önemli. (K6, 1 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Şöyle anlatayım ragbi öyle bir spor ki yani her fizikte zayıf olsun kilolu olsun yavaş olsun her pozisyonda her insanın oynayabileceği bir spor ama benim şahsi düşüncem hız önemli kuvvet önemli dayanıklılık çok önemli. Şimdi yedi dakika ama yedi dakika yedi saatmiş gibi geliyor bazen. Sana sürekli dur kalk sürekli dur kalk bir efor sarf ediyorsun. Sürekli bir depar sprint atmak zorundasın falan öyle yani... Bana göre güç, kuvvet (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Önce bence fiziksel olarak hazır olmalı ki fiziksel özelliklerini diğer etkenlerle işleyebilsin. Çünkü fiziksel olarak oyuncu yavaşsa oynayamaz. Gücsüzse gerekli yeterli kiloda değilse ilerleyemez. O yüzden öncelikle fiziksel şartlar onlarda nedir? Hızlı koşmak, belirli bir şekilde hızlı reaksiyon verebilmek. Dediğim gibi güçlü olmak onun haricinde hızlı düşünmesi lazım çabuk karar vermesi yani bu üç şeyi sayabilirim(K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Bedenler doğum ile birlikte cinsiyetlendirme sürecinden geçerler ve beden üzerinden kadınlık erkeklik olarak cinsiyetleri kategorize edilir(Connell, 1998). Söz konusu spor olduğunda rekabet ve kazanma pratikleri erkeklik ile bağdaştırılırken sporun kadınsı olmayan doğasından söz edilir (Topaloğlu, 2010, s. 226). Böylelikle cinsiyet farkının toplumsal anlamına göre fiziksel bedene yönelik kadın ve erkeği birbirinin zıttı olarak gösteren bir söyleme sahiptir. Bu da cinsiyet rejimini bedenlerin inşasında dışlayıcı ve ayıplayıcı pratikler yoluyla oluşturulur. Bu toplumsal tutum bazı kadın sporcular tarafından içselleştirilebildiği gibi (Kavasoğlu ve Macit, 2018, s.57) bazı kadın sporcuların deneyimlerine, spor dallarına ve kültürel yapılarına göre bedenlerine yükledikleri anlamlar değişkenlik gösterebilir. Örneğin, Menneson’un (2000) kadın boksörler ile yapılan çalışmada kadın sporcuların kadınlığın her türlü edilgen ya da kırılğan imajından kendilerini uzaklaştırdıkları bir farklılaşma süreci ile kendilerini

onaylamaktadırlar. Bir diğ er benzer ç alışma da Caudwell'in (2007) kadın futbolcular ile yaptığı ç alışmadır. Bu ç alışmada katılımcılar heretoseksüelliği altüst edici stratejilere ve spor aracılığı ile güç lenen imajlarına dikkat çekmiş lerdir. Chase'in (2006) ç alışmasında ise ragbi oynayan kadınların bedenlerinin söylem ve disiplin ile şek illendirmelerine karşı direndiklerini ve rekabetçi bu alana yatırım yaparak ideal kadın bedeni kavramına karşı geldiklerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde bu araştırmada da katılımcılar, kaslı ve güçlü yapılarının çevreleri tarafından olumsuz tepkiler olsa bile toplumsal olarak oluşturulan cinsiyet ve ideal beden algısına yönelik bir meydan okumaları görölmektedir. Bu durum ile ilgili olarak katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmiş lerdir:

“Fiziksel görünüşümü de seviyorum. Yani kollarımda bicepslerimi tricepslerimi görmek beni mutlu ediyor. Deltoid kasımın iş te böyle şek illendiğini görünc e hoşuma gidiyor. Aynı şekilde kuadrisepslerimi aynada baktığında şek illendiğini parçalandığını görünc e oradaki çizgiyi görmek hoşuma gidiyor. Aynı şekilde karın kaslarımda şek illeri de yani birçok kadında bu tarz şeyler fazla erkeksi geldiği için beğ enilmezse de ben beğ eniyorum. Yani ben seviyorum (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüş me).”

“Hep şey diyorlar erkek gibi ya şuna bak! İş te kimi diyor ki of taş gibi. Yani açıkçası sporcu olduğum için erkeksi olduğumu bende düşünüyorum. Yani bu kiminin hoşuna gidiyor, kiminin hoşuna gitmiyor, kimisi beğ eniyor, kimisi beğ enmiyor (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüş me).”

“Yani elim yüzüm düzgün (katılımcı gülüyor). Yani kendime böyle çok bayılmam. Benim zaten öyle çok şeyim yoktur ama kendimle barış tım. Mesela kemerli bir burnum var. Ben bununla dalga geç erim, espri yaparım falan. Ya da kulaklarım kepçe bir biraz. İş te onunla ilgili yaparım yani alıngan değilimdir (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüş me).”

Yukarıda da belirtildiği gibi ragbide fiziksel özellik ler önemli bir unsur olarak ragbinin olmazsa olmazı olarak ifade edilmiş tir. Dolayısıyla fizikselliğe yapılan bu vurguda sporcuların fiziksel sermayeyi ragbi oyununun merkezine yerleştirdikleri söylenebilir. Fiziksel sermaye en genel tanımıyla bireylerin belirli alanlarda fiziksel yeteneklerini ve görünüşlerini ekonomik, sosyal ya da kültürel sermayelere nasıl dönüştürebileceği ile ilgili olarak bireylerin dış görünüşleri ile birlikte sahip olduğu fiziksel yeterliliklerinin toplamına iş aret eden bir kavram olarak ifade edilmektedir

(Hutson, 2013, s. 64). Katılımcılardan K8 ifadesinde kaslı vücut yapısının sosyal hayatta da kendisinde avantaj (özgüven) sağladığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Dışarı çıktığımda bir ortama girdiğimde de belli oluyor. Mesela geçenlerde bir kafede oturuyorum. Böyle bir beyefendi erkek mi oğlan mı ne bileyim birisi geldi yanıma. Bir şey sorabilir miyim, dedi. Tabii, buyurun, dedim. “Sporcu musunuz?” dedi. Evet, dedim. Çok belli oluyor ya fiziğinizden, dedi. Teşekkür ederim, dedim. “Hangi branş?” dedi. Ragbi, dedim. “Oo çok havalı!” dedi. Ama dışarıdan güreşçiye benziyorsunuz, dedi. Fiziğiniz çok iyi ya, dedi. Çok sağlamsınız, dedi açıkçası. Biraz da korku salıyorsunuz, dedi. Teşekkür ederim, dedim (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Katılımcılardan K1 ise benzer şekilde günlük yaşantısında bedeninin kaslı görünümünün sosyal ortamda güç işe bağdaştırılması sözlerine dikkat çekmiştir:

“Şimdi birisi ile tanıştığımda rabbi biliyorsa eğer şaşıyorum. Ha ragbi biliyor musunuz diye böyle hoşuma gidiyor ve ragbiyi bilen insanlar da gerçekten ya biraz hayranlık beğeni ile yorum yapıyorlar. Ooo ne kadar güzel. Bravo işte sert sert kızsındır. Yok senden korkular gibi... (katılımcı gülüyor) (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Sporcular bu alandaki fiziksel sermayelerini genellikle kaslı ve güçlü bir beden tanımlaması ile bağdaştırmışlardır. Nitekim Russell’ın (2004) 10 ragbi, 10 kriket ve 10 netbol oyuncusu ile yaptığı çalışmada ragbi oyuncularını için fiziksel yapılarının diğer oyunculara hamle yapabilmek için güçlü kaslara ve bedene sahip olabilmeye yeteneğine dayandığını belirtmektedir. Birçok katılımcının görüşü de bu bulguyu destekler şekildedir:

“Ragbide vurmaya ve darbeye maruz kaldığınız için saha içerisinde birazcık daha sağlam durup bunu da daha fazla kas kütle ile tolere edebilirsiniz. Yani daha güçlü durarak tolere edebilirsiniz... (K7, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Bir defa kuvvetli bacaklarının olması lazım. Çarpışmalarda vücudunu kullanıyorsun. Kollarının kuvvetli olması lazım. Üst bedeninin kendine doğru gelen insanın itiş gücünü ya da çekiş gücünün aynı oranda yoksa sakatlığa yol açmaması için yine ayak itiş gücünün kuvvetli olması gerekir (K4, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme). “

“Şöyle bir vücuduna baktığında omuzlar deltoid olsun biceps olsun çok iyi olması gerekiyor ki tackle yapabilesin. Karnın aynı şekilde güçlü olması gerekiyor, bacaklarının güçlü olması gerekiyor. Tam anlamı ile vücudun baştan aşağı kaslı bir sporcu sadece kaslı değil güç ve kuvvetten bahsediyorum (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“10 kilo gibi bir şey aldım ama bu beni hantallaştırmadı. Güç için aldım zaten. Kuvvetli olayım gibi bir değişim yaşadım yani (K4, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Ragbi sporunun fiziksel sermayesini gerekli kılan bir diğer unsuru ragbinin sert bir spor dalı olmasıdır. Fallon ve John’un (2007) kadın ragbi oyuncularını ile bu alanda yapmış oldukları çalışmada katılımcıların belirttikleri sert bir spor olması ve kadınların kırılğan, sakatlanma riskinin yüksek olduğu yönündendir. Bu durumdan dolayı ragbi sporuna katılımda bir çekince ve çevreleri tarafından destek göremediklerini vurgulamışlardır. Benzer olarak çalışmada katılımcıların deneyimleri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“... İnsanlar buna çok vahşi ya da yaralanırım gözüyle baktığı için başlamaktan ya da yapmaktan çekiniyorlar (K7, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Çevremın verdiği tepkiler dediğim gibi yani ragbi sert bir spor olduğu için birkısım bırak ya sakatlanırsın olur mu olur diye istemedi (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme). “

“Ragbi ile ilgili sadece anlatınca çok sertmiş, sert bir spor. Sakatlık olmuyor mu? Çok sakatlık olacağı düşüncesiyle insanlarda öyle bir algı var. Herkesin sakatlanacağı bir spormuş gibi geliyor (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Sert bir spor olması (katılımcı gülüyor) sürekli dediğim gibi vurdulu kırdılı yani işte ben mesela bir maçta bir kızın bacağına kırmıştım, köprücük kemiğini kırmıştım, birkaç kişinin bacağı çatlamıştım falan (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Bu alandaki fiziksel sermayelerini sertlik ile bağdaştıran katılımcılar için sertlik normal bir durumdur. Nitekim Adjepond’un (2016) 15 kadın ragbi oyuncusu ile yapmış olduğu görüşmelerde sporcuların fiziksel olarak zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını ve mağduriyetleri ile morluklarından söz etmişlerdir. Çalışmada benzer bulgular katılımcılar tarafından ifade edilmiştir ancak alanda aldıkları hasar ve morlukların onlar için artık normal hale geldiğini de eklemişlerdir.

“Antrenmanda morluk bizim için en basit şey. Morluk yani o yumuşak doku zedelenmesi. Çünkü temaslı olduğu için çarpışma olmazsa olmaz yani artık bunlar benim için çok basit

şeyler oldu. Mesela kolunda, bacağında yara olması morluk olmazsa olmaz önemsemiyorum bile (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Yani aldığın morluklardan yaralardan tecrübeli iniyorsun ve gerçekten artık maçlardan sonra bacağımdaki ve kolumdaki morluklara dönüp bakmıyorsun bile. Acıyı hissetmiyorsun bile (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“... Ragbide mesela kimsenin canı tatlı değil. Bu güzel bir şey. Hemen çok sert bir darbe de alsan kalkıp devam ediyorsun. Burnun kanadığında devam edersin ayağım acıyordur ama acımasına rağmen devam edersin. Böyle içsel olarak bir dayanıklılığı var ragbinin (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Ragbi oynayan kadınların spora başlama hikayeleri genellikle ilkokul veya ortaokuldayken beden eğitimi öğretmenlerinin onların yeteneklerini farklı branşlarda keşfetmesi ile başlamıştır. Boks, futbol, atletizm, basketbol gibi branşlarda yetenekleri keşfedilen sporcuların daha sonraki yıllarda ragbiye yönelme fırsatları olmuştur. Üniversite yıllarında ragbi sporuna yönelen kadın sporcular bu spor dalına arkadaş tavsiyesi ile başlamışlardır. ABD ve Yeni Zelanda’da yapılan çalışmalarda ragbiye katılımında arkadaş önerisi, kadınların bu spor dalına başlamalarının ana nedenlerinden biridir (Chu vd., 2003; Murray ve Howat, 2009). Çalışmadaki katılımcıların görüşleri daha önce yapılan çalışmalar ile benzer olarak aşağıdaki şekildedir:

“Arkadaşlarımın tavsiyesiyle “Sen oynarsın.” dediler. İyi, dedim bir deneyim. Sonra bir gün Çamlıca'ya antrenmana gittim. Hoşuma gitti. Sonra da devam ettim. Öyle tavsiye ile başladım (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Arkadaşım sürekli ısrar ediyordu ve bizim de kulüp bazında okul bitecek gelecek kaygısı oluşturuyor. Ben de içimde kalmaması adına belki kıvrabilirim başlarda sadece eğlence için gitmiştim (K7, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Şöyle üniversitede hazırlık döneminde zaten çok boşluğum vardı. Sadece ingilizce dersim vardı çünkü bizim de Ankara Üniversitesi'nde bir arkadaşım vardı ragbici. O zamanlar şu anki konumunda değildi tabi. Daha böyle bundan daha az biliniyordu diyeyim. Bizim okulda da bir kişi vardı ama bir okul takımımız yoktu. Zaten çok boş vaktimiz de olduğu için hadi gelin ragbi takımı kuralım hem faydalanırız hem okul takımı kurarız hem de antrenman yaparız. Bir arkadaşımı söylediği teklif etti. Biz de olur dedik. Zaten bir şeylere yönelmeye çalışıyoruz o zaman yeni üniversiteye girmişiz falan. Öyle ragbi ile tanıştık. Okulda bir kulüp kurduk. Hep birlikte takıma adam bulmaya çalıştık.

Biraz çarpışma içeren bir spor olduğu için tabii öncesinde kendimin de öğrenmesi gerekiyordu bu sporu. Öyle biraz hırpaladı hırpalanana hırpalana oynadık. Yapmaya başladık bu sporu. Bu şekilde başladım yani (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Bizim okulda bir tane Kaya hocamız var. Ben işte onun dersini almıyordum. Bir tane arkadaşım var. Gruplara ayrıldı ders grubu A grubu B grubu diye. A grubundaki arkadaşımın sınıfına duyuru geçilmiş. Bana söyledi. “Sen de gelir misin?” diye arkadaşım Ece. Ben de “Olur, fark etmez (katılımcı gülüyor) yaparız yani ya bir duymuştum önceden ama bir oynama şansım olmamıştı. Tabii nerde olacak Türkiye’de Bostanlı’da bir kulüp kurulmuş. Ankara’dan bir arkadaşımız gelmiş orada oyuncu taramasına başlamışlar. Kulaktan kulağa bize kadar ulaştı. Biz ilk antrenmana çıktık zaten. İlk tam zamanını hatırlamıyorum ama kısa bir süre sonra da turnuva oldu. Turnuvaya gittik. Maç yaptık (K4, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Bourdieu (2012, s. 456) sosyal sermayeyi, sosyal ağlar, ilişkiler, aile ve arkadaş çevresi ile bireysel veya grup içinde avantaj sağlamak sürdürmek ya da sistem içindeki kaynaklara erişim olarak yorumlar. “Kimi tanıyorsun?” sorusuna cevap alan sosyal sermaye, yukarıda katılımcıların sunduğu cevaplardan da anlaşılacağı üzere kadınlar için “arkadaş” cevabı ilk yanıtlarındandır. Aynı zamanda ragbiye başlayan kadınların bu alandaki doğru kişiler ile karşılaşmaları onların kariyer basamaklarını kolaylaştıracağı gibi gerekli imkanlara ulaşımı mümkün kılmıştır (Ross vd., 2012, s. 456). Rekreatif ragbiden kulüpleşme süreçlerine ve oradan da milli takım oyuncusu olma sürecine kadar sporcular sosyal ağlar aracılığı ile hedeflerine ulaşmışlardır. Bu sosyal ağlar içerisinde arkadaş, antrenör, aile, bazı kulüp çalışanları sosyal aktör olarak etkili olmuştur.

“Genelde antrenörüm beni o zamanlar çok destekliyordu. Daha sonra ilk başladığım yıllar tanıştığım bir milli takım antrenörü vardı Türkiye’de. O beni çok desteklemişti. Teşvik etmişti. Hatta ileride iyi bir oyuncu olacağımı, daha çok çalışmam gerektiğine dair öğütler veriyordu. Ondandır biraz ilgi görünce açıkçası daha da çok tabii teşvik etti beni. Daha çok motivasyon oldu bana. Arkadaşlarımdan yani sporcu o çevre de destekliyordu tabii ki (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Shilling (2003, s. 121) bedensel sermayenin bireylere belirli alanlarda kişiye saygınlık, karlılık ya da statü kazandıran bir sermaye türü olarak ele alır. Ona göre bedensel sermaye ekonomik, kültürel, sosyal veya simgesel sermaye biçimlerine dönüşebilir. Ayrıca bireyin alandaki konumlanışı doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen ve alanda eyleyiciye güç sağlayan bir mekanizma olarak görür. Örneğin kadın futbolcular ile ilgili yapılan bir çalışmada eyleyicilerin alanda sahip olduğu bedensel sermayeleri

aracılığı ile günlük yaşamlarında bedensel sermayelerinin sosyal ve kültürel sermayeye dönüştüğünü ifade etmişlerdir ve bu durumu bir avantaj olarak görmekteyiz (Öztürk, 2019, s.158). Benzer şekilde çalışmada kadın sporcuların sosyal hayatlarında ragbi aracılığı ile elde ettikleri sosyal sermayenin kültürel sermayeye dönüşümlerini aşağıdaki şekillerde belirtmişlerdir:

“Vallahi güzel dostluklar kazandırdı öncelikle. Daha sonrasında bir sürü yabancı antrenörle çalışma fırsatım oldu. Normalde sadece Türkiye’de olsam ya da milli takımı deneyimlememiş olsam antrenör bile yok doğru düzgün Türkiye’de Ragbi’yi iyi bilen dünya seviyesinde. O yüzden birçok antrenörün böyle elinden geçtik diyebilirim. Hepsinin farklı stillerini gördük, öğretme şekillerini gördük, hepsinin iletişim becerilerini gördük. İşte maç esnasında nasıl konuşuyor, maç öncesinde nasıl konuşuyor, antrenmanları nasıl planlıyor? Mesela bazı antrenörler var maç esnasında görüyorsunuz daha sonrasında bir daha görmüyorsunuz. Bazı antrenörler de var gün içinde uyuyacak vaktimiz yok hep sürekli bir aradayız, konuşuyoruz başka eğlenceli oyunlar oynuyoruz, antrenman yapıyoruz, yemekteyiz hep beraberiz. Böyle farklı şeyler de deneyimledim. Farklı ülkelere gittik mesela. Farklı dostluklar da elde ettik oralarda. Daha sonrasında tabiki bu milli duygular milli takımı hak etme duygusu o formayı giyme o ülkeyi temsil etme gibi duyguları yaşayıp böyle daha sonrasında başarıyla sonuçlandırdığımızda gururlandım çok güzel (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“ Gerçekten çok güzel bir arkadaşlık dostluk kazandırdı. Takım ruhunun ne demek olduğunu bana kazandırdı (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“ Ragbi sayesinde olan bir şey bu birçok çevre kazanıyorsun. Bu şekilde hayatın işte bu şekilde milli takıma falan girebiliyorsun, tüm meslek hayatım değişebiliyor (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Katılımcıların bedensel sermayesinin ekonomik sermayeye dönüştüğünü belirten K4 “*maddi olarak işte benim üniversitede lisans sürecinde burs aldım milli sporcu bursu yine öğretmenlikte atanmam da bana faydası oldu. Milli sporcu kontenjanından atandım bu gibi faydaları oldu (25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılardan bir diğeri ise ragbi sporunun hayatındaki farklı sermaye türlerine dönüşümünü şu şekilde belirtmiştir:

“Şöyle olabilir. Mesela lisede tanıştığımız ragbiyle. İşte U18’lerde milli takımı deneyimlediniz, Türkiye şampiyonu oldunuz. İşte sınav puanı geliyor, ekstra burs alabiliyorsunuz, üniversiteye girebiliyorsunuz, üniversiteden mezun olurken atanabiliyorsunuz. Bu süreçte hani bu bursla okuyabiliyorsunuz. Aynı zamanda öğretmen

olduktan sonrası çok daha rahat. O yüzden genç yaşlarda tanıştığınızda bence ben tavsiye ederim (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Sonuç olarak bu çalışma kapsamında bulgulardan yola çıkarak Bourdieu'nun kavramsal araçlarını analiz edildiğinde kadın sporcuların sosyal ve kültürel kazanımlarının olduğu görülmektedir. Ekonomik sermayenin alanda dolaşımında olmaması kadın sporcular açısından sosyal ve kültürel sermaye türlerini daha değerli hale getirmiştir. Onlara göre milli takımda olma, gurur, takım sevgisi ve elde ettikleri başarıları özgüvenlerini olumlu yönde etkilemiş ve onları güçlendirmiştir. Ragbi'nin sert doğası onları daha da mücadeleci kılarken bedensel sermayelerinin öneminden söz etmişlerdir. Sporcuların taşıdıkları habitus ile ragbi alanının habitusları bağdaştırılmıştır. Ragbi, sert ve bedensel temasın bolca olduğu bir spor dalı olsa bile kadın sporcular erkek sporu olarak görmemektedir ve sahada mücadelelerine devam etmektedirler.

6.2. Ragbi'nin cinsiyetli halleri : “ .. bırak sen bu sporu erkekler oynasın...”

Kadın bedeni birçok kültürde “kadınlık” ile bağdaştırılmaktadır ve zarif, çekici, bedenlere sahip kadınlar “gerçek kadınlar” olarak görülmektedir. Fakat bu özelliklerin aksi yönünde olan bedenlerin “kadınlıkları ” tartışma konusudur (Öztürk ve Koca, 2014, s. 337). Nitekim bu çalışmada erkeklik ile bağdaştırılan bir spor dalında bulunan kadın sporcuların bedenlerinin kaslı ve güçlü görünüşleri ve ragbinin sert bir spor dalı olması nedeniyle çevreleri tarafından çeşitli olumsuz söylemleri de beraberinde getirmiştir. Kadın bedenine uygun olmadığı gerekçesi ile ragbi sporunun kadınlar için uygun bulunmadığı katılımcılardan K2 tarafından net bir şekilde ifade edilmektedir:

“Yani toplumun bu konudaki düşüncesi sert bir spor olduğu için tabii ki yakıştırmıyorlar. Yani bir kadına ragbi oynamayı yakıştırmıyorlar genel olarak (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

K2'nin de belirttiği gibi ragbi sporunu kadınlara uygun görülmemektedir. Çünkü çevrenin beklentileri kadınların, kadınlık rollerini yansıtabilecekleri spor dalları ile ilgilenmeleridir. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerine ve kabullerine bağlı olarak kadının bedenini şekillendirmektedir. Yapılan çalışmalarda kadın bedenini hafif, zarif ve ince olarak sunan spor dalları olan artistik patinaj, jimnastik vb. kadınlar için uygun görülürken (Topaloğlu, 2010, s. 266) erkekler için futbol, basketbol, güreş gibi bedensel

temasa dayalı sporlar uygun görülmektedir (Reimer ve Visio, 2003). Nitekim bu çalışmada da katılımcılar önceki yapılan çalışmalara benzer şekilde yorumlarda bulunmuşlardır:

“Ya bırak şu sporu ne biçim spor falan gibi tepkiler de alıyorum. Şey diyor mesela: “Bu erkek sporu bayanın ne işi var!” falan böyle bu şekilde yorumlar falan alıyorum (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Biraz erkek sporu olarak baktıkları için hani ne işiniz var olabiliyor. Genellikle Türk toplumunda kadınların yapabileceği tek spor herhalde voleybol. Niye? Temas yok zaten. Arada file var. Top gitsin gelsin hiçbir şiddeti barındırmıyor. Ya da tenis. Temasın olmadığı ama o biz kadınları izleyelim oh ne güzel dünya! (Katılımcı gülüyor) Öyle bir dünya yok işte! Biz de çarpışalım. Niye biz teknik konularda eksik kalalım ki! (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Kadın ragbi oyuncularını ile yapılan çalışmalarda katılımcıların maskülen olarak kabul edilen spor alanında karşılaştıkları toplumsal engelleri, cinsiyetçi pratikleri ve tüm bunlarla başa çıkma stratejilerini ortaya koymuştur (Joncheray ve Tili , 2013; Joncheray vd., 2016; Kanemasu ve Molnar, 2017). Benzer şekilde yapılan bu çalışmada katılımcılar alanda yaşadıkları olumsuz deneyimleri şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Erkek sporu, sizin ne işiniz var? İşte çok sert bir spor. Kadın başınıza böyle bir branşta ne işiniz var! Sakatlanacaksınız, gebereceksiniz, başımıza kalacaksınız. "gibi söylemler oldu tabii ki ilk başladığımız zamanlarda (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Şimdi şöyle söyleyeyim: Tabii ki de yani "Erkek oyunu bu. Ne yapıyorsun böyle, nasıl bir oyun böyle, ne yapacaksın, hiç kızlara göre mi böyle oyunlar?" Ragbide bunları çok duyuyoruz. Ama zaten şöyle bir durum var. Kadın yani o toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumun her yerinde her alanında gördüğümüz gibi spor içerisinde de çok fazla var. Şimdi şöyle bir durum var. Erkek gibi olan şeyler yani toplumda erkek yüceltiildiği için çok da aslında aşağılanan bir ifade olmuyor. Çünkü "erkek gibi olmak" erkeksin erkeklığı yüceltiyor. Toplumda en çok yüceltilen cinsiyet de erkek olan cinsiyet yani ama sıkıntı kız gibi kadın gibi bu tarz şeyler aşağılayıcı olan ifadeler aslında (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Toplumsal cinsiyet normları ile uyuşmayan alanlardaki kadın sporcular, sosyal hayatlarında birtakım engeller, dışlanmalar, eşitsiz uygulamalar ile karşılaşmaktadırlar. Bu durum kadın sporcular üzerinde baskı kuran bir eylem haline gelmektedir (Kavasoğlu ve Yaşar, 2016). Bilhassa ragbi sporuyla ilgilenen kadın sporcular ile yapılan çeşitli

araştırmalarda katılımcıların birtakım cinsiyetçi söylemler ile karşı karşıya kaldıklarını ve bu alanda ötekileştirilen (ikincil konuma yerleştirilen) sporcular oldukları bulgular ile ortaya konmuştur (Fallon ve John, 2007; Chu vd., 2003; Mcdermot, 2000; Tovina, 2014). Bu durumu K1'in belirttiği : "...bazen eskiden yani böyle özellikle işte çok erkeksiymiş gibi yorum yapanları olduğu zaman bazen böyle sorguluyorum. Ya o kadar erkeksi mi işte duruyorum ya da çok mu sert dışarıdan öyle mi gözüküyor acaba falan diye." şeklinde özellikle söylemler aracılığı ile ortaya konulurken; benzer cinsiyetçi bir diğer söylem ise katılımcılardan K2 ve K1 tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

"Sen de erkek gibi oldun. Daha fazla kaslanma, bu kadar kası ne yapacaksın? Erkek gibi olma!" tarzında söylemler (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)."

"Ragbi ortamından değil ama bu daha çok spor dışı çevremden oldu. İşte özellikle benim böyle antrenmanlı güçlü kuvvetli olduğum zamanlarda kolumun mesela pazılarımın büyük olması "Ooo erkek gibi kaslanmışsın! Kolların işte çok iri duruyor" tarzında yorumlar olmuştu. (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)."

"Hep şey diyorlar. Erkek gibi ya şuna bak! İşte kimi diyor ki "Of taş gibi" Açıkçası sporcu olduğum için erkeksi olduğumu bende düşünüyorum. Yani bu kiminin hoşuna gidiyor, kiminin hoşuna gitmiyor, kimisi beğeniyor, kimisi beğenmiyor. Erkek gibiyim açıkçası. O da benim elimde değil ki yirmi yedi yıldır spor yapıyorum (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)."

Katılımcıların belirttiği cinsiyetçi ifadeler temelinde alanda "kız gibi oynamak" ve "erkek gibi oynamak" tabirlerine de sıkça yer verilmiştir. Beyanlar aslında bu söylemlerin ragbi alanın dışından geldiği gibi sporcuların kendi aralarında da kullandıkları ifade edilmiştir. Özellikle bu çalışma açısından önemli olan bir nokta toplumsal cinsiyet habituslarından kaynaklı kadın sporcuların kendilerini diğer kıızlardan ayırmaları şeklindeki kullanımları olmuştur:

"...işte hemcinslerimiz de kullanıyor. Aslında bir şey zayıf oldu mu kız gibi hatta işte kız gibi dedikodu yapıyor. Kadınları pislik gibi gösteriyor bazı deyim ve atasözleri ama yanlış dediğim gibi çok güzel şeyler değil (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)."

"...antrenörler de sinirlendiğinde "kız gibi oynama" tabirini kullanıyorlar. Doğru düzgün denilebilir ya da oyunu verildiği tarzda oyna yapmaman gerekiyor yanlış oynuyorsun tabirleri kullanılabilir. İşte erkeklere genelde işte sert bir oyun oynaması gerektiğinde

"erkek gibi oyna" ya da kızlara da işte "erkek gibi oyna" deniliyor. Aynı şekilde sert bir vuruş yapmadığı zaman işte "Bu ne kız gibi vuruyorsun!" diyorlar (K3, 24 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)".

"İşte şu sporu hala oynuyorsun. Hala kadın gibi oynuyorsun artık hani bir aç kendini. Kendinin kuvvetinin farkına var der K1. Öyle tabii ki kendi aramızda öyle kadınsı olarak şey yapmıyoruz, cümle kurmuyoruz açıkçası ama genelde "Ya ağlayacaksan oynamayalım, bak ragbi oynuyoruz sonuçta" şeklinde oluyor (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme). "

Ayrıca erkeksi kabul edilen diğer spor dalları ile ilgilenildiğinde de çevreden gelen tepkilerin benzer olduğunu katılımcılardan K8: "*...mahallede hep böyle mahalle çocukları ile futbol maçı falan oynardık. Futbolu da çok iyi oynardım o zamanlar. Mahallede hep böyle isimle hitap etmezlerdi bana sürekli "erkek Fatma", "Fatma" falan diye ya da şey diye hitap ederlerdi. "Ronaldinho" falan diye hitap ederlerdi (katılımcı gülüyor) .*" şeklinde ifade etmiştir.

Fallon ve John'un (2007, s. 312) kadın ragbi oyuncuları ile yapmış olduğu çalışmada kadın sporcuların erkeksi rollerle daha fazla özdeşleşme eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde bu çalışmada da bazı kadın katılımcılar erkeksi bedensel özellikler ve davranışlar üzerinden kendini ve takım arkadaşlarını tasvir etmişlerdir:

"Belki de biraz erkek gibi yürüyoruz ya. Höt höt yürüyor olabiliriz ama genelde herkeste bence o tarz yürüyüş var ama önemli değil yani. Dediğim gibi bizim yürüyüşümüzün biyomekaniği o şekilde. Yani kız erkeği yok ki! Spor yaptığımız için öyle oluyor (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)".

"Erkeksi olarak da işte bu şey örnekten bahsettim ya! Güçlü görünmeye çalışan erkeksi işte ses tonu baskın olmak istiyor. Aslında kendi kendini kanıtlama gereği duruyor (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)."

Post-yapısalcı feministler, sporu ve atletik performansı erkek merkezli yarışma, hiyerarşi ve saldırganlık özellikleriyle ifade eden kendinden önceki feminist kuramcılarının aksine açığa çıkan çelişkileri, arzuları ve hazları sahiplenmeye ve spora sadece baskı ya da sadece direnme ikilikleri ile bakmamışlardır. Her ikisinin de

birlikteliği ile ele almışlardır (Öztürk, 2016, s.51). Dil ve söylemler aracılığıyla postmodern düşünce teorik ve metodolojik yaklaşımların eleştirisi ile dikkatimizi, kendinden önce yapılmış olan spor araştırmalarına ve buradaki söylemlerin ikiliklerini /karşıtlıklarını ele alarak yapar. Spor ve bedeni çevreleyen bu söylemler toplumsal cinsiyet ilişkilerinin inşasını ele alan söylem analizlerine odaklanır (Birrell, 2000, s.70). Yukarıda da belirtildiği gibi sporcuların günlük yaşamlarında cinsiyetçi söylemler ile karşı karşıya kaldığı birçok yerde ifade edilmiştir. Bu çalışma kapsamında post yapısalcı feminist kuram bilhassa dil ve söylemler ile oluşturulan cinsiyetçi pratiklere odaklanmakta ve sporcuların karşılaştıkları sosyal engellerin başında bu cinsiyetçi söylemler yer almaktadır. Bu durumdan rahatsızlığını belirten katılımcılardan K5 var olan durumu aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

“Spor alanında kullanılan söylem ve cinsiyetçi pratikler hemen hemen her spor branşında kalıplaşmış terimler olarak geçiyor. Mesela benim karşımdaki oyuncuya adam adama diyoruz yani karşıdaki artık kalıplaşmış ya da işte kızlar gidelim dediğimde kızları vurgulamak için yapmış olduğum bir şey değil ama kültürümüze girmiş şeyler. Sözlüğümüze girmiş şeyler ama işte bir kız, kadın takımı ile çalışırken “Hadi kız gibi yapmayın!” demek biraz garip. Bir erkek takımı ile çalışırken “kız gibi yapmayın” demek onlara birazcık kızları artık orada farklı bir anlam içeriyor aslında farklı motivasyon sözcükleri kullanılması tavsiye edilebilir. Adam gibi oynayın mesela şey benim kendi milli takımında veya kulübünde değil de başka yerlerden duyduklarım mesela hani adam adama kelimesi çok var. Ya da işte birisi gol atar. Mesela altın sayıyı atar, gol kralı diye ödül veriliyor. Kral erkeksi bir söylem. Neden kral mesela? Böyle şeylere takılınabilir (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Yukarıda belirtilen tüm cinsiyetçi pratik ve söylemlere karşı katılımcıların hepsi bu alan içerisinde var olma mücadelesi verirken sporun belli cinsiyet kalıplarına yerleştirilmesinden rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar ragbi spor dalında cinsiyetin öneminin olmadığını ve ilgilenilen spor dalının gereklerini yerine getirmenin gerekliliğine vurgu yapmışlardır:

“Yani aynı kurallarla aynı toparla kadınların ve erkeklerin aynı oynadığı bir oyun. Zaten sporun cinsiyeti olmaz. Bu kadar! Bu bir spor branşı. Sadece yapın yani kadınlar (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Ya ben sporda cinsiyetçi davranamıyorum. Çünkü spor evrensel. Her sporu yapabilir tabii ki. Herkes fiziksel olarak uygun olduğu branşı seçerse daha başarılı olur diye düşünüyorum ama düşünüyorum ya erkek sporu diyemem. Güç kadınlar da güçlü,

kuvvetli, çevik. Kadınların bu noktada erkeklerden bir eksikliği olduğunu düşünmüyorum (K6, 1 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

“Bence değil. Yani erkek oyunu değil. Hem kadınların içinde çok daha iyi bir oyun olduğunu düşünüyorum. Kuvvet arttıkça kendine olan özgüveni de artırıyor. Zaten bence bizim coğrafyamızda da zaten en fazla ihtiyacımız olan şey! (K3, 24 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

“Biraz dürüst olmak gerekirse ragbide o fark yok. Gayet o sert mücadeleleri de görüyoruz. Hız koşularını da görüyoruz, estetik hareketleri de görüyoruz. Hiçbir farkı yok yani erkeklere kıyasla (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

“Hiçbir spor için ne erkek ne bir kadın sporudur demem. Voleybol nasıl bir kadın sporu değil ragbi de bir erkek sporu değil. Futbol da bir erkek sporu değil. Spor spordur. Sporun bir cinsiyete ihtiyacı yok (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

Erkekliğe özgü olarak kabul edilen spor dallarında kadın sporcuların karşılaştıkları engeller ile ilgili ülkemizde yapılan çeşitli çalışmalar alanyazında yer almaktadır. Kvasoğlu ve Macit’in (2018) vücut geliştirme alanındaki kadın sporcular ile yaptığı çalışmasında katılımcıların kaslı vücut yapılarından dolayı birtakım sosyal engellere ve cinsiyetçi söylemlere maruz kaldıklarını göstermiştir. Karaçam vd., (2015) kadın boksörler ile yaptığı çalışmada katılımcıların erkek ağırlıklı alanda nasıl ötekileştirildiklerini ve kadın boksörlerin bu alanda var olma stratejilerini ortaya koymuştur. Öztürk’ün (2016) kadın futbolcular ile yaptığı bir diğer çalışmada ise katılımcıların çevreleri tarafından cinsiyetçi pratiklere maruz kaldıklarını ve erkeksi bir alan kabul edilen futbol alanında spor yapmanın zorlayıcı olduğu belirtilmiştir.

Bu çalışma kapsamında sporcuların çevreleri tarafından aldıkları tepki ve karşılaştıkları engeller dışında aile bireylerinden alınan destek ve buna yüklenen anlamlar analiz edilmiştir. Katılımcılar genellikle aile bireylerinden ilk başlarda destek göremediklerini aşağıdaki şekillerde ifade etmişlerdir:

“En başta desteklemiyorlardı. Ailem boksa da başta gitmemi istememişti ama çok sonraları böyle desteklemeye, madalya başarı geldikçe iyi yap diyorlar ama o sürece kadar bazı sıkıntılar yaşamıştım. Mesela ya benim gitmeyeyim diye para vermedikleri oluyordu. Yürüyerek gidiyordum (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

“Çevremizde hiçbirimizin ailesi ilk başta tabii ki kızım oynayabilirsin diye yollamıyor. Tabii ki hiçbir ailede olmadığı gibi ama yani bir de ben ilk zamanlarda böyle ilk maçımızı olabilir. İlk Ünilig olabilir. İkinci yılımda falandı sanırım. Gözüm bir morarık gelmişim eve ilk maçtan sonra. Bu yüzden sen ne yapıyorsun yani devamında ne olacağını bilmedikleri bir spor dalı, gelişmekte olan bir spor hani atıyorum voleybol, futbol gibi Türkiye'nin en bilindik sporlarından değil. Yani ileriye göremiyor aile. Hani sen de bir şekilde oynuyosun, eğleniyosun. Sende bir şekilde ileriye göremiyorsun. Çünkü zaten üniversitedesin. Ne kadar ileri götürebilirsin spor bağlamında! O yüzden biraz şeyler diye sürekli darbe alıp geliyorum. Neden başka spor mu yok gibisinden davranıyorlardı (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Onlar zaten bir spor dalı olarak algıladılar. Yani tamam git hadi spor olarak hobi olarak gene yap. (katılımcı gülüyor) Az önce söylediğim gibi ilk başlarda işte kör dövüşü gibi olduğu için kural bilmeyen kişi çoktu. Her yanımız morartılar, çürükler içinde geliyorduk. Üstümüzde işte krampon çivilerinin izleri veya tutarken bile morartabiliyorduk yani (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Joncheray ve Tili 'nin (2003, s. 781) Fransız 1. Liginde oynayan kadın ragbi oyuncularını ile yaptığı çalışmanın bulgularında aile desteği konusunda özellikle aile bireylerinden annelerin bu spora kızlarının dahil olmalarına karşı olduklarını ortaya koymuştur. Bu çalışmada da katılımcılar ebeveynlerden özellikle annelerinin bu sporla ilgilenmelerine karşı olduklarını bildirmişlerdir:

“Ben ragbiye ilk başladığımda çok ciddiye almadı annem. Ben çünkü zaten böyle severek maaşı var mı şuna gideyim diye çok ciddiye almamıştı ama ben işte böyle devam edince kolum bacağım mor eve geliyorum. Yara oluyor oran buran bir şeyler oluyor. O zamanlar tabii annem dedi işte: “Devam etme! Hiç akıl karı değil yaptığın. Böyle spor mu olur! (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Annem çok karşı (katılımcı gülüyor). Birkaç kez maçlarımı izlemeye geldi ablaamlarla beraber. Tribünde oturtamıyoruz kadını. Ya sürekli ayakta, sürekli böyle dua okuyor. Hani böyle bir şey olacak tackle atıyorlar. Altta kalıyorum falan böyle bağırıyor, çağırıyor, çığlık atıyor falan. Ya bu ne biçim spor diyor, deli danalar gibi koşuyorsunuz diyor. İşte bu spor yapılır mı falan diyor (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Annemin kafası biraz daha farklı çalışıyor. O biraz daha sağlık odaklı, kaygılı bir insan. Acaba bende biraz kaygılı bir insanımdır. Böyle hep bir gelecek kaygısı yaşarım. Böyle çok fazla anı yaşayabilen insanlardan değilim. Dedim annemden mi bunu aldım diye düşünüyorum yani onun için tamam kendini çok fazla zorlama, çok fazla antrenman

yapma, neden bu kadar zorluyorsun kendini işte bir sakatlık falan yaşadım ama bunu anneme söylemedim (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

“İnanır mısın? Hala annem bırakacağım günü bekliyor (katılımcı gülüyor) (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

Genel olarak bu tema başlığı altında kadın sporcular çevrelerinden aldıkları tepkiler ile bir takım zorluklar yaşamaktadır. Ragbi sporu genellikle erkeklikle bağdaştırılmaktadır ve kadınların toplumsal cinsiyet rollerine aykırı bir spor dalı görülmektedir. Bu nedenle kadın sporcular çevrelerinden olumsuz tepkiler almakta, cinsiyetçi söylem ve pratiklere maruz kalmaktadırlar. Bu durum onları daha da mücadeleci hale getirmiştir. Dolayısıyla kadın ragbi oyuncuları mücadelelerine sadece saha içinde değil dışında da bu cinsiyetçi söylem ve pratiklere karşı devam etmektedirler.

6.3. Yapılar ve var olma mücadelesi : “artık bizden çıksın sporcular sporculuğunu yapsın”

Patriyarkal ideoloji kadın bedeni üzerinde iktidar kurarken ve kadın bedenini şekillendirmeye çalışırken en çok kıyafetler üzerinden müdahale ettiği söylenebilir (Kula Demir ve Yiğit, 2013, s.465). Bu çalışma bulgularında da katılımcıların benzer şekilde belirttiği federasyon tarafından antrenmanlarda kadın sporcuların kıyafetlerine müdahale edilmesidir. Giyilen kıyafetler üzerinden kadın sporcuları uyarma ve onlara baskı pratikleri uygulamaları dikkat çekmektedir:

“Yani geçen kampta şey olmuştu mesela. O çok kötü bir uyarıydı belki de bizim için ağır bir antrenman geçiriyoruz. Sporcu badisi ile antrenman yaptık. Takımdaki 5-6 kişi falandır herhalde bir sonraki gün mesela bunun uyarısı geldi. Sporcu badisi ile birlikte antrenman yapılmaması konusunda... (K3, 24 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

“.....şort giyemiyoruz ya! Bir gün Samsun'da kamptayız. Şortlu bir şekilde ben fotoğraf attım diye federasyon başkanı beni arıyor. Ya başkansın sen ya neden sporcu ile muhatap oluyorsun kardeşim? Adam beni arıyor ve diyor ki: “İşte biz size kampta şort giymeyin demedik mi?” Ya antrenmana çıkıyorum şalvar mı giyeyim (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”.

Yukarıda K8 ve K3 ' ün beyanları ile kadın sporcuların bedenleri üzerindeki eril kontrolün ve baskının pratiklerinin nasıl gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca bu ayrımcı pratikler kadınlara yönelik uygulanırken aynı durumda olan erkek sporculara yönelik bir pratiğin bulunmamasını K8: “...erkekler sonuçta orada üstü çıplak antrenman

yapıyorlar. Biz gayet sporcu badimizle altımızda şortumuzla antrenman yapmamız kötü oluyor .”şeklinde belirtmiştir.

İktidar mekanizması düşünüldüğünde iktidarın, bireylerin tohumuna kadar ulaştığı bedenlerine eriştiği hal ve tavırlarına söylemlerine, öğrenimlerine gündelik yaşamlarına sindiği kılcal var olma biçimi düşünülmektedir (Foucault, 2005b, s. 23). Bu kılcal damarlara ulaşım toplumun makro yapılarından mikro yapılarına kadar uzanmaktadır (Foucault, 2000, s. 43 – 44). Bu durumu katılımcılardan K4 hem erkek arkadaşı hem de baba rolü üzerinden eril tahakkümün çok boyutlu bir şekilde kamusal alandan özel alana kadar dirayet ettiğini göstermektedir.

‘Eve geç dönme konusunda benim ve ailemin problemi yok ama bazıları için kız çocukları erken evde olur problemi var. Belki birkaç arkadaşımız da olmuştur, daha erken eve gelsin diye. Belki daha sonradan devam ettirilmiş olabilirler ya da erkek arkadaşım istemiyor diye çok duyuyorum etraftan (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).

Niye erkek arkadaşı istemiyor ki? (araştırmacı)

O genellikle sözümünden çıkmasın durumu olabilir. Ragbi sporu ile alakalı değil de erkeğin sözünden devam sevgililik aşamasında işte ailevi eve geç gelme problemleri ya da erkek arkadaşı problemleri kadınların spor yapmasına engel olabiliyor işte onların şartlarını bilemiyoruz (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).’

Benzer şekilde milli takım oyuncusu olarak seçilen bir sporcunun babasının engeli dolayısıyla sporculuğunu devam ettiremediğini K2 (22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme) aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“...bu sene milli takım kampında K1’in belki K1 de bunu anlatmıştır bilmiyorum. K1’in Hacettepe’den bir sporcusu kız sporcu üniversite öğrencisi milli takım kampına seçildi. Arjantinli bir antrenörümüz çağırdı. Başantrenörümüz o beğendi, seçti. Sonrasında babasına haber verdi. İşte ailesine milli takım kampına seçildim, böyle böyle diye babası şiddetle karşı çıkıyor. Yani ya biz anlayamıyoruz Miray diyor ki: “Gitmem lazım kamptan babam izin vermiyor.” Dedik ki: “Bu böyle olmaz. Babanla konuşalım, gerekirse federasyon başkanını araya sokalım, konuşalım ya ne demek bir üniversiteye giden yirmi bir yaşındaki bir genç kız milli takım kampına seçilmişsin. Miray bak buradan gidersen bir daha hakkın olmayabilir, yine seçilemeyebilirsin bu senin için çok büyük bir fırsat.” “Evet.” diyor “Biliyorum. Ben de çok üzgünüm ama babamı kesinlikle ikna edemezsiniz.” Sonra K1 konuştu babasıyla. Tabii ben konuşmadım ama K1 şey dedi: “Yani yok ikna olacak gibi değil dönsün gelsin, o gelmezse ben gelir alırım.” Babası bu

arada ticaret ile uğraşan biri yani şey bugüne kadar ne istediye yaptık işte hatta yurtta kalıyormuş maddi durumları da iyi biraz sıkılmış işte bunu almış diye Miray'a ev tutmuşlardı. Eve çıkmış bu sene yani işte zaten Ankara'da Hacettepe'de okuyor. Benim isteğim rızam olmadan annesinin abisinin isteği ile gitti işte kız çocuğunun yanı babasının yanındır. Canım ben zaten Ankara'ya gitmesini de istemiyordum. Böyle şeyler söylemiş. Adam kızının dizinin dibinden ayrılmasını istemiyor yani.”

Eril tahakküm özel alanda kadın bedeni üzerinden iktidarını sağladığı gibi kamusal alanın tüm kurumlarında da yaygın bir şekilde görülmektedir. Özellikle spor kurumlarında (Koca ve Bulgu, 2006, s. 10) çalışan üst pozisyonda yer alan ve sorumluluk sahibi olan kişiler erkeklerdir. Buna istinaden bu çalışmada da benzer bir engelin söylemini katılımcılardan K5: “ *Toplumsal cinsiyet rollerine bak ataerkil bir toplumda geldiğimiz için istediğimiz kadar hani bazı eşitsizliklerden tüm dünyada bizim ülkemizde olan bir şey erkek egemen bir toplumda yaşıyoruz. Yani ragbiden de örnek vermem gerekirse yönetim kuruluna bakın işte antrenörlere bakın sözü geçenlere bakın birazcık kadınların geri planda kaldığı besbelli. Çünkü ataerkil bir toplumda yaşıyoruz (28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).*” şeklinde dile getirmiştir.

Kadın sporcuların ayrımcı pratiklere maruz kaldığı bir diğer kurum da medyadır. Medya erkekliği, güç ve dayanıklılık yönleriyle yücelten patriyarkal ifadeler ile tanımlarken kadın sporcuları toplumsal cinsiyet kabullerine yönelik bir dil kullanarak haber yapmaktadır. Ayrıca spor basınında erkeklere göre kadın sporculara ve başarılarına daha az yer verilmektedir. Bu durum kadın sporcuların başarılarını daha geri plana itmekte ve cinsiyetçi söylemin yaygınlaşmasına yardımcı olmaktadır (Büyükaşar, 2016, s. 66). Kadın ragbi oyuncularının çalışma içerisinde ayrımcı ve cinsiyetçi pratikleri birçok yerde beyan ettikleri bu durum onların spor yaşantılarında önemli bir engel olarak karşılırlarına çıkmaktadır.

“15’li ragbinin maçları TRT sporda yayınlandı. Biz de oturup izledik. Destekledik. Sonuçta aynı branş olduğu için medyada ve biz buna çok kızıyorduk. Neden yani sadece erkekler. Yani neden hep onların maçı veriliyor da bizim maçımız verilmiyor. TRT’de neden yayınlanmıyor. Ya tabii ki şöyle söyleyeyim TRT’de biz röportaj yaptık. Yayınlandı falan ama şimdi röportajla maç bir değil tabii ki. Hani biz de istiyoruz. Bizi de gösterebilirler yani bayanlar olarak biz de gösterelim kendimizi (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Biraz daha onların Union’ı da var diye bazı dönemler Union ile çok ön plana çıkabiliyor. İşte sürekli paylaşımlar yapılabiliyor veya bu dönem kadın erkek diye değil de mesela plaj ragbisine gittik. Biz bir plaj ragbisi vardı. Bir de 7’li kısım vardı. 7’li ragbi vardı. 7’li

ragbiye biz böyle gittik üvey evlat gibi gittik, geldik. Hiçbir paylaşım bile olmadan geri döndük (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Özellikle kendi branşımızda erkekler söz konusu olduğunda daha fazla oluyor ama bu garip geliyor bana. Kadın ve erkek oyuncularını aynı turnuvada yer alıyoruz. Final maçları tabii ki önce grup maçlarından gelip yarı final- final maçlarına geliyoruz. Final maçı kadın ve erkeklerin final maçı var ama en son nedense erkeklerin final maçı yapılıyor ama neden o en sondaki en değerli maç neden hep erkekler tarafından kullanılıyor yani bu Avrupa'da da böyle Türkiye'de değil yani sanki böyle önden bir gösteri maçı tamam önden kadınlar oynasın, arkadan gerçek maç herkes tamam daha bir ısındı. Tribün olarak seyir zevki belki biraz yüksek olabilir tabii ki. Fizyolojik olarak hepimiz biliyoruz erkekler kadınlardan daha kuvvetli ama bu sonuçta herkes kendi kategorisinde kendi gücüne kuvvetine uygun bir şekilde yarışılıyor (K6, 1 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Yani dediğim gibi erkeklere destek daha çok var. Bayanlarda ya o kadar değil ya dediğim gibi medyada falan olsun, televizyonda falan olsun, hep erkekler erkeklerin röportajları çıkıyor. Erkeklerin maç maçları falan çıkıyor. Hiç biz bayanlarda olduğunu görmedik, hiç yani öyle... Bir kere oldu. Onda da Portekiz'e gitmiştik. Portekiz'e TRT spor ekibi gelmişti işte bizle bir röportaj yapmışlardı. Bir tek onu gösterdiler yani onun dışında ya bilmiyorum ya bayanları pek istemiyorlar gibi açıkçası ellerinden gelse belki de komple bayan takımını kapatacaklar (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Katılımlardan K8 birtakım engellerin ve ayrımcı pratiklerin federasyon tarafından yaşandığını yukarıdaki şekilde ifade etmiştir. Alanyazında nadir çalışmalardan biri olan ‘*Kadın Ragbi Oyuncularının Deneyimleri*’ ile ilgili yapılan Kocatürk’ün (2019, s. 36-37) çalışmasında benzer şekilde kadın sporcuların federasyon tarafından bazı sorunlar yaşadıkları beyan edilmiştir. Bunlardan bazıları maddi desteğin sağlanmaması, turnuva organizasyonlarının kötü organize edilmesi, yeterli maçların yapılmaması ve turnuva ortamlarında yemek ve konaklama kalitesinin kötü olduğu şeklindedir. Nitekim bu çalışmada da kadın sporcular benzer beyanlarda bulunmuşlardır:

“Profesyonel diyemeyeceğim şeyler oluyor zaten. Sadece maç değil geçirdiğimiz kamp ortamları işte teknik ekip yanında gelen kişiler o başantrenör dışında olan kişiler ya her şeyi ile ekipmanıyla verilen olanaklarla... Yani şu an daha iyi durumdayız ama yani her gün kuru fasulye yediğimiz kamplar geçirdik. Düşünün asla sporcu beslenmesi olmayan sporcu yemeği olmayan şeyler geçirdik. Ya böyle böyle geliyoruz ama profesyonel miyiz? Asla... (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Türkiye olarak da bizim milli takım olarak da daha fazla yurtdışı tecrübesine ihtiyacımız var. Biz bu konuda çok eksikiz yani Türkiye'de evet oynuyoruz yani yurtdışındakiler

bizden üst seviyede. Onları yakalayabilmemiz için onlarla maç yapmamız gerekiyor. Daha fazla maç yapmamız gerekiyor, daha fazla tecrübe kazanmamız gerekiyor. Biz bu noktada bir eksik kalıyoruz (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Farklı iki takım bizim ülkemize geliyor yani biz bir ülkeye gitmeyeceğiz değil mi! Yol parasından, uçak parasından kurtulmuş oluyorsun. Sadece burada kamp parasını verebilirsin ve böylece üç-beş farklı takım görüp onlarla antrenmana çıkmamız bile yeterli. Bir de üstüne maç yapacaksın. Bunu hiçbir şekilde değerlendirmiyorlar (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Yani (katılımcı gülüyor) dürüst olmam gerekirse ben federasyonla zaten görüş ayrılıkları yaşıyorum. Benim düşüncelerim biraz daha farklı. Şöyle ki biz dünyada uluslararası seviyede biraz daha gerideyiz. O yüzden önümüzdeki takımlara yetişebilmemiz için daha çok yatırım çalışma yapmamız lazım. Bunlar nelerdir? Hazırlık maçları olabilir, hazırlık kampları olabilir, yabancı takımlarla hazırlık maçları gibi gibi birçok şey ama baktığımızda federasyon sadece şu an Türkiye şampiyonası turnuva tarihinden önce milli takım kampı yapıyor. Bu haliyle yeterli olmuyor. Çünkü rakiplerimiz bizden zaten önde. Ee biz de aynı antrenmanı yaptıktan sonra biz yine o orayı kapatamıyoruz. Bu anlamda zaten öncelikle bir yetersizlik var, bir de mesela gelişmekte olan bir spor olduğu için sporcuların fiziksel atletizm antrenman anlamında değil, spor bilgisi anlamında da bilgilendirmek gerekiyor. Hani ragbinin sakatlık risklerinden tutun da kurallarına kadar...Çünkü yabancı bir spor, bütün kaynakları da yabancı. Şimdi İngilizce bilmeyen bir sporcu kuralları açıp okumak istediğinde bunu yapamıyor. Çünkü federasyonunun çevirdiği Türkçeleştirdiği bir kitap veya takımlara sunduğu yaydığı gerçek anlamda bilgi anlamında dolu dolu olacak bir şey yok. Daha basit ve yetersiz şeyler var. O yüzden kısır kalıyor yani (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Federasyon ile alakalı olarak birçok katılımcı tarafından ifade edilen bir diğer problem ise maddi desteğin sağlanmamasıdır. Bu sorun belki de federasyonun Amerikan futbolu, softbol ve beyzbol spor branşlarının da bünyesinde bulundurmasından kaynaklanabilir. Bu durumu katılımcılardan K5: “*Ben daha önce boks federasyonu'nda bulundum. Orada olduğumuz günlerde kaldığımız yer ve yol paralarını verirlerdi. Gittiğimiz yurt dışında harcırah alırdık, ödül alırdık dereceye girdiğimizde. Bu ragbi branşında yok. Çünkü sadece ragbi adına bir federasyon yok. Buna bağlayabilirim. Bir ragbi adı altında 4 branş var yani. Gelir giderleri göstermelerini de bilmiyorum nasıl olması lazım ben de bilmiyorum.*” şeklinde belirtmiştir. Kanemasu ve Molnar (2017) Fiji’de kadın ragbi oyuncularını ile yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Fiji’deki kadın ragbi oyuncularını da finansal ve teknik desteği göremediklerini ifade etmişlerdir. Arslan’ın (2012, s. 19) Türkiye’de kadın futbolcular ile yaptığı

araştırmasında ise 1. ve 2. Ligde futbol oynayan sporcuların futboldan para kazanma oranının sadece %9.1 olduğu bulgusuna varmıştır. Ekonomik dolaşımın olmadığı ragbi alanında da çalışmadaki kadın oyuncular tarafından birçok yerde bu durum önemli bir engel olarak vurgulanmıştır:

“Hiçbir şekilde emeğimizin karşılığını manevi olarak zaten maddi olarak hiçbir şekilde almıyoruz. Manevi olarak da hiçbir karşılık görmeyince, üstüne üstlük birde kötü muamele ile karşılaşınca “Yeter ya bırakıyoruz artık bu son turnuvayı.” diyoruz ama haftanın başında antrenmanlara tekrardan başlıyoruz, bırakamıyoruz yani (K6, 1 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Federasyon görevlilerine sormak lazım niye vermediklerini. İstanbul'dan Ankara'ya gidiyoruz kamp için tabi otel yol ve turnuva masraflarını çok şükür karşılıyorlar ama sporcunun kampa nasıl ulaştığına dair hiçbir şekilde ki arayıp sorması lazım. Onu da yapmıyorlar, yol parası göndermiyorlar. Herkes kendi cebi ile alıyor. Federasyon bir ara vereceğiz diyor ama o bir ara gelmiyor ama (K3, 24 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Şöyle söyleyeyim ragbiden gelir elde etmiyorum hiçbir şekilde. Hatta ya ragbi için bugüne kadar o kadar çok para harcadım ki cebimden hiç para harcamak istemiyorum (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Ekonomi ile alakası yok yani üstüne biz veriyoruz. Bir de dayak yiyoruz (katılımcı gülüyor) (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Milli takım turnuvasına gidiyoruz mesela. Cebimizden veriyoruz. Yol paramız verilmiyor. Yönetmelik var, yurtdışı harcırahları var işte kamp harcırahları var, yol paraları var. Nedense hiç ödenek yok federasyonda. Neden öyle mesela daha çok cebimizden veriyoruz (K3, 24 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Alandaki kadın ragbi oyuncularının para ile ilişkilerinde ortaya çıkan bir diğer bulgu “para için oynamıyorum” yaklaşımıdır. Ragbi'ye yüklenen anlamlar, milli takım oyuncusu olmak, gurur, hobi olarak ve sevdiği için oynamak gibi ön plana çıkan ifadelerdir.

“Ekonomik bir gelir olsaydı olmadığı için tabii ki herkes kendi kişisel sebepleri bazıları sevdiği için bazıları sosyallik için merak için birçok sebep var ama hiç kimsenin maddi

bir sebebi yok ragbi oynamak için (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Hiçbir şey kazanmıyoruz, kazanmıyoruz keza daha kendi cebimizden veriyoruz ama işte bizde de bayrak sevdası olduğu için Türkiye olarak gerçekten bir yerlere gelsin çok çok istiyoruz. Bayrak sevdası ya (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Yaşanılan maddi sıkıntılara yönelik açıklamaların devamında kadın sporculara “Profesyonellik hakkında ne düşünüyorsunuz ?” sorusu yöneltilmiştir. Bu bağlamda sporcular profesyonelliği maddiyat ve federasyon ile bağdaştırmışlardır. Alanda ekonomik sermayenin dolaşımının olmaması onların yaptığı branşı profesyonel kılmadığı gibi bu açıdan da benzer problemler yaşadıklarını söylemek mümkündür:

“Profesyonellik bir futbol branşındaki profesyonel bir işte bir futbol kadın milli takımı basketbol kadın milli takımı kadar profesyonel değiliz. O kadar destek de almıyoruz. Çünkü federasyona gelen bütçede bir güreş federasyonuna mesela atletizm ya da jimnastik federasyonuna verilen bütçe kadar verilmiyor. O yüzden tabii bütçe sınırlı olduğu zaman yapılacak şeyler de sınırlı oluyor (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Ragbide profesyonellik mi! (katılımcı gülüyor). Bu Türkiye’de yıllar alacak bir konu.. Başka bir ülkeye gidip çok çok iyi bir formdaysanız hani yabancı takımlarda kamplara kalıp böyle başka takımlarda maç deneyimi yaşayıp Türkiye’de gelip oynayıp yine siz başka bir şehirden başka bir ülkeden davet edildiyse deneyimleyebilirsiniz (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Profesyonel değil bizim branşımız hiçbir şekilde yani. Profesyonellik demek maddiyat demek. O yüzden maalesef ragbi profesyonel değil (K6, 1 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Ragbi, Yeni Zelanda, Fransa ve Amerika gibi ülkelerde gelişmiş ve popüler bir spor dalıdır. Kadınlar ragbinin ne olduğunu bilmektedirler (Chase, 2006; Murray ve Howat, 2009; Clearly, 2000). Ancak Türkiye’de bu durum geçerli değildir. Ragbi fiziksel kaynaklar, maç alanları, ekipmanlar, branşa yönelik eğitimler açısından nispeten yeni bir spor dalıdır (Kocatürk, 2019, s.47). Bu çalışmada katılımcılar benzer şekilde ragbiyi ülkemizde gelişmekte olan bir spor dalı olarak nitelendirdiler. Sporcuların ifadeleri çevrelerinden aldıkları tepkiler ile bu spor dalının bilinmezliğine vurgu yapar şekildedir:

“Ragbi ne bilinmeyen bir branş. Bilinmediği için de o birazcık yoruyor. Biz de usanmadan anlatmaya devam ediyoruz. Birazcık daha böyle Amerikan Futbolu ile karıştırılıyor (K3, 29 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Ragbi ne sorusu oluyor genelde. Hani sen niye bu sporu yapıyorsun değil de ragbi ne ki! Bilseler desteklerler herhalde (katılımcı gülüyor) (K4, 25 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Yaptığın spor, spor değil ki!” falan yapıyorlar. Sürekli az önce dediğim gibi annem “En azından öbüründe konuşuyordun.” diyor. “Ne yaptığını biliyorduk.” diyor. “Burada ne yaptığını da bilmiyoruz. Bir giriyorsun diyor üç dört kişinin ortasına dalıyor diyor. Onlar seni yerden yere vuruyor, sen onları yerden yere vuruyorsun diyor. Bu ne biçim spor falan yapıyorlar (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Evet tabii o neyi ben hala duyuyorum. Hani okulda bile milli sporcusun, neden diyorlar. Ragbi'den deyince ha falan oluyor yani hemen aa ragbi mi olayı olmuyor. Tabii ki sonra meşhur lafımızı söylüyoruz. Amerikan futbolunun korumasız oynanan hali diye anlatmaya çalışıyoruz (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Bilmeyen insanlara anlattıktan sonra çok sert olduğunu işte hani zor olduğunu bunu nasıl oynadığımı soruyorlar. Ya tepkiler Türkiye'de çok fazla spor kültürü olmadığı için sadece futbola yönelik olduğu için diğer branşlarla ilgili insanların çok da bilgisi yok. O yüzden biraz daha cahil cahil konuşuyorlar (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Ragbinin asıl oynanan hali 15'li olanıdır. 15'li (Bir takım içerisinde 15 oyuncunun bulunması) ragbi birçok ülkede oynanırken ülkemizde sadece 7'li hali oynanmaktadır. Bu durumun nedenini katılımcılara sorulduğunda altyapıdan gelen sporcu sayısının az olması şeklinde ifade etmişlerdir. Ancak bu durumdan memnun olmayan kadınlar, bu durumu milli takımın gelişiminin önündeki engellerden biri olarak ifade edilmiştir:

“Türkiye'de henüz 15'li yok. 7'li var sadece. Çünkü çok fazla geniş bir oyuncu havuzu yok. 15'linin ligi olabilmesi için ilimizde çok kadın sporcunun olması gerekiyor. Şu an elimizde en azından lig çıkacak kadar sporcu yok. Tamam karmalar yapıp birlikte 3 maç 4 maç yapılabilir tabii ki ama erkekler gibi böyle lig çıkaracak kadar sporcumuz yok maalesef (K9, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Şöyle 15’li yirmi-yirmi beş tane sporcu isteyen bir branş. Biz zaten 7’liye çok zor buluyoruz. Alttan sporcu daha yeni yeni yetişmeye başlıyor. 15’li içinde bir arada olabilecek on beş sporcu çok zor. Şu an daha yeni branş, sekizinci yılı kadın ragbisinin ülkede. 2013’te başladık biz işte yirmiyi saymazsak sekiz sayarsak dokuz olacak. Tabii bizden bir yıl önce de oynanmış ama tabii aktif resmi bir Türkiye şampiyonası olmamış. On beş-yirmi sporcuyla bir araya toplayıp antrenman yapıp bir de oyun bilgisini yüklemek çok zor. O yüzden dahil olamıyoruz (K3, 24 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Türkiye’de zaten ragbi gelişmekte olan bir spor. O yüzden kalabalık bir kadın ragbi takımı kurmak zor hatta 7’li ragbi için bile on iki kişi on beş kişi diyeyim. Hatta bir takım o da zorluk yaşıyoruz bir takım kurarken. O yüzden 15’li ragbinin kadınlarda Türkiye’de olmamasının en büyük sebebi (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Ragbi Türkiye’de gelişmekte olan bir spor olduğu için şu anda yeterli sayıda oyuncuya sporcuya ulaşamıyoruz (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Sonuç olarak kadın sporcuların yapılara karşı verdikleri mücadele bu bölümde Foucault ’un iktidar, disiplin ve kontrol kavramları bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Kadın sporcuların federasyon tarafından kontrol edici ve disipline edilmeye yönelik uygulamaları katılımcılar tarafından birçok bölümde ifade edilmiştir. Katılımcılar federasyon tarafından maddi zorluklara, bazı söylemsel müdahalelere, cinsiyetçi pratiklere maruz kaldıklarını beyan etmişlerdir. Ragbi sporunun gelişiminin önündeki engellerden biri olarak ve sporcuların kimliklerini inşa etme yolunda birtakım yapısal baskı unsuru olarak federasyonu işaret etmişlerdir.

6. 4. Daha görünür bir ragbi : “*ütopya çoğu şey ama...*”

Fiji’deki kadın ragbi oyuncuları ile yapılan çalışmada milli takım oyuncularının uluslararası başarısının artması ve bunun ses getirmesi Fiji’de ragbinin görünürlüğünü arttırdığı ve oyunun gelişimine katkı sağladığı ortaya konmuştur (Kanemasu ve Molnar, 2017, s.441). Benzer olarak bu çalışmada kadın sporcular ragbi alanında deneyimledikleri ve karşılaştıkları engellere rağmen bu alanın gelişimsel yönüne vurgu yapmışlardır. Ragbinin daha da ses getirmesi için altyapı ve teşvik konularına değinmişlerdir. “*Altyapı ve teşvikler ile ilgili neler yapılabilir?*” sorusuna ise çözüm odaklı cevaplar yöneltmişlerdir:

“Okullara ayrılıp yani çekirdekten yetişen çocukların bu mecraya daha çok katılması gerektiğini düşünüyorum ben. Kadın sporcular olarak saha içerisinde bu şekilde daha fazla yer alabiliriz. Her çocuk kendini böylelikle keşfederek bu alanda kendini bulabilir (K7, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Ragbi sporcularının desteklenmesi lazım. Çünkü bu sporcuları yetiştirecek olan kişiler biziz yani bugün sporcu olabiliriz ama yarın antrenörüz. Bizim bu noktada desteklenmemiz gerekiyor. Kesinlikle kulüplerin desteklenmesi gerekiyor. Federasyonun altyapı çalışmalarının olması gerekiyor, federasyonun bu konuda ciddi çalışmalar yapması gerekiyor. Tabii ki yapıyor mu yapıyor ama yetmez. Her zaman daha fazlasını yapmak gerekiyor (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Bence okul takımları kurulması, okullarda ragbi ile tanışmaları, işte altyapı kulüplerinin bir arada oynaması ve destek tamamen reklam olarak destek maddi destek kulüplerden, sponsorlardan vesaire onların birazcık ön planda olup destek gördüklerinde onlar da zaten çalışma azminde bulunuyorlar. Şimdi gördüğüm kadarıyla (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Teşvik yapılabilir. Nasıl sadece bir video tanıtım videosu yapıldığında erkeklerden bile kadınlardan oluşan kadınların içinde bulunduğu videolar başarılı kadın ragbicilerle dergilerde gazetelerde röportajlar olabilir. Daha da çok tanıtılması açısından teşvik edilmesi açısından zaten önu açık bir spor. Özellikle böyle kayıp bölge diyebileceğimiz hem ekonomik hem de sosyal kültürel anlamda (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Yani federasyon tarafından biri mesela sakatlandığında bir şey olduğunda aransın sorulsun. Diğer branşlarda mesela tohum ekipleri var. Olimpiyat ve kulüp merkezlerinde sporcu yetiştiriyorlar. Böyle merkezler kurulsun, bir sürü ragbi antrenörü atansın. Bunların birazcık iş yapması lazım. Mesela bir ragbi antrenörü var Edirne'de veya başka bir yerde Rize'de. Orada burada takımı yok! Birazcık daha gelişsin, kadın ragbisi için farklı antrenörler gelsin, devamlılık sağlansın isterim (K3, 24 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Vallahi çok şey yapılabilir. Ya ne bileyim. Çıkalım sokak sokak gezelim, okul okul gezelim, herkese rabbi anlatalım. Yedi yirmi dört çıkalım, ne bileyim röportajlar yapalım, sabah akşam konuşalım, ragbiyi anlatalım. Ya çok şey yapmak istiyorum (K8, 8 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Kadın sporcular bu alanda yaşadıkları olumlu deneyimlere de değinmişlerdir. Mili takımın başarısının artmasında ve daha görünür bir ragbi sporunda takım arkadaşları ile olan iletişimleri de kadın sporcular için önemli noktalardan bir tanesidir. Nitekim bu alanda yapılan çalışmalar bir takım sporu olan ragbide takım sargınlığının önemini vurgular niteliktedir. Madrigol (2015) Amerika’da kadın ve erkek ragbi oyuncularının deneyimleri ile ilgili yaptığı çalışmada spor etiği teması başlığı altında takım sargınlığı, fedakarlık ve kişilik gibi kodlara ulaşmıştır. Yine Türkiye’de Kocatürk (2019) tarafından kadın ragbi oyuncuları ile yapılan çalışmada sporcuların olumlu deneyimlerinin takım arkadaşlığı ve sargınlığı ile yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Bu çalışmada milli takım oyuncuları saha dışındaki iletişimlerine de değinerek bu bağılıklarını aşağıdaki şekillerde ifade etmişlerdir.

“Takımla bir araya geldiğimizde antrenmanlardan öncesinde veya sonrasında mutlaka bir yerlere gider otururuz, muhabbet ederiz, ragbi konuşuruz. Onun dışında bizim ragbide maçlar ve turnuvalar bittikten sonra 3. devre dediğimiz bir olay vardır. Takımlar bir araya gelir ve bir mekan kapatılır. Sadece bizim olduğumuz orada işte eğleniriz, muhabbet ederiz. Böyle ortamlarımız olur. Bu şekilde genellikle eğlenceli vakit geçiririz. Yani hepimiz muhabbet etmeyi eğlenmeyi sevdiğimiz için keyif alarak, gülererek, eğlenerek geçer vaktimiz (K2, 22 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

“Şöyle takım arkadaşlarım genel olarak benim en yakın arkadaşlarım. Özellikle beş kişiyiz diyeyim. Hem yaşıt olarak hem yakınlık olarak her şeyi yapmayı seviyorum. Biz zaten sık sık bir araya geliyoruz hatta tatile bile birlikte gidiyoruz aynı grupta. O yüzden uzun süre ayrı kalamıyoruz. Bir bahane ile farklı şehirlerde olsak da birimizin evinde toplanırız yani güzeller ilişkiler (K1, 21 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme)”

“Ben takımın en küçüğüydüm. Bu sene bir kişi katıldı takıma yeni. O gelene kadar en küçük bendim zaten. Diğer herkes benden büyüktü ve ragbi konusunda tecrübelilerdi onlar. İlk başladığımda herkes yardımcı oldu, herkes sıcakkanlı iletişimi yüksek öz sorumluluğu yüksek antrenman yapanlar. E tabi hayatlarımızda gelgitler oluyor. Psikolojik işte böyle odaklanamadığımız sorun yaşadığımız zamanlar hepimizde oluyor. Onun dışında herkes kendi sorumluluğunu bilen maç içinde ne yapacağını bilen işte maç dışındayken iletişimimizi kopartmıyoruz. Mesela sadece maç zamanlarında değil diğer zamanlarda da konuşuyoruz. Birbirimizle görüşüyoruz. Böyle iyi iletişimimizin iyi olduğunu düşünüyorum yani böyle bizim de seviyeli saygılı birbirimize saygılı işte sportmenlik değerleri olan bir takımız. Bu da nadir bulunan bir şey baktığımızda (K5, 28 Eylül 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).”

Gill'in (2015, s. 315) benzer şekilde ragbi oyuncularını ile yaptığı çalışmasında bulgularda takım sargınlığı, ragbiye olan sevgi ve oyundan alınan zevk olarak ifadeler yer almıştır. Ayrıca mevcut çalışmada ragbi olmadan hayatlarını hayal edemezken sporcular bir ragbi oyuncusu olmanın kim olduklarının bir parçası olarak kimliklerinin önemli bir inşa aracı olduğunu beyan etmişlerdir. Katılımcılardan K8 de ragbinin hayatındaki rolünden : *“Ya şöyle söyleyeyim yani ragbi beni ben yapıyor diyebilirim. Çünkü gerçekten şöyle düşünüyorum. Bazen diyorum ki keşke daha önce başlayabilseydim yani bilmiyorum. Belki biraz abartı olacak ama yani bazen kendi kendime diyorum ki ben ragbi için yaratılmışım.”* şeklinde bahsetmiştir. Katılımcılardan K9 ise ragbinin hayatındaki merkezi rolünü:

“Yani neredeyse annem, babam, kardeşim kadar değer verdiğim bir şey. Böyle bir kişiye büründü benim için belki de. Çünkü hayatımın birçok dönüm noktasında hiç bilmediğim etmediğim bir sporda aniden olsun hadi gidelim, oynayalım diye girdik ve bir dönüm noktası oldu yani başarılı olduk. Yetenek vesaire işin içerisine girdi. İlerlettik, takım olarak üstlere çıkmaya başladık. Başta hırpalanan takım kıyasıya mücadele eden bir takım oldu. E yani ne bileyim böyle düşününce hatta oo falan diyorum. Nereden nerelere geldiğimizi vesaire düşünüyorum. O yüzden kısaca bunu diyebilirim yani değeri önemi çok fazla cümleştiremiyorum şu an(K8, 4 Ekim 2021 tarihli yarı yapılandırılmış görüşme).” şeklinde ifade etmiştir.

Sonuç olarak ragbi sporunu katılımcılar ülkemizde gelişmekte olan bir spor dalı olarak nitelendirmişlerdir. Gelişimin önündeki engellerin çözümüne yönelik altyapı ve bu spor dalına yapılacak teşviklerin faydalı olabileceğini beyan etmişlerdir. Onlar için ragbi sadece bir oyundan çok daha fazla anlam ifade etmektedir. Milli takım oyuncusu olmak, oyun ve bayrak sevgisi, gurur, takıma aidiyet ve takım sargınlığı onlar için manevi olarak değerlidir. Ayrıca kimliklerini inşa ederken bu spor dalının onların hayatındaki merkezi bir yerde bulunduğunu da ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak ragbi onların hayattaki rolleri ve onların ne olduğu hakkında zamanla onlara da fikir veren bir hal almıştır.

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Bu tez kapsamında kadın milli takım kadın ragbi oyuncularının, alandaki deneyimleri ve buna bağlı olarak kimlik inşa sürecini Bourdieu'nun alan, sermaye ve

habitus kavramlarını, Foucault'un güç ve iktidar ilişkileri bağlamında ve postyapısalcı feminist kuram görüşleri temelinde incelenmiştir.

Alana fiziksel sermayesi olan ragbi oyuncuları dahil olabilmıştır. Sporcular bu alandaki fiziksel sermayelerini genellikle kaslı ve güçlü bir beden tanımlaması ile bağdaştırmışlardır. Nitekim Russell'ın (2004) 10 ragbi, 10 kriket ve 10 netbol oyuncusu ile yaptığı çalışmada ragbi oyuncuları için fiziksel yapılarının diğer oyunculara hamle yapabilmek için güçlü kaslara ve bedene sahip olabilme yeteneğine dayandığını belirtmektedir.

Ragbi sporunun doğası gereği sert olması ve dayanıklılığa vurgu yapılmasından sporcular daha önceki sporcu hayatlarındaki deneyimlerine bağlı olarak alana dahil olmuşlardır. Daha önceki sporcu deneyimlerinde katılımcılar futbol, basketbol ve boks gibi alanlarda bulunmuşlardır. Ayrıca fiziksel sermayenin yanında alana dahil olabilmenin bir diğer aracı da sosyal sermayedir. Bourdieu (2012, s. 456) sosyal sermayeyi, sosyal ağlar, ilişkiler, aile ve arkadaş çevresi ile bireysel veya grup içinde avantaj sağlamak sürdürmek ya da sistem içindeki kaynaklara erişim olarak yorumlar. "Kimi tanıyorsun?" sorusuna cevap alan sosyal sermaye, katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kadın sporcular genellikle arkadaş çevrelerinden etkilenmişlerdir. Bir sosyal sermaye kaynağı olarak arkadaş çevresi katılımcıların, ragbi habitusu olan sporcuların fiziksel sermayelerini de geliştirmelerine imkan sağlamıştır. Alanda devamlılığın sağlanması için fiziksel ve sosyal sermayenin devamlılığına bağlı kılınmıştır. Sporcular fiziksel ve sosyal sermaye türlerine sahipken ekonomik sermaye birikimine sahip değillerdir. Çünkü ragbi alanında ekonomik sermayenin dolaşımından söz edilmemiştir.

Ekonomik sermayenin alanda dolaşımında olmama sebebi olarak yapılar ifade edilmiştir. Federasyonun bu alanda maddi kaynak sağlamaması, yönetsel olarak milli takıma destek vermemesi, medyada temsilin erkek ragbi oyuncularına nazaran daha az yapılması, turnuva ve organizasyon eksiklikleri, saha ve malzeme eksiklikleri gibi birtakım engeller olarak sıralanmıştır. Nitekim Kocatürk'ün (2019, s. 36-37) çalışmasında benzer şekilde kadın sporcuların federasyon tarafından bazı sorunlar yaşadıkları beyan edilmiştir. Bunlardan bazıları maddi desteğin sağlanmaması, turnuva organizasyonlarının kötü organize edilmesi, yeterli maçların yapılmaması ve turnuva ortamlarında yemek ve konaklama kalitesinin kötü olduğu şeklindedir. Ayrıca federasyon yönetiminin kadın

ragbi oyuncularını sahiplenmemesi sporcular üzerinde olumsuz bir etki/izlenim yaratmıştır. Bu durum da kadın sporcuların alanda kalabilme stratejilerine daha fazla yönelmelerine sebep olmuştur. Federasyon ile yaşanan birtakım sorunlar karşısında ragbi oynamada ve milli takımda devamlılıklarını sağlamak için kadın sporcular tek amaçlarının oyunda kalmak olduğunu farkındadırlar. Bu durum da kadın ragbi oyuncularının alanın olanaklarını ve alanın onlara verebileceklerinin sınırlarını bilmeleri ile ilişkilidir. Alan onlar için bir mücadele meydanıdır. Alanda takım olarak oyuna devam etme mücadelesi vermektedirler.

Alanda ragbi ve kadınlık kimliği toplumsal cinsiyetli bir bağlamda şekil almaktadır. Çünkü ragbi erkeklik ile bağdaştırılan ve erkek sporu olarak görülen bir alandır. Tarihsel süreçte de toplumsal kurum ve yapılarda da bu durum hissedilir şekildedir. Bu türden yapı ve kurumlar kadın sporcuları ötekileştiren, dışlayan ve bir şekilde bu durumu her gün yeniden üreten bir roldedir. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini vurgulayan dil ve söylemler ile kadın sporcular bu alanın ötekisi haline getirilmektedir. Bilhassa ragbi sporuyla ilgilenen kadın sporcular ile yapılan çeşitli araştırmalarda katılımcıların birtakım cinsiyetçi söylemler ile karşı karşıya kaldıklarını ve bu alanda ötekileştirilen (ikincil konuma yerleştirilen) sporcular oldukları bulgular ile ortaya konmuştur (Fallon ve John, 2007; Chu vd., 2003; Mcdermot, 2000; Tovina, 2014). Ancak kadın ragbi oyuncularının söylemleri bu kanının aksinedir. Onlara göre cinsiyet bu sporu yapmakta belirleyici bir faktör değildir. Alanda sertlik, dayanıklılık, kuvvet, takım ve yarışma ruhuna sahip özellikler gerekmektedir. Bu özellikler ile kendilerini tanımlayan ragbi oyuncularını, ragbiye katılım aracılığıyla bedenlerini yeni ve farklı şekillerde biçimlendirmişlerdir. Fiziksel olarak güçlenen kadınlar toplumsal cinsiyet rollerini alt üst eden bir rol oynamaktadırlar. Bu yönleri ile çevrelerinden olumsuz tepki almaları bu süreçte karşılaştıkları engellerden bir tanesidir. Cinsiyetçi söylemler bu noktada çevreden alınan olumsuz tepkilerin başında gelmektedir. Ayrıca erkek sporu olarak görülen ragbiye başlama sürecinde kız çocukları ve kadınlar ailelerinden destek görmemektedirler. Sonuç olarak ragbi erkeklikle bağdaştırılan bir spor dalı olduğu için alanın birçok imkanını kullananlar da erkeklerdir.

Alanda cinsiyet eşitsizlikleri ile öne çıkan eril tahakküm pratiklerinden söz edilebilir. Bu pratikler aile, akraba, erkek arkadaşlar tarafından kurulmuştur. Bilhassa Foucault'nun güç ve iktidar ilişkileri bağlamında kadın sporcuların yapılar tarafından

kontrol ve disipline edilme çabısından söz edilebilir. Özellikle var olan yapılar ve kurumlar kadın sporcuların bedenleri üzerinden denetim kurmuştur. İktidar mekanizması kadın sporcuları baskıarken ve kadın bedenini şekillendirmeye çalışırken bunu en çok kıyafetler üzerinden gerçekleştirmektedir (Kula Demir ve Yiğit, 2013, s.465). Federasyon yöneticilerinden başlayıp antrenör, sporcu, aile ve erkek arkadaş tahakkümüne kadar en tepeden tabana doğru bir takım uygulamalar disipline etmeye yöneliktir. Bu durumu Foucault (2005, s.23) iktidarın, bireylerin tohumuna kadar ulaştığı bedenlerine eriştiği hal ve tavırlarına söylemlerine, öğrenimlerine gündelik yaşamlarına sindiği kılcal var olma biçiminde düşünmektedir. Bu kılcal damarlara ulaşım toplumun makro yapılarından mikro yapılarına kadar uzanmaktadır (Foucault, 2000, s. 43 – 44). Ancak bu durum kadın sporcuları yıldırıktan ziyade onları bu durumlara karşı baş etme stratejilerini uygulamalarına sebep olmuştur.

Bu çalışmada milli takım kadın ragbi oyuncularını gerek yapısal gerek çevreden alınan tepkilere rağmen alanda var olma çabası içindedirler. Tüm baskıcı, ayrılıkçı pratiklere ve toplumsal cinsiyet normlarına karşı meydan okumaktadırlar.

7.2. Öneriler

Bu çalışmada milli takım kadın ragbi oyuncularını ile çalışılmıştır. Katılımcılar ülkenin farklı yerlerinde yaşamaktadırlar ve farklı takımlarda sporculuk yapmaktadırlar. Yapılan bu çalışma ile farklı bölgelerde bulunan lisanslı ragbi oyuncularını ile çalışmalar yürütülebilir. Böylelikle ragbi ve toplumsal cinsiyet arasındaki kesişimselliği ortaya çıkarmak ve farklı yönleriyle görebilmek için fayda sağlayabilir.

Ragbi alanında kadın sporcularını işaret ettiği sosyal sermaye ve fiziksel sermaye türleridir. Bu sermaye türlerinin ekonomik sermayeye dönüşebilmesine yönelik çalışmalar yapılması bu eksik yönün tamamlanabilmesine olanak sağlar.

Alanda en çok vurgu yapılan önemli bir nokta milli takımda yeterli sayıda sporcunun olmayışıdır. Aynı şekilde altyapıda ve kulüplerde sporcu yetersizliği önemli bir eksikliktir. Alanyazında yapılacak çalışmaların artması bu noktaya ışık tutacaktır. Milli takım için nitelikli ve istenilen sayıda sporcu yetişmesine imkan verecektir. Ayrıca bu çalışmada federasyondaki yönetici, çalışan antrenörler ile görüşme gerçekleştirilmemiştir. Sadece milli takım ile yapılan görüşmelerde bu alana onların lensleri ile bakılmaya çalışılmıştır. Ancak bu yapı içerisinde bulunan diğer aktörler ile

yapılacak bir çalışma ragbi alanında üretilecek politikalar ile daha görünür bir ragbiye hizmet edebilir.

Son olarak sporcuların ebeveynleri ve çevreleri ile yapılacak bir çalışmada bu spor dalına yönelik düşünceleri ortaya koyacaktır. Aile desteği sağlanmadığı kısımlarda ve çevrenin vermiş olduğu olumsuz tepkiler altında yatan sebepler ortaya konulmalıdır. Tüm bunlarla birlikte postyapısalcı feminist kuramın desteği ile sporda ikili kategorilerin üretiminin kimlere fayda sağladığını ve neden bu yapıların varlığını devam ettirdiğine de cevap sunabilir.

KAYNAKÇA

- Acosta, R.V. and Carpenter, L.J. (2000). Women in intercollegiate sport: A longitudinal study twenty-three year update. *W Sport & P Act Journal*, 9 (2), 141-144
- Adjepong, A. (2016). ‘They are like badges of honor’: Embodied respectability and women Rugby players’ experiences of their bruises. *Sport in Society*, 19(10), 1489-1502.
- Adorno. T.W. (2009). *Minima Morallia*. (Çev: Orhan Koçak ve Ahmet Doğuran), İstanbul: Metis.
- Akgündüz, G.Ö. (2013). Foucault’da iktidar ve beden ilişkisi. *Akademik bakış dergisi*, 38, 1-16.
- Akkaya, C. (2020). Kimliğin cisimleşme mekanı olarak beden ve spor tartışmaları: Bourdieucu bir okuma. G. Demez, M. Timurturkan, C. Ertan (Editörler). *Bedenin sosyolojisi: Gündelik hayatın cisimleşme deneyimleri, tıbbileştirme ve dijital gözetim içinde* (s.263-280). İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Arlı, A. (2016). Klasik sosyolojide derin revizyon: Pierre Bourdieu sosyolojisi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde* (s. 131 – 161). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arpacı, M. (2011). Biyo-İktidar ve karnavalesk beden: Foucault ve Bakhtın'in beden kavramsallaştırmalarının karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, B. (2012). *Türkiyede kadın futbolcu profili*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerine alternatif yaklaşımlar demeti. *Alternatif Politika*, 1 (1), 1-41.
- Aversa, Jr., A. (1990). “When blue collars and white collars meet at play: The case of the yacht club”. *Qualitative Sociology*, (13),63-83.
- Barkell, F. J., O’connor, D. and Cotton, G.W. (2016). Characteristics of winning men’s and women’s sevens Rugby teams through the knockout cup stages of international tournaments. *International of Performance Analysis in Sport*, 16(2), 633-651.

- Baudrillard, J. (2020). *Tüketim Toplumu*. (14.Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). *Yasa koyucular ile yorumcular*. (Çev: K. Atakay), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Parçalanmış Hayat*. (Çev. İ.Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berktaş, F. (2009). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın: Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te kadının statüsüne karşılaştırmalı bir yaklaşım*, İstanbul : Metis yayınları
- Berktaş, F. (2013). Feminist teoride açılımlar. Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (Editörler). *Toplumsal cinsiyet çalışmaları* içinde (s.2-13). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet*. Kadav.
- Birrell, S. ve Theberge, N. (1994). Feminist resistance and transformation in sport. D.M: Costa ve S.R. Guthrie (Editörler). *Women and sport: Interdisciplinary perspectives* içinde (s. 361- 376). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Birrell, S. (2000). Feminist theories for sport . J. Coakley ve E. Dunning (Editörler), *Handbook of sports studies* içinde (s. 62-78). London: Sage.
- Bordo, S. (1993). *Unbearable weight: feminism, western culture and the body*. Los Angeles: University of California Press.
- Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim sorunları*. (Çev: I. Ergüden). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik nedenler*. (Çev: H. Uğur Tanrıöver). İstanbul: Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrim: beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. (Çev: D. F. Şannan ve A. G. Berkkurt). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji meseleleri*. (Çev: A. Sümer, M. Gültekin, F. Öztürk ve B. Uçar). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2019). *Eril tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2021). *Genel sosyoloji: collage de france dersleri*. (Çev: Z. Emirosmanoğlu). (1.baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2003). *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar*. (Çev: N. Ökten). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Boyne, R. (2009). *Foucault ve Derrida: Aklın öteki yüzü*. (Çev: İsmail Yılmaz). Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Bozok, N. (2020). Rosi Braidotti'nin Düşüncesinde Beden Farklarının açtığı yaralar ve yaşamların birbirine kavuşma arzusu. G. Demez, M. Timurturkan ve C. Ertan (Editörler), *Bedenin sosyolojisi: gündelik hayatın cisimleşme deneyimleri, tıbbileştirme ve dijital gözetim içinde* (s. 221-238). (1. Basım). Bağlam yayıncılık.
- Butler, J.(2010). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. İstanbul :Metis Yayınları.
- Büyükaşar, M. (2016). Türk spor basınında cinsiyet ayrımcılığı: Fotomaç ve fanatik gazeteleri örneği, *İnsan&insan* 3(9), 53-76.
- Calhoun, C. (2016). Bourdieu sosyolojisinin anahatları. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde* (s. 77 – 131). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Caudwell, J. (2003). Sporting gender: Women's footballing bodies as sites/sights for the (re) Articulation of Sex, gender and desire, *Sociology Of Sport Journal*, 20, 371-386.
- Chalabaev, A., Sarrazin, P., Fontayne, P., Boiché, J. ve Clément-Guillotin, C. (2013). The influence of sex stereotypes and gender roles on participation and performance in sport and exercise. *Review and future directions, Psychology of Sport and Exercise*. 14, 136-144.
- Chaney, D. (1999). *Yaşam Tarzları*. (1. Baskı). (Çev: İ.Kutluk). Ankara: Dost Kitabevi.
- Chase, L.F. (2006). (Un)Disciplined bodies: A Foucauldian analysis of women's Rugby. *Sociology of Sport Journal*, 23, 229-247.
- Chu, M.M.L., Leberman, S.I., Howe, B.L. and Bachor, D.G. (2003). The Black Ferns: The experiences of New Zealand's elite women Rugby players. *Journal of Sport Behaviors*, 26(2), 19-120.
- Clearly, A. (2000). Rugby Women. *Annals of Leisure Research*, 3(1), 21-32.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev: C. Soydemir). Ayrıntı Yayınları.

- Cox, B. ve Thompson, S. (2000). Multiple Bodies: Sprtswomen, soccer and sexuality. *International Review for sociology of sport*. 35(1). 5-20.
- Çakır, S. (2008). "Kapitalizm ve patriyarkaya karşı: Sosyalist feminizm", *Toplum ve Demokrasi*. 2(4). 185-196.
- Çelik, Ç. (2014). "Sosyal sermaye, ebeveyn ağıları ve okul Başarısı". *Cogito: Pierre Bourdieu*, 265-290.
- Çil, H. (2017), Toplumsal dünyanın bedensel temelleri: Durkheim, Simmel ve Weber Sosyolojisinde bedeninin yeri, *SEFAD*, 37, 449-464.
- Dale, K. (2001). *Anatomising ambodiment and organisation theory*, London: Palgrave.
- Deleuze, G. (2009). "*Yaratım Eylemi Nedir?*", *İki Delilik Rejimi*. (Çev. Mahir Ender Keskin). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Demez, G. (2009). Sınıfsal ve bireysel kimlik oluşumunda beden sorunu: Habitus. *Toplumbilim Beden Sosyolojisi Özel Sayısı*, 24, 17 – 25.
- Direk, Z. (2003). *Dünyanın Teni: Merleau – Ponty Felsefesi Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul:Sistem Yayıncılık.
- Durkheim. E. (2001). *The elementary forms of religious life*, Oxford University Press.
- Elias, N. (2002). *Uygarlık Süreci*, Cilt 1. (Çev. E.Ateşman). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Eliasson, I. (2011). Gendered socialization among girls and boys in children's football teams in Sweden. *Soccer & Society*, 12(6), 820-33.
- Karaçam, M. Ş., Emir, E. ve Koca, C. (2015). Kadın Boksörler: boks ringinde ve ringin dışında sürekli eldiven giymek, *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 26 (4), 136–153.
- Erzene-Bürgin, D. (2014). Feminist kuram. Erciyeş, G. ve Aydınoglu, N. (Editörler) *Kadın ve Toplum içinde* (s. 1-35.) İzmir Üniversitesi.
- Fallon, M.A., & Jome, L.M. (2007). An Exploration of gender-role expectations and conflict among women rugby players. *Psychology Of Women Quarterly*, 31(3), 11–321.

- Featherstone, M. (1982). The body in consumer culture theory, *Culture&Society*, 1, 18-33.
- Featherstone, M. (2010). Body, image and affect in consumer culture. *Body & Society*, 16 (1), 193 – 221.
- Fiske, J. (2012). *Popüler kültürü anlamak*. (Çev: S. İlman). Parşömen Yayıncılık.
- Foucault, M. (2005a). *Özne ve İktidar*, (Çev: I. Ergüden, O. Akınhay ve F. Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2020). *Cinselliğin tarihi-I*, (Çev. H. Tufan), İstanbul: Afa Yayınları.
- Foucault, M. (1993). *Deliliğin tarihi*, (Çev. H. Uğur Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2000). *Hapishanenin doğuşu*, (Çev. M. A. Kılıçbay), Ankara: İmge Yayınevi.
- Foucault, M. (2005b). *İktidarın gözü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. ve Chomsky N.(2012). *İnsan doğası: iktidara karşı adalet*, (Çev. T. Birkan), İstanbul: BGST Yayınları.
- Foucault, M. (2002). *Kliniğin doğuşu*, (Çev. T. Keşoğlu), İstanbul: Doruk Yayınları.
- Frank, A. W. (1991). For a sociology of the body: an analytical review. M. Featherstone, M. Hepworth ve B. S. Turner (Editörler), *The body – social process and cultural theory* içinde (s. 36 – 102). London: Sage Publications.
- Frost, N., & Elichaooff, F. (2014). Feminist postmodernizm, poststructuralism, and critical theory. S.N. Hesse-Biber (Ed.). *Feminist research practise*. A primer içinde (s.46-64). California: Sage.
- Gardner, A.J., Iverson, G.L., Williams, W.H., Baker, S., & Stanwell, P. (2014) A Systematic Review and Meta-Analysis of Concussion in Rugby Union. *Sports Med*, 44, 1717-1731.

- Gentile, B., Boca, S., & Giammusso, I. (2018). You play like a Woman!' Effects of gender stereotype threat on Women's performance in physical and sport activities: A meta-analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 39, 95-103.
- Giddens, A. (2019). *Modernite ve bireysel kimlik: geç modern çağda benlik ve toplum*. (Çev: Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
- Goffman, E. (2020). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. (Çev: B. Cezar). İstanbul: Metis Yayınları.
- Göker, E. (2016). Ekonomik indirgemeci mi dediniz? G. Çeğın, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde* (s. 277 – 303). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hacısoftaoğlu, İ. (2005). *Fiziksel Etkinliklerin Kadınların Bedenlerinin ve Toplumsal Kimliklerinin Yapılanmasındaki İşlevi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Hacısoftaoğlu, İ. ve Bulgu, N. (2012). Kadınlar ve egzersiz: aerobik egzersizin çatışmalı anlamları. *Spor bilimleri dergisi Hacettepe*, 23(4), 177-194.
- Hargreaves, J. (1994). *Sporting females: Critical issues in the history and sociology of women's sport*, Taylor&Francis Group
- Hargreaves, J. (2004). Querying sport feminism: Personal or political? R.Giulianotti (Editörler), *Sport and modern social theorists* içinde (s. 187-205). London: Palgrave
- Howson, A. (2013). *The body in society* (2. Baskı). Cambridge: Polity Press.
- Humm, M. (2002). *Feminist edebiyat eleştirisi*, (Derleyenler: Ö. Altay vd.), Say Yayınları
- Hutson, D. J. (2013). "Your body is your business card": bodily capital and health authority in the fitness industry. *Social Science & Medicine*, 90, 63 – 71.
- Işık, E. (1998). *Beden ve toplum kuramı*. (1. Baskı.), Ankara: Bağlam Yayınları.
- İmret, A. (2019). *Sosyolojik öznenen göçebe özneye: bir beden sosyolojisi okuması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mardin : Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Jay, J. (1997). Women's participation in sports: four feminist perspectives. *Texas Journal of Women and the Law*, 7, 1-36.
- Joncheray, H., & Tlili, H. (2013). Are there still social barriers to women's Rugby? *Sport in Society*, 16(6), 772-788.
- Joncheray, H., Level, M., & Richard, R. (2016). Identity socialization and construction within the French national Rugby union women's team. *International Review for the Sociology of Sport*, 51(2), 162-177.
- Kanemasu, Y. and Molnar, G. (2017). Double-trouble: Negotiating gender and sexuality in post-colonial women's Rugby in Fiji. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(4), 430-446.
- Kara, Z. (2011). "Beden sosyolojisinden ölüm sosyolojisine: İnterdisipliner bir yaklaşım". Canatan, K. (Editör). *Beden sosyolojisi*. İstanbul: Açılım.
- Kavasoğlu, İ. ve Macit, A. (2018). Denetimdeki bedenler: Bikini fitnesssta üretilen kadınlık kimliği. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 42-67.
- Kavasoğlu, İ. ve Yaşar, M. (2016). Toplumsal cinsiyet normlarının dışındaki sporcular. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe*, 27(3), 118-132.
- Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 17 (2), 81-99
- Koca, C. (2016). Cinsiyetlendirilmiş bir sosyal alan olarak spor. C. Koca (Editör). *Sporun toplumsal cinsiyet halleri içinde* (s.18-37). Ankara: Spor Yayınevi.
- Koca, C. (2017). Spor bilimlerinde nitel araştırma yaklaşımı. *Spor Bilimleri Dergisi*, 28(1), 30-48.
- Koca, C. ve Demirhan, G. (2005). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe*, 16 (4), 200-228.
- Koca, C., Aşçı, F. H., ve Kirazcı, S. (2005). Gender role orientation of athletes and nonathletes in a patriarchal society: A study in Turkey. *Sex Roles*, 52 (3-4), 217-225.

- Kocatürk, E. (2019). *Türkiye'deki kadın ragbi oyuncularının ve antrenörlerinin amaçları ve deneyimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü.
- Koivula, N. (1995). Ratings of gender appropriateness of sports participation: Effects of gender-based schematic processing, *Sex Roles*, 33 (7/8), 543-557.
- Köse, H. (2016). Bourdieu düşüncesinde tahakküm-itaat ilişkisi ve sosyo-politik beden, *İlef Dergisi*, 3(2), 173-199.
- Kula Demir, N. K. ve Yiğit, Z. (2013). Reklam fotoğraflarında kadın bedeninin değişimi. *Turkish Studies*, 8(6), 459-472.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. (4. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Layder, D. (2010). *Sosyal teoriye giriş*. (Çev: Ü. Tatlıcan). İstanbul: Küre Yayınları.
- Lindner K. (2012). Women's boxing at the 2012 Olympics: Gender trouble? *Feminist Media Studies*, 12(3), 464-467
- Markula, P. (1995). Firm but shapely, fit but sexy, strong but thin: The postmodern aerobicizing female bodies. *Sociology of Sport Journal*, 12, 424-453.
- Markula, P. (2006). Deleuze and the Body Without Organs Disreading the Fit Feminine Identity. *Journal of Sport & Social Issues*, 30 (1), 29-44.
- Markula, P., & Pringle, R. (2007). Book Reviews, Sport, *Education and Society*, 12(4), 431-436.
- Marx, K. (2011). *Kapital* (1. Cilt). (Çev: A. Bilgi). Ankara : Sol Yayınları.
- Mauss, M. (2005). *Sosyoloji ve antropoloji*, (Çev: Ö. Doğan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- McCall L. (1992). Does gender fit? Bourdieu, feminism and conceptions of social order. *Theory and Society*, 21(6), 837-867.
- Mcdermott, L. (2000). A qualitative assesment of the significance of body perception to women's physical activity experiences revisiting discussions of physicalities. *Sociology of sport journal*, 17, 331-363.

- Mears, A. (2011). *Pricing beauty: the making of a fashion model*. Berkeley: University of California Press.
- Meder, M. ve Çağın, G. (2011). Bourdieu'yü Okumak: Post-pozitivist bir sosyolojinin imkânı üzerine. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 233 – 256
- Mennesson, C. (2000). Hard women and soft women the social construction of identities among female boxers. *International Review for the Sociology of Sport*, 35(1), 21-33.
- Merriam, S.B. (2018). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel yayıncılık.
- Messner, M.A. (2002). *Taking the field: women, men, and sports*. U of Minnesota Press.
- Murray, D., & Howat, G. (2009). The 'Enrichment Hypothesis' as an Explanation of Women's Participation in Rugby, *Annals of Leisure Research*, 12(1), 65-82.
- Naulin, S. ve Jourdain, A. (2016). *Pierre Bourdieu'nun kuramı ve sosyolojik kullanımları*. (Çev: Ö. Elitez). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nazlı, A. (2009). Sosyolojik bakışın eşiğindeki beden. *Toplumbilim Beden Sosyolojisi Özel Sayısı*, 24, 61 – 68.
- Noble, H., & Smith J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-based nursing*, 18(2), 34-35.
- Noland, C. (2009). *Agency and embodiment: performing gestures / producing culture*. Harvard University Press.
- Öztimur, N. (2016). Feminist teoride Bourdieu tartışmaları. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde* (s. 581-604). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, P. ve Koca, C. (2014). Egzersiz ve performans sporunda beden politikaları. *Toplum ve Hekim*, 29(5), 333-343.
- Öztürk, P. (2017). *Kadın futbolcuların futbol alanındaki deneyimleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Özyön, A. (2018). Charlotte Perkins Gilman'ın "Kadınlar Ülkesi" adlı romanının radikal feminist bağlamda incelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (60), 261-268.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S.B. Demir (Editörler). Ankara: Pegem.
- Phister, G. (2010) Women in sport – gender relations and future perspectives, *Sport in Society*, 13(2), 234-248,
- Reyneke, J., Hansen, K., Cronin, J.B., & Macadam, P. (2018). An investigation into the influence of score differential on the physical demands of international women's Rugby sevens match play. *International of Performance Analysis in Sport*, 18(4), 523-531.
- Riemer, B. A. & Visio, M. E. (2003). Gender typing of sports: an investigation of Metheny's classification. *Research Quarterly for Exercise ve Sport*, 74, 193-204.
- Riemer, B. A., & Visio, M. E. (2003). Gender typing of sports: an investigation of Metheny's classification. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74, 193-204
- Ritzer, G ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. İstanbul: Deki Yayınevi.
- Russell, K.M. (2004). On versus off the pitch: The transiency of body satisfaction among female Rugby players, cricketers, and netballers. *Sex Roles*, 51(9/10), 561-574.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6 (11-12), 1-20.
- Sancar, S. (2013). *Erkeklik: İmkânsız iktidar*. (3. Baskı). İstanbul: Metis.
- Savin – Baden, Major CH. (2013). *Qualitative research: the essential guide to theory and practice*. London: Routledge.
- Schick, İ.C. (2011). *Bedeni toplumu ve kainatı yazmak*. (Çev: P.Tünaydın). İletişim Yayınları
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*, İstanbul: İnsan Yayınları.

- Shaw, S. and Hoerber, L. (2003). "A strong man is direct and a direct women is a bitch": Gendered discourses and their influence on employment roles in sport organizations. *J Sport Manage*, 17, 347-375.
- Shaw, S. and Slack, T. (2002). "It's been like that for Donkey's years": The construction of gender relations and the cultures of sports organizations. *Culture, Sport, Society*, 5 (1), 86-106.
- Shilling, C. (2003). *The Body And Social Theory*. London: Sage Publications.
- Shilling, C. (2004). Physical capital and situated action: a new direction for corporeal sociology. *British Journal of Sociology of Education*, 25(4), 473 – 487.
- Shilling, C. (2020). Bedenin eğitimi: Bedensel sermaye ve toplumsal eşitsizliklerin üretilmesi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde* (s. 198-220). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Shugart, H.A. (2003). She shoots, she scores: Mediated constructions of contemporary female athletes in coverage of the 1999 US women's soccer team. *Western Journal of Communication (includes Communication Reports)*. 67(1), 1-31.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi*. (Çev: E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Talimciler, A. (2015). Sporun sosyolojisi soyolojinin sporu. (2. Basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Tatlıcan, E. ve Çeğin, G. (2016). Bourdieu ve Giddens: habitus veya yapının ikiliği. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde* (s. 303 – 367). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Thompson, S.M (1998). Challenging the Hegemony: New Zealand Women's Opposition to Rugby and the Reproduction of a Capitalist Patriarchy, *International Review for the sociology of sport*. 23(3), 205-12.
- Timurturkan, M. (2009). *İktidarın Nesnesi Olarak Beden*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topaloğlu, H. (2010). Gölgedeki Bedenler: Bedenin inşa sürecinde toplumsal etkileri, *Alternatif Politika*. 2(3), 251- 276.

Tovia, K. (2014). *Making sense of the everyday women rugby player*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Master Of Arts. Victoria University Of Wellington.

Tracy, S.J. (2010). Qualitative quality: Eight “big-tent” criteria for excellent qualitative research. *Qualitative Inquiry*. 16(10), 837-851.

Turner, B. S. (2008). *The body and society*. (3. Basım). London: Sage Publications.

Turner, Bryan S. (1995), *Medical power and social knowledge*, London: Sage Publication.

Weber, M. (2013). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. (Çev. M. Köktürk). Ankara: Bilgesu Yayınevi.

Yel, A. M. (2016). Bourdieu ve din alanı: sermaye, iktidar, modernlik. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi* içinde (s. 559 - 581). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

http-1:

Aktay, Y. “Cinselliğin Postmodernizmi”, http://www.angelfire.com/art/yasinaktay/bedensosyolojisi/Cinselligin_Postmodernizmi.htm, 21-11-2008 (Erişim tarihi: 03.04.2021)

http -2:

Resmi Gazete (2011, April 14) Retrieved from <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414> (Erişim tarihi: 08.10.2021).

http-3:

History of Rugby in Olympics (2014, November 09) Retrieved from <https://www.world.Rugby/olympics/history> (Erişim tarihi: 12.11.2021).

http-3:

The Evolution of Women’s Rugby (2018) Retrieved from <https://Rugbyspeakersuk.com/news/evolution-womens-Rugby> (Erişim tarihi: 21.11.2021).

http-4 :

<https://www.worldRugby.org/halloffame/timeline> (Erişim tarihi: 12.11.2021).

http-5:

Saadetyan, A. (2015, June 29) Oytun ölok: Herkes ragbi sever ama cesur olan oynar. Retrieved from <https://www.demokrathaber.org/spor/oytuncolok-herkes-Rugby-sever-ama-cesur-olanlar-oynar-h50983.html> (Erişim tarihi: 21.11.2021).

http-6:

Özdemir, Ö. (2017). İki Sistemli Kuram Olarak Sosyalist Feminizm. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/419592> (Erişim tarihi: 22.03.2021).

EKLER

EK 1. Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bireysel Özellikler

Kendinden bahsedebilir misin?

Serbest zamanlarında neler yaparsın, nelerden keyif alırsın?

Ragbiye Katılım Süreci

Çocukluğundan bahseder misin? Nasıl bir çevrede geçirdin çocukluğunu?

Spora nasıl başladığını anlatır mısın?

Ragbi oynamaya nasıl başladığını anlatır mısın? Ne zaman/Neden/Nasıl ragbi oynamayı seçtin?

İlk kulüpleşme sürecini anlatır mısın?

Ragbi senin için ne demek? (Ragbinin hayatındaki öneminden bahseder misin?)

Aile ve Sosyal Çevre

Ailenden bahseder misin? Ailen senin ragbi oynaman konusunda ne düşünüyor?

Senin ragbi oynamanı kimler nasıl destekledi?

Senin ragbi oynaman konusunda çevrenin verdiği tepkiler nasıldı? (Seni nasıl etkiledi?)

Ragbi oynamana karşı çıkanlar oldu mu? (Evet ise nasıl karşı çıktılar? Sen bu durumda ne yaptın?)

Ragbi oynamanda herhangi bir engel ya da eksiklik hissettin mi? (Evetse bu durumda ne yaptın?)

Çevrende ragbi oynamak isteyip de oynayamayan kız arkadaşların var mı? Onlar nelerle karşılaşılıyor?

Ragbi oynamayı bırakmayı hiç düşündün mü? (Evet ise neden düşündün? O durumda neler yaşadığını anlatır mısın?)

Ragbi Oyunu

Sana göre iyi bir ragbi oyuncusunun özellikleri nelerdir?

Kendini değerlendirdiğinde nasıl bir ragbi oyuncusun? (Ragbi konusunda kendini becerikli bulur musun? Evet ise hangi özelliklerin açısından?)

Ragbiye başladığın zaman ile şu anki dönemde vücudunda değişiklikler oldu mu? Güç olarak fiziksel görünüş olarak...

Ragbi oynamak sana neler kazandırdı?

Sadece ragbiden öğrendiğin/ragbi oyuncusu olduğun için farklı/hayatını etkileyen deneyimlerin oldu mu? Anlatır mısın?

Sence ragbi erkek oyunu mudur? Bu konuda ne düşünüyorsun?

Ragbide kadınlar yedili ragbi liginde var sanırım ülkemizde. Diğer klasmanlarda neden yarışmıyorlar?

Ragbiyi diğer spor dallarıyla (takım sporlarıyla) karşılaştırdığında ne tür farklılıklar olduğunu düşünüyorsun?

Ragbi'den ekonomik gelir elde ediyor musun?

Sence kadınların ve erkeklerin ragbi oynama/kulüpte oynama/malzemelere erişim/medyada yer alış biçimi arasında ne tür farklılıklar/benzerlikler var?

Sadece kadın olduğun için ragbi spor alanında ayrımcılığa maruz kaldığını düşündüğün bir deneyimin oldu mu? Anlatır mısın?

Ragbi milli takımında oynayan bir sporcu olmak senin için ne anlam ifade ediyor?

Beden ve Toplumsal Cinsiyet

Ragbi oyuncusu bedeni sana göre nasıl olmalı?

Kadın bedeni sana göre nasıl olmalı?

Bu tanımlamalar içinde sen nasıl bir bedene sahipsin sence?

Kendi bedenini beğenir misin?

Görünüşün hakkında ne düşünüyorsun?

Kadınsı/erkeksi olmak senin için ne anlama geliyor?

Kadın ragbi oyuncularının kaslı olması hakkında ne düşünüyorsun? “Erkek Fatma” ya da “Kız Gibi Oynamak” tabirleri ile hiç karşılaştın mı? (Ne zaman/kim tarafından/nasıl bir ortamda?

Bu konuda sen ne düşünüyorsun?)

Nasıl giyinmeyi seviyorsun?

Kız gibi/kadın gibi gözükmen senin için önemli mi? Buna özen gösteriyor musun?

Takım

Nasıl bir sezon geçiriyorsunuz?

Antrenman programınızı anlatır mısın? Bireysel mi çalışıyorsunuz? Programın nasıl?

Takımındaki ilişkilerden bahseder misin? Oyuncularla ilişkilerin nasıl?

Takım arkadaşlarınızla neler yapmaktan hoşlanırsınız?

Antrenörünle, yöneticilerle ilişkilerin nasıl?

Toplumsal Yapılar ve Ragbi

Sence toplumun kadınların ragbi oynaması hakkındaki düşünceleri neler? Nelerle karşılaşıyorsun?

Kadınların oynadığı ragbinin ülkemizdeki durumu nasıl ?

Gelişiminin önündeki engeller sence ne?

Türkiye Ragbi Federasyonunun kadın ligleri ile ilgili çalışmalarını, kararlarını takip ediyor musun? Bu konuda ne düşünüyorsun?

Profesyonellik hakkında ne düşünüyorsun?

Ragbiden beklentilerin neler? Kendini nerede görüyorsun?

Kadınların ragbi oynamasına dair insanlara ne anlatmak isterdin, onların ne bilmelerini isterdin? Ragbide neyin değişmesini isterdin?

Kadınların ragbi sporu ile ilgili gelişimi için sence neler yapılabilir?

EK 2. Gönüllü Katılım Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından yüksek lisans tez çalışması olarak yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, ragbi milli takımı kadın oyuncularının kimlik inşa sürecini nasıl gerçekleştirdiklerini çalışmaktır. Çalışmaya katılım tamamiyle gönüllülük temelinde olmalıdır. Yapılacak uygulamada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir.

Görüşmeler esnasında toplanacak veriler gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecektir. Ayrıca elde edilecek bilgiler, bilimsel yayımlarda kullanılacaktır. Uygulama esnasında olan sorular, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz. Görüşmeler esnasında ses kaydı kullanılacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Kevser Özkan'la Tel: 5077819590; E-posta: kevserozkan6@gmail.com ile iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Ad Soyad

Tarih

İmza

----/----/-----